T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜRESEL KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK TRENDLERİ VE LİMAN ENDÜSTRİSİNDEKİ GÜNCEL SOSYAL SORUMLULUK ÇALIŞMALARI: DÜNYANIN EN BÜYÜK LİMAN İŞLETMELERİ ÖZELİNDE BİR ARAŞTIRMA

Tuğçe KURNAZ

2501200862

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Feride AKIM

İSTANBUL – 2024

ÖZ

KÜRESEL KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK TRENDLERİ VE LİMAN ENDÜSTRİSİNDEKİ GÜNCEL SOSYAL SORUMLULUK ÇALIŞMALARI: DÜNYANIN EN BÜYÜK LİMAN İŞLETMELERİ ÖZELİNDE BİR ARAŞTIRMA

TUĞÇE KURNAZ

Kurumsal firmalar, küresel çevre sorunları, ekonomik dalgalanmalar ve artan toplumsal beklentiler doğrultusunda, sadece maddi kazançları hedeflemek yerine topluma fayda sağlayacak sosyal sorumluluk projelerine yönelmektedir. Sosyal sorumluluk anlayışı çeşitli sektörlerde farklılaşma ve liderlik için bir motivasyon kaynağı olmuştur. Küresel çevresel sorunlar, ticaret ve rekabetin artmasıyla birlikte iklim krizi gibi temel sorunlar öne çıkmıştır. Paris Anlaşması'nın belirlediği net sıfır karbon emisyonu hedefi, küresel ısınmayı kontrol altına almak için kritik bir öneme sahiptir. Denizcilik endüstrisi, bu hedefe ulaşmada önemli bir rol oynayabilir, çünkü dünya ticaretinin büyük bir kısmı deniz yoluyla gerçekleşmektedir. Liman endüstrisinin net sıfır hedefine ulaşmada önemli bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada; kurumsal sosyal sorumluluk ve liman endüstrisi arasındaki bağlantı ile kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin çevresel boyutta öneminin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışma, bahsi geçen kavramlara ve kavramlar arasındaki bağlantılara yönelik detaylı literatür taraması içermektedir.

Çalışma kapsamında, Drewry Araştırma ve Danışmanlık Şirketi tarafından 2023 yılında verileri açıklanan dünyanın iş hacmi ve sermaye bazlı en büyük liman işletmeleri olarak ortaya konan kuruluşlarla gerçekleştirilen yapılandırılmış görüşme bulguları ve değerlendirmeleri yer almaktadır. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, uluslararası deniz yolu taşımacılığının ana unsurları olan limanlar tarafından çevresel boyutta yapılan kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin evrildiği; iklim krizi ve sürdürülebilirlik nezdinde büyük önem arz ettiği dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Liman Endüstrisi, Sürdürülebilirlik, Enerji, İklim Krizi, Net Sıfır Karbon Hedefi, Çevre.

ABSTRACT

GLOBAL CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY TRENDS AND CURRENT SOCIAL RESPONSIBILITY ACTIVITIES IN THE PORT INDUSTRY: A STUDY OF THE WORLD'S BIGGEST PORT OPERATOR COMPANIES

TUĞÇE KURNAZ

Corporate firms are increasingly focusing on social responsibility projects that go beyond their financial gains to benefit society, in tandem with escalating global environmental issues, economic fluctuations, and societal social expectations. The concept of social responsibility has become a motivational factor for differentiation and leadership across various sectors. Fundamental issues such as the climate crisis have come to the forefront alongside the rise in global global environmental issues, trade and competition. The net zero carbon emission goal set by the Paris Agreement holds critical importance in controlling global warming. The maritime industry could play a significant role in achieving this goal, given that a substantial portion of global trade occurs via sea routes. The port industry is considered to have significant potential in reaching the net zero goal.

The purpose of this research is to highlight the environmental relevance of the port industry's commitment to corporate social responsibility. Consequently, a thorough literature assessment on the aforementioned ideas and their relationships is included in the study.

The scope of the study includes the results of the structured interviews and evaluations conducted with the companies that were determined to be the biggest port operators globally based on information made public by Drewry Research and Consulting Company in 2023. In assessing the research results, it is important to note that ports' environmental CSR initiatives have changed throughout time, underscoring their critical role in addressing the climate issue and promoting sustainability.

Keywords: Corporate Social Responsibility, Port Industry, Sustainability, Energy, Climate Crisis, Net Zero Carbon Goal, Environment.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada liman endüstrisi kurumsal sosyal sorumluluk perspektifinden ele alınmıştır. Liman endüstrisi ve tarihsel gelişimi kapsamlı bir şekilde incelenmiş, liman endüstrisinin dünya ticaretindeki ve çevresel boyuttaki etkileri açısından kurumsal sosyal sorumluluğun önemini vurgulamak amaçlanmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluğun liman endüstrisi ve çevre bağlamında iklim krizi üzerindeki rolü ve önemi araştırılmıştır. Bu bağlamda, dünyanın önde gelen ve itibarı kanıtlanmış liman işletmeleri üzerinde bir araştırma gerçekleştirilerek liman endüstrisi ile kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır.

Tez konusu belirleme sürecinde küresel ölçekte ve zor bir araştırma konusu olmasına rağmen bana inanan ve beni yüreklendiren, her aşamada araştırmama destek olan ve değerli görüşlerini paylaşan danışman hocam Prof. Dr. Feride AKIM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yoğun ve dinamik bir iş hayatına rağmen beni yüksek lisans yapmam için yüreklendiren ve desteğini her daim hissettiğim meslek büyüğüm Sn. Sevda ONBAŞLI'ya teşekkürlerimi sunarım. Kısıtlı bir zaman süresince araştırmaya katılan ve özenle soruları cevaplayan PSA International, DP World, APM Terminals, China Merchants Ports, Hutchison Ports ve ICTSI global şirketlerin kurumsal iletişim uzmanları, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetişim (ESG) direktörleri ve üst düzey yöneticilerine teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca beni destekleyen ve yanımda olan canım ailem Sn. Rahmi KURNAZ, Sn. Süheyla KURNAZ ve Sn. Emre KURNAZ'a içten teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, küçücük yaşı, kocaman yüreği ile her daim annesine destek olmaya çalışan sevgi dolu biricik kızım Sn. İdil YANARDAĞ'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

TUĞÇE KURNAZ

İSTANBUL, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iii**
ÖNSÖZ ..... **iv**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **ix**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **x**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1.Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı 3
1.1.1.Klasik Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı 8
1.1.2.Modern Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı 9
1.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Boyutları: Carroll Piramidi 10
1.2.1. Ekonomik Sorumluluklar..... 12
1.2.2. Yasal Sorumluluklar..... 13
1.2.3. Etik Sorumluluklar..... 14
1.2.4. Gönüllü Sorumluluklar..... 15
1.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının İşletmelere ve 16
Paydaşlarına Sağlayacağı Faydalar .....
1.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanları 19
1.4.1. Kurum İçi Sorumluluk Alanları 19
1.4.1.1. Çalışanlara Karşı Sorumluluklar 20
1.4.1.2. Hissedarlara Karşı Sorumluluklar 22
1.4.2. Kurum Dışı Sorumluluk Alanları 23
1.4.2.1. Müşterilere/Tüketicilere Karşı Sorumluluklar 23
1.4.2.2. Çevreye Karşı Sorumluluklar 24
1.4.2.3. Topluma Karşı Sorumluluklar 27
1.4.2.4. Devlete ve Yerel Yönetimlere Karşı Sorumluluklar 28

1.4.2.5. Rakiplere Karşı Sorumluluklar …… 28
1.4.2.6. Tedarikçilere Karşı Sorumluluklar …….. 29
1.4.2.7. Meslek Odaları, Sivil Toplum Kuruluşları ve Medya … 30
Kuruluşlarına Karşı Sorumluluklar …….
1.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modelleri …… 31
1.5.1. Ackerman Modeli …….. 32
1.5.2. Carroll Kurumsal Sosyal Sorumluluk Performans Modeli ……... 32
1.5.3. Frederick'in Sosyal Sorumluluk Modeli …….. 33
1.5.4. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli …… 33
1.5.5. Lantos Sosyal Sorumluluk Modeli …….. 35
1.6. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ile İlgili Uluslararası Girişimler ……. 36
1.6.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ……. 36
1.6.2. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) ……. 38
1.6.3. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi …….. 38
1.6.4. Küresel Raporlama Girişimi (GRI) …….. 40
1.6.5. Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri …….. 41
1.6.6. CAUX Prensipleri …….. 42
1.6.7. Social Accountability International SA8000 Standartları ……. 43

İKİNCİ BÖLÜM
LİMAN ENDÜSTRİSİ VE ÇEVRE BAĞLAMINDA KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

2.1. Liman Endüstrisi ve Tarihsel Gelişimi …… 46
2.1.1. Liman Kavramı …….. 46
2.1.2. Limanların Tarihsel Gelişimi …… 49
2.1.3. Konumlarına Göre Liman Türleri …… 59
2.1.4. Yük Tiplerine Göre Liman Türleri …… 60
2.2. Liman Endüstrisinin Dünya Ticaretindeki Önemi ……. 61
2.2.1. Dünyada En Yüksek İş Hacmine Sahip Limanlar …… 62
2.2.2. Türkiye'de En Yüksek İş Hacmine Sahip Limanlar …….. 63
2.2.3. Dünyanın En Yüksek İş Hacmine Sahip Liman İşletmeleri …… 64
2.3. Liman Endüstrisi ve Çevre ile İlişkisi …….. 65

2.3.1. Gemi Kaynaklı Deniz Kirliliği …… 66
2.3.2. Gemi Kaynaklı Hava Kirliliği …… 68
2.3.3. Küresel İklim Değişikliği ve Sera Gazları …….. 69
2.3.3.1. Sülfür Oksit (SO_2) ……. 70
2.3.3.2. Azot Oksit (NOx) ……... 70
2.3.3.3. Partikül Maddeler (PM) …… 70
2.3.3.4. Karbon Dioksit (CO_2) ……... 71
2.3.3.5. Karbon Monoksit (CO) …… 71
2.3.3.6. Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar (PAH) …….. 71
2.3.3.7. Uçucu Organik Bileşikler (VOC) ……. 72
2.4. İklim Değişikliği ile İlgili Düzenlemeler …… 72
2.4.1. Denizcilik ve Sera Gazlarıyla İlgili Düzenlemeler ……. 73
2.4.1.1. MARPOL Protokolü …….. 74
2.4.1.2. Paris İklim Anlaşması ……... 75
2.4.1.3. Avrupa Yeşil Mutabakatı ……..... 77
2.4.1.4. Denizcilikte Dekarbonizasyon Süreci ……. 78
2.5. Liman Endüstrisi ve Çevre Bağlamında Kurumsal Sosyal Sorumluluk … 80
2.5.1. Yeşil Liman Yaklaşımı …….. 84
2.6. Liman Endüstrisindeki Güncel Sosyal Sorumluluk Çalışmaları …… 88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DÜNYANIN EN BÜYÜK LİMAN İŞLETMELERİNİN ÇEVRESEL BOYUTTA KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı …….. 96
3.2. Araştırmanın Önemi …… 97
3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları ……... 98
3.4. Araştırmanın Yöntemi …….. 99
3.5. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları …….. 100
3.6. Genel Değerlendirmeler……..….. 135
SONUÇ …….. 138
KAYNAKÇA …….. 142

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşletmeye ve Paydaşlarına Sağlayacağı Faydalar ……..... 17
Tablo 2.1. Limanların Tarihsel Hedefleri ve Etkili Olduğu Alanlar …….. 51
Tablo 2.2. Liman İşletmelerinin Gelişimini Etkileyen Faktörler …… 53
Tablo 2.3. Dünya Ticareti ve Dünya Deniz Yolu Taşımacılığı ……..... 61
Tablo 2.4. Türkiye Limanları İş Hacimleri 2022 (TEU) ……..... 63
Tablo 2.5. Dünya Limanları İş Hacimleri 2022 (TEU) ……..…….. 64
Tablo 2.6. Denizcilikte Dekarbonizasyon Süreci …….. 78
Tablo 2.7. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Yeşil Limanlarla İlişkilendirilmesi ……..…..... 86
Tablo 2.8. Limanlar İçin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Boyutları ……... 89
Tablo 3.1. Araştırma Sorularına Yönelik Yanıtların Analizi ……..... 133

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi ……..…. 11
Şekil 2.1. Liman İşletmelerinin İtici Gücü ……..... 52
Şekil 2.2. Dünya Limanları İş Hacimleri 2022 (TEU) ……..... 63

KISALTMALAR LİSTESİ

AGCT : Adenin, Guanin, Sitozin, Timin
AGV : Automated Guided Vehicle
APM : Arnold Peter Møller
ARGE : Araştırma ve Geliştirme
ASC : Automated Stacking Cranes
AYM : Avrupa Yeşil Mutabakatı
BGT : Basra Gateway Terminal
BICT : Onne Multipurpose Terminal
BIM : Building Information Modelling
BM : Birleşmiş Milletler
BMİDÇS : Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
BRICS : Brazil, Russia, India, China and South Africa
BWM : Ballast Water Management
CEO : Chief Executive Officer
CERES : Coalition for Environmentally Responsible Economies
CGSA : Contecon Guayaquil S.A.
CH_4 : Metan
CII : Carbon Intensity Indicator
CMA CGM : Compagnie Maritime d'Affrètement Compagnie Générale Maritime
CO : Carbon Monoxide
CO_2 : Carbon Dioxide
COP21 : Conference of the Parties 21
COP26 : Conference of the Parties 26
COP27 : Conference of the Parties 27
COSCO : China Ocean Shipping Company
COVID : Coronavirus Disease
CRT : Caux Round Table
ÇED : Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇSY : Çevresel, Sosyal, Yönetişim
DP : Dubai Port
DTÖ : Dünya Ticaret Örgütü

EAS : Environmental Attribute Standard
EDS : Empty Dock Storage
EEDI : Energy Efficiency Design Index
EEXI : Energy Efficiency Existing Ship Index
ESG : Environment Social Governance
ETS : Emissions Trading System
GESAMP : Group of Experts on the Scientific Aspects of Marine Environmental Protection
GHG : Greenhouse Gas
GRAND : Governance, Resilience, Agility, Nature, Dynamic
GRI : Global Reporting Initiative
GSBN : Global Shipping Business Network
GSCM : Green Supply Chain Management
GSYİH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HC : Hydrocarbon
HFCs : Hydrofluorocarbons
HFOs : Hydrofluoroolefins
HIT : Hong Kong International Terminal
HKSAR : Hong Kong Special Administrative Region
HSSS : Health, Safety, Security & Sustainability
ICS : International Chamber of Shipping
ICTSI : International Container Terminal Services, Inc.
IFC : International Finance Corporation
ILO : International Labour Organization
IMEAK : İstanbul Mersin Ege Antalya Karadeniz Deniz Ticaret Odası
IMO : Uluslararası Denizcilik Örgütü
INSEAD : Institut Européen d'Administration des Affaires
IPCC : Intergovernmental Panel on Climate Change
ISO : International Organization for Standardization
KDV : Katma Değer Vergisi
KMT : Kribi Multipurpose Terminal
KSS : Kurumsal Sosyal Sorumluluk
LED : Light-emitting Diode
LNG : Liqufied Natural Gas

MARPOL : The International Convention for the Prevention of Pollution from Ships

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

MEPC : Marine Environment Protection Committee

MGT : Montreal Gateway Terminals

MIP : Mersin International Port

MNHPI : Manila North Harbour Port, Inc

MPET : MSC PSA European Terminal

MSC : Mediterranean Shipping Company

N_2O : Nitrous Oxide

NO_X : Nitric Oxide

NPD : New Product Development

OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development

OHSAS : Occupational Health and Safety Assessment Series

OILPOL : International Convention for the Prevention of Pollution from Sea by Oil

OMT : Onne Multipurpose Terminal

OPC : Operadora Portuaria Centroamericana

PAH : Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar

PFCs : Perflorokarbonlar

PISA : Programme for International Student Assessment

PM : Partikül Madde

PSA : Port of Singapore Authority

RMG : Rail Mounted Gantry Cranes

RORO : Roll-on-Roll-off

RTG : Rubber Tired Gantry Cranes

SAI : Social Accountability International

SC : Straddle Carrier

SF_6 : Sülfür Hekzaflorür

SGTraDEX : Singapore Trade Data Exchange

SKH : Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

SMTC : Singapore & China Maritime Cooperation

SO_2 : Sülfür Dioksit

SOLAS : Safety of Life at Sea

SPIA : Sociedad Puerto Industrial de Aguadulce
SPICTL : South Pacific International Container Terminal Ltd.
STK : Sivil Toplum Kuruluşu
TCDD : Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TEU : Twenty-foot Equivalent Unit
TIL : Terminal Investment Limited
TURKLIM : Türkiye Liman İşletmecileri Derneği
TURMEPA : Türkiye Denizcilik Çevre Koruma Derneği
UBK : Ulusal Belirlenen Katkı
UNCTAD : The United Nations Conference on Trade and Development
UNEP : The United Nations Environment Programme
UNFCCC : The United Nations Framework Convention on Climate Change
UNICEF : The United Nations International Children's Emergency Fund
VOC : Volatile Organic Compounds
WBCSD : World Business Council for Sustainable Development
WEF : World Economic Forum
WISE : Well-being, Inclusion, Sustainability and Equal Opportunity
WISTA : Women's International Shipping & Trading Association
WMO : World Meteorological Organization

GİRİŞ

Hızla gelişen dünyada, kurumsal firmalar finansal kazançlarının yanı sıra manevi anlamda katma değer yaratacak ve topluma fayda sağlayacak çeşitli faaliyetlerde bulunmaya evrilmişlerdir. Kurumsal itibarın en önemli unsurlarından olan kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ve buna bağlı gerçekleştirilen projeler, değişen küresel çevresel sorunlara, ekonomik ve toplumsal beklentilere göre şekillenmeye başlamıştır. Bu süreçte, kurumlar farklılaşma ve bulundukları sektörde lider olma motivasyonu ile yaratıcılıklarını geliştirerek, sosyal sorumluluk projeleri, sürdürülebilirlik girişimleri ve inovatif çözümler gibi alanlarda ön plana çıkmaktadır.

Gelişen küresel ticaret ve rekabet ile gelinen noktada, bugün dünyanın temel sorunlarından birisi Paris Anlaşması ile altı önemle çizilen iklim krizidir. Bu yüzyılın ikinci yarısında sera gazlarının neden olduğu emisyonların yol açtığı iklim krizine yönelik çabaların artırılmasının önemi açıktır. Bu bağlamda belirlenen hedeflerden en önemlisi “net sıfır karbon emisyonu” hedefidir. Net sıfır karbon emisyonu hedefi, 21. yüzyılın ikinci yarısında küresel ısınmanın azaltılması için uluslararası düzeyde üzerinde mutabık kalınan küresel bir hedeftir. Bu çalışmanın amacı, iklim krizinin öneminin artmasıyla birlikte "net sıfır karbon emisyonu" hedefi doğrultusunda, küresel ticaretin önemli aktörlerinin güncel kurumsal sosyal sorumluluk projelerindeki trendlerini ve yönelimlerini ortaya koymaktır. Çalışma, denizcilik endüstrisinin bu hedefe büyük oranda hizmet edebilecek bir sektör olduğunu vurgulamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, kurumsal sosyal sorumluluğun boyutları, işletmeye ve paydaşlarına sağlayacağı faydalar, kurumsal sosyal sorumluluk modelleri ve kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili uluslararası girişimlere yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde liman endüstrisi kurumsal sosyal sorumluluk perspektifinden ele alınmıştır. Liman endüstrisi ve tarihsel gelişimi kapsamlı bir şekilde incelenmiş, liman endüstrisinin dünya ticaretindeki ve çevresel boyutta etkileri açısından önemi vurgulanmıştır. Bu bölümde dünya liman endüstrisindeki lider liman işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk yönetimi sürecine odaklanılmıştır. Bu çerçevede, liman endüstrisi ve tarihsel gelişimi, liman endüstrisinin dünya ticaretindeki önemi, liman endüstrisinin çevre ile ilişkisi, iklim değişikliği ile ilgili düzenlemeler, liman endüstrisi ve çevre bağlamında kurumsal sosyal sorumluluk ve

liman endüstrisindeki güncel sosyal sorumluluk çalışmaları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Liman kavramsal ve endüstriyel bağlamda ele alınmış; kurumsal sosyal sorumluluğun iklim krizi, çevre kirliliği, sürdürülebilirlik, sıfır karbon hedefi ve yeşil liman gibi kavramların endüstrideki önemi vurgulanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, kurumsal sosyal sorumluluk, liman endüstrisi ve çevresel boyutu incelenmiş; Drewry Report araştırma sonuçları neticesinde dünyanın iş hacmi ve sermaye bazlı en büyük liman işletmeleri özelinde yapılan araştırmaya değinilmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan sorunsal, 10 adet soru ile nitel araştırma yöntemlerinden olan yapılandırılmış görüşme çerçevesinde ele alınmış, kurumların kurumsal iletişim uzmanlarına, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetişim (ESG) uzmanlarına ve üst düzey yöneticilerine e-posta aracılığıyla araştırma soruları iletilmiştir. Bu araştırma, küresel liman işletmelerinin çevresel boyuttaki kurumsal sosyal sorumluluk performanslarını değerlendiren ve geliştiren stratejik adımları anlamayı amaçlamaktadır. Çalışma, iklim krizi bağlamında liman işletmelerinin çevresel sorumluluklarını ele alarak, bu işletmelerin uyguladıkları kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin önemini ve çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada, liman endüstrisi kurumsal sosyal sorumluluk perspektifinden ele alınmıştır. Dünya liman endüstrisindeki önde gelen liman işletmelerinin çevresel boyutta gerçekleştirdikleri kurumsal sosyal sorumluluk yönetimi ve iklim krizi ile mücadelede uyguladıkları projeler tezin odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, küresel liman işletmelerinin çevresel boyuttaki kurumsal sosyal sorumluluk performanslarını değerlendiren ve geliştiren stratejik adımları anlamak, bu çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Söz konusu konunun seçilme sebebi, literatürde kurumsal sosyal sorumluluğun denizcilik sektöründe nasıl evrildiğine dair detaylı bir araştırmaya erişilememiş olması ve konunun önemine dikkat çekilmesi gerektiğinin düşünülmesidir. Bu çalışma, bahsedilen boyutu ile gerek literatür açısından gerekse kurumsal sosyal sorumluluğun, liman endüstrisi ve iklim krizi gibi kavramlarla ilişkisi ve değişen küresel dinamiklere göre nasıl evrildiğine önem veren ve bu konuda ilerlemek ya da bilgi edinmek isteyen diğer kurumlar açısından önem arz etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı

Tarihte kurumsal sosyal sorumluluk kavramına ait literatür tartışmalarının 1930'lar ve 1940'lar döneminde ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu döneme ait önemli referanslar arasında Chester Barnard'ın (1938) Yöneticinin İşlevleri, J. M. Clark'ın (1939) İşletmenin Toplumsal Kontrolü ve Theodore ve Kreps'in (1940) İşletmenin Sosyal Performansının Ölçülmesi adlı çalışmaları bulunmaktadır. Fortune dergisinin 1946'da iş adamı olarak bilinen işletme yöneticilerinin sosyal sorumlulukları üzerine yaptığı bir anket çalışması, literatür tartışmalarında önemli bir kaynak olmuştur. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı tarihte ilk kez Howard Rothmann Bowen'in 1953 yılında yazdığı "Social Responsibilities of the Businessmen" adlı kitabında kullanılmıştır. Bowen iş insanlarının, toplumun değer ve amaçlarıyla örtüşen sosyal sorumluluk faaliyetleriyle ilgilenmeleri gerektiğini savunmuştur (Carroll, 1999: 268-270).

Kurumsal sosyal sorumluluk, iş dünyasının toplumun beklentilerini karşılayan bir ekonomik sistem işletmesi gerektiğini belirtir. Bu, üretim araçlarının, toplam sosyo-ekonomik refahı artıracak şekilde kullanılmasını ifade eder. Böylece, toplum, ekonomik kaynakların ve insan kaynaklarının sadece özel çıkarlar için değil, geniş sosyal amaçlar için kullanılmasını bekler (Frederick, 1960: 60). Kurumsal sosyal sorumluluk bireylerin kararlarının ve eylemlerinin toplumsal sistem üzerindeki etkilerini dikkate alma yükümlülüğüdür. İş insanları, işletme faaliyetlerinden etkilenen kişilerin ihtiyaçlarını ve çıkarlarını düşünerek sosyal sorumluluğu yerine getirirler ve bu durum ekonomik çıkarların ötesinde bir anlayıştır (Davis ve Blomstrom, 1966: 12). İşletmeler sosyal sorumluluğu, belirli iş rollerinde sosyal normları takip ederek sosyo-ekonomik hedeflere ulaşma çabası olarak görürler. Bu, işletmenin sosyo-kültürel bir sistem içinde belirli durumlara uygun yanıt verme yollarını içerir (Johnson, 1971: 51). İşletmeler toplumun temel ekonomik birimleridir ve toplumun gereksinim duyduğu ürün ve hizmetleri üretme ve satma sorumluluğunu taşırlar. Diğer tüm işletme rolleri bu temel varsayıma dayanır (Carroll, 1979: 500).

Sosyal sorumluluk, bir kurumun imajını oluşturma ve güçlendirme, hedef kitlenin güvenini kazanma ve markanın bilinirliğini artırma açısından önemli bir role sahiptir (Elden, 2009: 535). Sosyal sorumluluk uygulamaları, kurum ile hedef kitlesi arasında ortak bir zemin oluşturulmasında oldukça önemlidir (Gruning ve Hunt, 1984: 55). Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin, iş dünyasının artan beklentilerini karşılamak için ekonomik faaliyetlerini sürdürürken, aynı zamanda topluma ve çevreye karşı etkilerini de göz önünde bulundurmasını gerektirmektedir.

İşletmelerin faaliyet alanları genişlerken iletişim teknolojisindeki ilerlemeler sayesinde kurumsal faaliyetler daha görünür hale gelmektedir. Hedef kitleler bu faaliyetlere daha bilinçli bir şekilde yaklaşmaktadır. Bu durumda, hedef kitleler artık kuruluşlardan sadece teknik veya ekonomik başarılar değil, aynı zamanda sosyal konularda da duyarlılık göstermelerini beklemektedirler (Göksel, 2010: 133). Bu durum, işletmelerin sürdürülebilirlik ve toplumsal etki odaklı stratejiler geliştirmelerine ve bu alanda daha fazla çaba harcamalarına yol açabilmektedir.

Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO), kurumsal sosyal sorumluluk bölümü stratejik danışman grubu kurumsal sosyal sorumluluğu, işletmelerin topluma ve insanlığa fayda sağlamak amacıyla benimsediği bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, ISO, çalışma dünyasında adaletsizlik, insan hakları, iş güvenliği ve sağlığı, çevresel yaklaşımlar ve tüketici hakları gibi boyutların ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Leonard ve McAdam, 2003: 29).

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) kurumsal sosyal sorumluluğu işletmelerin bir toplumun ihtiyaçları ve amaçlarıyla ne kadar ilgili olduğu çerçevesinden ele almaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk, firmaların faaliyet gösterdikleri toplumlara karşı yükümlülüklerinin merkezinde yer almaktadır. Şirketler artık sadece hissedarlara karşı sorumlu olarak görülmemektedir. Örneğin, bir şirketteki çalışanlara ve diğer "paydaşlara" karşı sorumluluk, ulusal yasalarda giderek zemin kazanan bir kavramdır. Ayrıca, şirketlerin kirliliği en aza indirmek, tüketici çıkarlarını korumak, yasadışı uygulamalardan kaçınmak veya temel etik ve insan hakları standartlarına uymak için aktif ve sorumlu adımlar atma ihtiyacı gibi daha geniş konular da yeni düzenleyici girişimlere ilham kaynağı olmuştur (UNCTAD, “Social Responsibility”, (Çevrimiçi) https://unctad.org , 20.12.2023).

Küresel toplum geliştirme çabası çok uluslu şirketlerin kesişim kümesinde fazlaca benzer sosyal sorumluluk alanlarının bir araya gelmesini sağlamış, böylelikle küresel trendlerin oluşumuna da etki eden en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. Küresel ihtiyaçlara karşılık üretilecek çözüm noktalarında, hedef kitle beklentisi ve kurumsal sosyal sorumluluk projeleri artık küresel bir toplumsal dil ve anlayış geliştirmiştir.

Kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerini belirleme motivasyonu, kuruluşlar arasında farklı nedenlere dayanmaktadır. Bazı şirketler kurumsal sosyal sorumluluğu yerine getirilmesi gereken bir görev olarak kabul ederken, diğerleri ise bunu bir maliyet avantajı veya şirketin itibarını artırmak için stratejik bir araç olarak görürler.

Toplumun beklentileri ile yöneticilerin şirketlerin topluma karşı sorumluluklarına ilişkin anlayışlarının uyumlaştırılmasına yönelik üç yıllık bir çalışma olan "Understanding and Responding to Societal Demands on Corporate Responsibility- RESPONSE" araştırması hem yöneticilerin hem de paydaşların bakış açılarını etkileyen iç ve dış faktörleri detaylı bir şekilde incelemiştir. İç faktörler firmaların kurumsal sosyal sorumluluğa özgü girişimleri, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını gerçekleştirme motivasyonu ve bir firmanın özellikleri (kökeni, stratejisi, yapısı, liderliği, vb.) ile sahip oldukları yöneticilerin değerleri ve özellikleridir. Dış faktörler arasında ise endüstri, bölge dinamikleri, seçmen baskısı ve genel kabul görmüş sosyal normların varlığı yer almaktadır (Casanova vd., 2007: 12).

Kua (2010: 167) herhangi bir işletmenin topluma karşı neden sorumlu hareket etmesi gerektiğini şu şekilde açıklamıştır:

- İşletmeler, katı atık ve zararlı gaz gibi çevresel etmenlerden kaynaklanan sorunlar nedeniyle topluma karşı sorumluluk taşırlar.
- Toplumun, işletmelerden sosyal anlamda çeşitli beklentileri vardır. İşletmeler bu beklenti ve ihtiyaçların karşılanmasında topluma karşı sorumludur.
- İşletmeler, toplumda istihdam yaratma ve çevreye verdikleri zararlı etkilerin azaltılması gibi sorumlulukları üstlenirler.
- İşletmeler, kullandıkları sosyal kaynakları korumakla yükümlüdürler ve sadece kendi çıkarlarını değil, toplumun genelinin ve gelecek nesillerin çıkarlarını da göz önünde bulundurmalıdırlar.

- Giderek artan ve karmaşıklaşan toplumsal taleplerin devlet tarafından karşılanması zorlaşmaktadır. Bu sebeple, işletmelerin sosyal sorunların azaltılmasında devletin sorumluluklarını paylaşmaları gerekmektedir.
- İşletmeler, ürettikleri ürünlerle ilgili olarak kamuoyuna bilgi sağlama konusunda zamanla daha şeffaf bir yaklaşım benimsemişlerdir, bu da sosyal denetimi sağlamıştır. Bu durum, kuruluşlara gerçek bir analiz ve değerlendirme yapma fırsatı sunmuştur.
- Kamunun endüstri sektörüne girmesi ve kamusal düzenlemelerin artmasıyla birlikte, toplumun işletmelerden beklentileri artmış, kamu-özel sektör dengesinin sağlanması çabaları, işletme birliklerinin sosyal problemlerin çözümündeki rolünü ön plana çıkarmıştır.
- İşletmeler, açlığa neden olmakla ve ekonomik krizlere sebebiyet vermekle suçlanarak eleştirilmekte ve bu nedenle halk nezdinde imajlarını iyileştirmek için yardım faaliyetlerinde bulunma zorunluluğu hissetmektedirler.
- İşletmeler, hizmet ettikleri toplumun çıkarları açısından hem ahlaki hem de hukuki olarak dürüst davranmak zorundadırlar, bu da toplumsal beklentilerin ve yasal düzenlemelerin bir sonucudur.

İşletmeler, topluma karşı sorumluluklarını yerine getirirken, sadece çevresel ve sosyal beklentileri karşılamakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal güven ve itibar inşa etmeye de katkıda bulunmaktadır. İşletmelerin çevresel etmenler ve sosyal beklentilere karşı sorumluluk taşımaları önemli olsa da bu sorumlulukların yerine getirilmesinde bazı zorluklar bulunmaktadır. Çoğu işletme, kâr odaklı bir yaklaşımla faaliyet gösterdiği için, sosyal ve çevresel sorumluluklarını yeterince yerine getiremeyebilir. Ayrıca, devletin sosyal problemlerin çözümündeki kısıtlı kaldığı noktalarda, işletmelerin bu yükü tek başına taşımasını beklemek, işletmelerin asli görevlerinden sapmalarına neden olabilmektedir. Toplumsal beklentilerin artması ve kamusal düzenlemelerin sıkılaşması, işletmeleri daha şeffaf ve duyarlı olmaya zorlarken, bazı işletmelerin bu beklentilere sadece imaj kaygısıyla yaklaşmalarına yol açabilmektedir.

O'keefe (2002) çalışmasında kurumsal sosyal sorumluluğun önem kazanmasıyla ilgili olarak beş gelişimden bahsetmektedir (O'keefe 2002'den aktaran Aktan ve Börü, 2007: 19-20).

- **Saydamlık:** İş uygulamalarının giderek saydamlaştığı, bilginin ekonomik faaliyetleri yönlendirdiği bir dönemde şirketler yaptıkları uygulamaları saklayamayacak duruma gelmektedir. Yürütülen faaliyetler medya ve çağdaş bilgi ve iletişim teknolojileri ile tüm dünyada çok hızlı bir şekilde duyulabilir hale gelmektedir.
- **Bilgi:** Bilgi odaklı ekonomiye geçiş, tüketicilerin ve yatırımcıların hiç olmadığı kadar bilgiye erişim sağlaması ve bu bilgileri daha etkin bir şekilde kullanması anlamına gelmektedir. Ek olarak, yatırımcılar artık yatırım yapacakları alanları sadece finansal faktörler değil, çevresel ölçütler de dahil olmak üzere değerlendirebilmektedirler.
- **Sürdürülebilirlik:** Sanayinin büyümesiyle birlikte çevrenin ve doğanın giderek kirlenmesi ve ekonomik kaynakların sınırsız tüketimi, ciddi evrensel sorunlara yol açmaktadır. Doğal kaynaklar, nüfus artışı ve sanayileşme karşısında varlıklarını sürdüremez hale gelmektedir. Ekonomik faaliyetlerden kaynaklanan olumsuz etkiler konusundaki artan endişe, kurumsal sosyal sorumluluğun önemini artırmıştır.
- **Globalleşme:** Kurumsal sosyal sorumluluğun önemini artıran bir diğer etken globalleşmedir. Global şirketler, dünya çapındaki faaliyetlerine kurumsal sosyal sorumluluk standartları ve sürdürülebilirlik stratejilerini dahil ederek (ve bu stratejileri açıklayarak ve raporlayarak), medya, hükümetler, çalışanlar, çevreciler, insan hakları grupları ve sivil toplum örgütleri tarafından artan bir şekilde incelenmektedirler. Bu durum, global kurumların kurumsal sosyal sorumluluğa daha fazla dikkat etmelerini ve bunu faaliyetlerinin merkezine yerleştirmelerini teşvik etmektedir.
- **Kamu sektöründeki olumsuzluklar:** Gelişmekte olan ülkelerde toplumsal faydaya yönelik yapılması gerekenler konusundaki bazı yetersizlikler nedeniyle bu konulardaki geliştirilmesi gereken alanlar özel sektöre yönlendirilmiştir.

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, işletmelerin toplum ve çevre ile olan ilişkilerindeki rolünü tanımlarken, bu alandaki tanımların sürekli evrilen ekonomik, sosyolojik ve çevresel dinamiklere uyum sağladığı görülmektedir. Küreselleşme ve artan akademik çalışmalar, işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini daha etkili bir şekilde yönlendirmesine ve toplumun bu faaliyetlerden daha fazla fayda sağlamasına olanak tanımaktadır.

1.1.1. Klasik Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı

Klasik sosyal sorumluluk yaklaşımı, kurumların paydaşlarına karşı ahlaki ve etik yükümlülüklerini vurgular ve sadece kâr odaklı olmayıp, topluma fayda sağlamayı hedefler. Bu yaklaşım, çağdaş iş uygulamalarının ve etik normların şekillenmesinde etkili olmuştur. Kurumsal sosyal sorumluluk, şirketlerin insanlara ve çevreye yardım etmek için harekete geçtiği ve girişimlerde bulunduğu bir öz düzenleme biçimidir. Kurumsal sosyal sorumluluk, genellikle iki temel bakış açısı altında ele alınır: Milton Friedman tarafından savunulan klasik görüş, yönetimin yalnızca kârı maksimize etme sorumluluğunu vurgularken; Samuelson tarafından savunulan sosyo-ekonomik görüş, yönetimin hem kurumsal kârı hem de daha geniş toplumsal refahı hedeflemesi gerektiğini vurgulamaktadır (Smith, vd., 2020: 154).

Toplumsal bilincin artmasıyla birlikte, kurumlar ekonomik kârlılık yanında sosyal güce de odaklanmış ve itibarlarının uzun vadede sürdürülebilirliğini önemsemişlerdir. Kurumlar, sadece ekonomik ve yasal zorunluluklarını yerine getirmekle kalmayıp, paydaşlarına karşı sosyal sorumluluk bilinciyle hareket ederek itibarlarını güçlendirmektedirler. Sosyal sorumluluk kavramı, kurumların bu perspektifle farklı yaklaşımlar sergilediği bir alan olarak ele alınmaktadır Friedman'a göre, sorumluluk kuruluşlara değil şahıslara ait bir kavramdır. Bu sebeple de işletmeler yapay bir kişilik durumunda bulunduğu için sorumlulukların da yapay olması kaçınılmazdır. Bu nedenle ortada bir sorumluluk var ise bu idareye ait bir sorumluluk olacaktır. İşletme idaresinin sorumluluğu ise yalnız paydaşlara yöneliktir. İdarenin işletme kaynaklarını sosyal sorumluluk alanındaki çalışmalara ayırması paydaşların kâr hisselerinden, personel giderlerinden ve tüketicilerin refahından çalınması anlamına gelecektir. Bu yaklaşım, yalnızca kâr maksimizasyonuna odaklanan sosyal sorumluluk anlayışını aynı zamanda etik bir temele dayandırmaktadır (Tak, 2009: 7-8). Klasik sosyal sorumluluk düşüncesi, şirketlerin, bünyesel hedeflerinden farklı olarak bir başka yükümlülüklerinin bulunmadığı anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayışa göre bir şirket verimli çalışıyor kazanç elde edebiliyorsa aynı zamanda üzerine düşen sosyal sorumluluğu da gerçekleştirmiş sayılmaktadır (Aktan ve Börü, 2007: 76).

İnsan ilişkileri yaklaşımı, çağdaş idare kuramları ve modern yönetim yaklaşımları bağlamında ortaya çıkan çeşitli teori ve uygulamalar; klasik sosyal sorumluluk anlayışında ciddi gelişimlere neden olmuştur. Şirket idarecilerinin

kurumsal sosyal sorumluluk bağlamında, yasal mesuliyetlerini yerine getirince, ahlaki mesuliyetlerini de gidermiş olduklarını düşünmeleri klasik yaklaşım bağlamında nitelendirilmektedir. Oysaki, etik sorumluluklar proaktif olmayı ya da yasaların dışında da mesuliyetler üstlenmeyi gerektirmektedir (Çelik, 2007: 53).

Bu görüşü destekleyenler, şirketlerin hedeflerini net bir şekilde belirlediklerini ve sorumluluğun sadece paydaşlar ve yöneticilerle sınırlı olduğunu vurgulamışlardır. Şirketin kaynaklarının kâr maksimizasyonu için kullanılması gerektiği, diğer faaliyetlerle asıl hedeflerden sapılabileceği öne sürülmektedir (Demirci ve Aydemir, 2006: 315). Klasik model, kurumsal sorumluluğun anahtar unsurlarını verimlilik ve kârlılık olarak öne sürerken, bazı eleştirmenler bu yaklaşımın yasal gerekliliklerin ötesinde etik konuların önemini ve sosyal sorumluluk uygulamalarının finansal performansa potansiyel katkısını göz ardı ettiğini savunmaktadır.

1.1.2. Modern Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı

Modern yaklaşıma göre şirketlerin asıl amacı, toplumun bir parçası gibi davranarak, toplumun gelişiminden, değişiminden ve refahından sorumlu olmaktır. Bu yaklaşıma göre, işletmeler sadece kendi çıkarlarına odaklanmamalı; aynı zamanda iletişimde oldukları tüm paydaş sorunları ile ilgilenmeli ve çözüm bulmalıdır (Özgener, 2004: 172).

Genel anlamda bir işletmenin çevresini ele alan modern yaklaşım, klasik yaklaşımın bazı eksikleri neticesinde meydana gelmiştir. Modern yaklaşımda tüketicilerin önemi oldukça artmış, müşteriler işletmeler açısından ciddi önem taşıyan bir unsur haline gelmiştir. Friedman'ın düşüncesinde iş döngüsü yaklaşımı "hissedarlara kazanç garantisi vermelidir, ancak farklı çıkar topluluklarının da hukuki hakları ihlal edilmemelidir" tarzında belirtilmektedir. Modern yaklaşım, pazar şartları içerisinde kuruluşların çıkar toplulukları arasında farklılaşan dengelerden etkilenerek meydana gelen daha iç içe geçmiş bir yaklaşım şeklidir (Özüpek, 2004: 38).

Modern görüş, sosyo-ekonomik anlayış olarak da nitelendirilmektedir. Bu görüşe göre, işletmeler, hem toplumun yaşam kalitesini ve refah seviyesini artırabilir hem de şirket için kâr sağlayabilir. İşletmeleri sosyo-ekonomik kurumlar olarak değerlendiren bu yaklaşım, sosyal sorumluluk kapsamında aşağıdaki maddeleri göz önünde bulundurmayı hedeflemektedir (Şahin, 1996:49'dan aktaran Çelik, 2007: 53-54):

- İşletmeler, sosyal hayatın vazgeçilmez faktörleridir. Bu sebeple toplumsal problemler ve problemlerin giderilmesinde toplumun bir unsuru durumundadırlar.
- İşletmeler, toplumsal problemleri ele alacak kaynaklara sahiptirler. Fakat toplumdan yardım görmeden ellerindeki kaynaklardan tam anlamıyla yararlanamazlar.
- İşletme için çevre ciddi bir kavramdır.
- İşletmelerin kendi istekleriyle gerçekleştirdikleri faaliyetleri, devletler hukuki düzenlemeler ile zorunlu hale getirebilir.

Modern sosyal sorumluluğu savunan düşünürler, bu yaklaşımı destekleyici şu iddiaları savunmaktadır (Özüpek, 2004: 38).

- İşletmeler, toplumun çıkarlarını ön planda tuttukları zaman ekonomik sistem en etkili şekilde işlemektedir.
- Kâr elde etmek, sadece kısa vadeli bir tercih değildir, uzun vadeli bir hedefi ifade etmektedir.
- İşletmeler sosyal sorumluluk projelerine yatırım yaparken, bu sosyal maliyetlerin toplum tarafından kolayca telafi edildiği görülmektedir.
- Sosyal sorumluluk, demokrasi için bir tehdit oluşturmamaktadır. İşletmeler sosyal kurumlar olarak kabul edilir ve toplumun belirlediği standartlara uymak zorundadırlar. Bu standartlara uymadıklarında, devletin müdahale edip gerekli düzenlemeleri yapması gerekmektedir.

Bu yaklaşım işletmelerin toplumun bir parçası gibi davranması gerektiğini, toplumun gelişiminden, değişiminden ve refahından sorumlu tutulduğunu belirtmektedir. Bu perspektife göre, işletmeler sadece kendi çıkarlarına odaklanmamalı; aynı zamanda iletişimde oldukları tüm paydaş sorunları ile ilgilenmeli ve çözüm bulmalıdır. Modern sosyal sorumluluğu savunan düşünürler, işletmelerin toplumun çıkarlarını gözettiği zaman ekonomik sistemin en iyi şekilde işlediğini ve kârın sadece kısa vadeli bir hedef olması gerektiğini düşünmektedir.

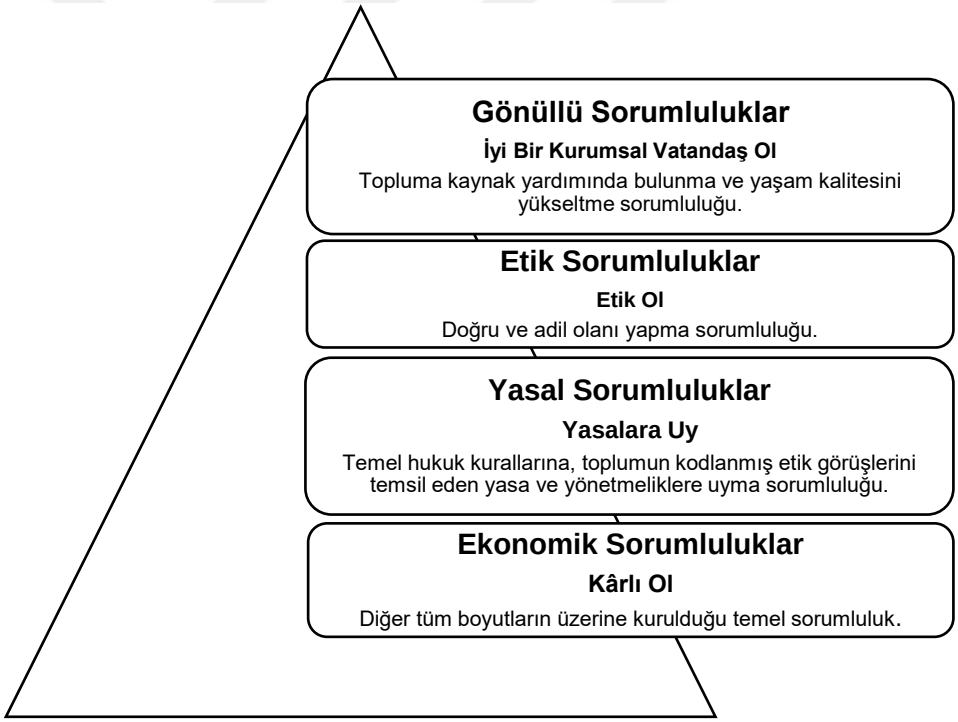
1.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Boyutları: Carroll Piramidi

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramını ele alan görüşlerde farklı konular yer almaktadır. Bazı tanımlamalarda, bir firmanın sosyal sorumluluklarının hangi ekonomik, yasal veya gönüllü konuları kapsadığı sorunu ele alınırken, bazı

tanımlamalarda ise işletmenin sorumlu olduğu sosyal konular örneğin, ayrımcılık, ürün güvenliği ve çevre ele alınmıştır. "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi" kurumsal önceliklerin ana hatlarını çizmektedir. İşletmelerin topluma karşı sorumluluklarını karakterize etmeye yardımcı olan dört farklı sorumluluk kümesini kapsamaktadır. Bu öncelikler şunlardır (Carroll, 1979: 499):

- Ekonomik sorumluluklar
- Yasal sorumluluklar
- Etik sorumluluklar
- Gönüllü sorumluluklar

Şekil 1.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

Kaynak: Carroll, 1991: 42

Ekonomik sorumluluklar, işletmelerin temel ve en önemli sorumluluklarıdır çünkü işletmeler kâr elde etmek amacıyla kurulmaktadır. Carroll, bu nedenle ekonomik sorumluluklara piramidin ilk ve en geniş tabanında yer vermiştir. Ancak, işletmelerin aşırı kâr arzusu zamanla çevrelerine ve çalışanlarına zarar vermeye başlayınca, bu sorunları önlemek için yasal sorumluluklar devreye girmiştir. Yasal düzenlemelerle bu tür zarar verici etkiler sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Zamanla, sadece ekonomik ve yasal sorumlulukların yeterli olmadığı anlaşılmış ve işletmelerin

çalışanlarına ve sektördeki diğer işletmelere karşı etik davranmaları gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu noktada ahlaki sorumluluklar devreye girmiştir. Teknolojinin hızla ilerlemesi ve küreselleşmenin etkisiyle, işletmelerin rekabet edebilmesi için bu üç temel sorumluluğun yanı sıra gönüllü sorumluluklarını da yerine getirmeleri gerekmektedir. Carroll, tüm bu sorumlulukları göz önünde bulundurarak bu piramidi şekillendirmiştir (İbişoğlu, 2007: 7-8). Bu boyutlar, aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

1.2.1. Ekonomik Sorumluluklar

İşletmelerin varoluşunun temel koşulu veya gerekliliği olarak, topluma karşı ekonomik bir sorumluluğu vardır. İşletmelerin kârlı olması, hissedarlarını yatırım yapmaya teşvik edebilmesi ve işletmenin faaliyetlerine devam edebilmesi için önemlidir. Toplum, işletmeleri ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri üretecek ve satacak kurumlar olarak görür. Toplum işletmelere kâr elde etme imkânı tanır. İşletmeler ise hizmet ve üretimlerine katma değer eklediklerinde kâr elde ederler. Kâr hem yatırımcıları ödüllendirmek hem de işletme sermayesine eklendiğinde işletme büyümesine katkı sağlamak için oldukça önemlidir. Üst düzey yöneticiler ve girişimciler, işletme başarısında kârlılık ve yatırım getirisinin temel önemini vurgulamaktadırlar. İşletmeler, ekonomik sorumluluklarını düşünürken, gelirler, maliyet etkinliği, yatırımlar, pazarlama, stratejiler, operasyonlar ve organizasyonun uzun vadeli mali başarısını artırmaya odaklanan bir dizi profesyonel kavram gibi birçok işletme kavramını kullanmaktadır. Gelişen aşırı rekabetçi küresel iş ortamında, ekonomik performans ve sürdürülebilirlik büyük önem taşımaktadır. Ekonomik veya finansal alanda başarılı olamayan firmalar iflas eder ve üzerlerinde bulunabilecek diğer sorumluluklar geçersiz hale gelmektedir. Dolayısıyla, ekonomik sorumluluk rekabetçi bir iş dünyasında karşılanması gereken temel bir gerekliliktir (Carroll, 2016: 2-3). Carroll'a göre işletmelerin ekonomik sorumluluk unsurları şunlardır (Carroll,1991'den aktaran Coşkun, 2022: 22):

- İşletmeler faaliyetlerini hissedarların kârını artıracak şekilde yerine getirmelidir.
- İşletmeler mümkün olan en yüksek kârı sağlamalıdır.
- İşletmeler güçlü bir rekabet pozisyonuna sahip olmalı ve onu korumalıdır.
- İşletmeler faaliyetlerini en uygun verimlilik düzeyinde tutmalıdır.
- İşletmeler, sürekli kârlılığını koruyarak başarılı bir işletme olarak tanınmalıdır.

- İşletmeler, kaynaklarını verimli ve etkili bir şekilde kullanarak ülke ekonomisine katkı sağlamalıdır.

İşletmelerin ekonomik sorumluluğu, kâr elde etme ve sürdürülebilirlik açısından temel bir gerekliliktir; bu, işletmelerin hem hissedarlarının kârını artırması hem de topluma katma değer sağlamasıyla doğrudan ilişkilidir.

1.2.2. Yasal Sorumluluklar

Toplum, işletmeleri sadece ekonomik varlıklar olarak değil, aynı zamanda belirli asgari kurallara uygun olarak faaliyet göstermeleri beklenen kurumlar olarak da görmektedir. Bu temel kurallar, yasalar ve düzenlemeleri içermekte olup, toplumun ulusal ve yerel düzeyde yasama organları tarafından belirlenen adil iş uygulamaları kavramlarını yansıtmaktadır. İşletmelerin bu yasalara ve düzenlemelere uyum sağlamaları, işletme olma şartlarının bir koşulu olarak gereklidir. Şirket organizasyon şemalarında, yasal uyumluluk sağlama, politika ve prosedürlerin uygulanmasının takibini sağlama, risk değerlendirmesi ve denetimlere hazırlık yapma gibi sorumlulukları bulunan uyum görevlilerinin varlığı önemlidir. Bu yasal sorumlulukları yerine getirirken, işletmelerden beklenenler ise şu şekildedir (Carroll, 2016: 3):

- Hükümetin ve yasanın beklentileriyle uyumlu bir şekilde hareket etmek,
- Yerel düzenlemelere uymak,
- Yasalara uyan bir kurumsal vatandaş olarak davranmak,
- Paydaşlara yönelik yasal yükümlülükleri yerine getirmek,
- Ürün ve hizmet sunumunda asgari yasal zorunluluklara uymak.

Toplum tarafından kabul edilen ve günlük yaşamı düzenleyen din, ahlak, görgü kuralları, hukuk kuralları gibi normlar arasında, sadece hukuki kurallar somut yaptırımlar içerebilir. Diğer bir deyişle, işletmelerin kurumsal vatandaşlık gereği, ekonomik faaliyetlerini toplumun huzur, barış ve düzenini sağlayan hukuk kurallarına ve yasal düzenlemelere uygun olarak yürütmeleri beklenmektedir. Yasal sorumluluklara uymayan işletmeler, vatandaşlar gibi cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalabilirler (Pusak, 2014: 21).

Toplumun beklentileri doğrultusunda, işletmelerin yasal ve düzenleyici gerekliliklere uyum sağlaması, kurumsal vatandaşlık ve işletme etiği açısından

önemlidir. Böylelikle işletmeler hükümetin ve yerel otoritelerin belirlediği kurallara uygun davranarak toplumsal güveni ve düzeni desteklemektedir.

1.2.3. Etik Sorumluluklar

Çoğu toplum, işletmelerden sadece yasalara uymalarını değil, aynı zamanda etik bir şekilde faaliyet göstermelerini ve işlerini etik standartlara göre yürütmelerini bekler. Etik sorumlulukları üstlenmek, organizasyonların yasal olarak kodlanmamış olsa bile beklenen etkinlikleri, normları, standartları ve uygulamaları benimseyeceklerini ima eder. İşletmelerin sadece yasa maddelerine değil, yasanın ruhuna da duyarlı olmaları beklenir; adil ve tarafsız bir şekilde davranmaları önemlidir. Toplumsal beklentiler, işletmelerin paydaşların ahlaki haklarını korumak için gereken normlara, standartlara, değerlere ve prensiplere saygı duymalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Carroll, 2016: 3).

Ahlaki sorumluluklar, tüketicilerin, çalışanların, paydaşların ve toplumun hak ve hukuk algılarını içerir. Bu, sosyal sorumluluğun temelini oluşturur. İşletmeler, finansal işlemlerde değişim ve rekabet avantajının yanı sıra riskleri minimize etme, pazarda öne çıkma, marka imajını güçlendirme, paydaş ilişkilerini sürdürme ve uzun vadeli stratejik kazanımlar elde etme amacıyla hareket etmekten öte, kurumsal vatandaş olarak topluma fayda sağlamaya odaklanmalıdır (Çerik ve Özarslan, 2008: 593). Bu etik sorumlulukları yerine getirirken, işletmelerden beklenen önemli beklentiler şunlardır (Carroll, 2016: 3):

- Toplumsal ahlaki ve etik normların beklentileriyle tutarlı bir şekilde hareket etmek,
- Toplum tarafından benimsenen etik kurallara saygı göstermek,
- İş hedeflerine ulaşmak için etik normların tehlikeye atılmamasını sağlamak,
- Etik ve ahlaki olarak beklenenleri yerine getirerek iyi kurumsal vatandaşlar olmak,
- İşletme bütünlüğünün ve etik davranışın, yalnızca yasal gerekliliklere ve düzenlemelere uyumla sınırlı olmadığını kabul etmek.

Etik görevler, yasal sorumlulukların dışında kalan alanlarda önemli bir rol oynar. Doğru, adil ve hakkaniyetli davranışları teşvik eder. Ahlaki sorumluluklar, resmi hukuki düzenlemelerde belirtilmemiş olabilir, ancak toplumun beklediği veya kabul etmediği politikaları, kararları veya uygulamaları kapsayabilir. Örneğin, işletmelerin

uygun ücretler sağlaması, fırsatçılıktan kaçınması, dürüst bir şekilde reklam yapması, tarafsızlık göstermesi ve eşit iş fırsatları sunması gibi konularda çevresindeki bireyler ve kuruluşlara karşı sorumluluklarını yerine getirmesi, kuruluşların ahlaki sorumlulukları arasında yer alır (Gültekin vd., 2007: 153-154).

Etik sorumluluklar, işletmelerin yasal gerekliliklere uygun davranmalarının ötesinde, toplumun beklediği etik standartlara uymalarını ve ahlaki normlara saygı göstermelerini gerektirmektedir. İşletmeler, kurumsal vatandaşlar olarak, paydaşların haklarını korumak ve topluma fayda sağlamak için etik sorumluluklarını yerine getirmelidir.

1.2.4. Gönüllü Sorumluluklar

Gönüllü sorumluluklar, sosyal sorumluluk piramidinin en üst katmanını oluşturur. İşletmelerin, sadece yasal ve ekonomik zorunlulukları yerine getirmekle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda toplumun beklentilerini karşılayan faaliyetlerde bulunmasıdır. Bu tür sorumluluklar, işletmelerin kendi inisiyatifleriyle gerçekleştirdikleri ve topluma fayda sağlamayı amaçlayan girişimlerdir (Lantos, 2001: 600).

Gönüllü sorumluluklar, işletmelerin gönüllü veya takdir edilen faaliyetlerini kapsamaktadır. Gönüllülük faaliyetleri tam anlamıyla bir sorumluluk olmayabilir, ancak günümüzde işletmeler tarafından genellikle uygulanır ve halkın günlük beklentilerinin bir parçasını oluşturmaktadır (Carroll, 2016: 4). Gönüllü sorumluluğa ait unsurlar şu şekildedir (Carroll, 1991: 41):

- İşletmeler faaliyetlerini yerine getirirken toplumun beklentilerini göz önünde bulundurmalıdır.
- İşletmelerden beklenen faaliyetlerini etkin bir biçimde yerine getirmeleridir.
- İşletmeler, iç ve dış paydaşlarıyla iş birliği yaparak çevre konusunda hassas olmalıdır.
- İşletmeler özel ve kamusal eğitim kurumlarına maddi katkıda bulunmalıdır.
- İşletmeler toplumsal sosyal sorumluluk projelerine gönüllü olarak destek vermelidir.

Gönüllü sorumluluk, işletmelerin sadece yasal ve ekonomik zorunlulukları karşılamakla kalmayıp aynı zamanda toplumun ihtiyaç ve beklentilerini de göz önünde

bulundurması gerektiğini ifade eden bir kavramdır. Her geçen gün önemi artan gönüllü sorumluluklar ile işletmeler topluma fayda sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu çerçevede, işletmelerin gönüllü sorumluluklarını yerine getirirken toplumun beklentilerini dikkate almaları ve çevreye duyarlı olmaları önemlidir.

1.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının İşletmelere ve Paydaşlarına Sağlayacağı Faydalar

Kurumsal sosyal sorumluluk sosyal değerlerle iş uygulamalarının toplamı olup, kurumun iş davranışları ve uygulamaları aracılığıyla paydaşların ilgilerinin bütünleşik bir oluşumudur. Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmenin sosyal, çevresel ve mali başarılarına olumlu etki sağlayan hedeflerle toplumu pozitif yönde etkileyen bir süreçtir. Kurumsal sosyal sorumluluğun özünde, toplumdan aldığı değeri topluma geri kazandırma ve paydaşlarına karşı sorumluluklarını yerine getirme anlayışı bulunmaktadır (Bat ve Akıncı Vural, 2013: 107).

Kurumsal sosyal sorumluluğun faydaları şöyle sıralanabilir (Bowd vd., 2006: 152):

- Kriz anında yardımcı olacak olan iyi niyeti geliştirir,
- Müşteri sadakatini artırır,
- Müşterilerin kurumları daha iyi anlamasını sağlar,
- Ana veya ortak şirket için fayda sağlar,
- Çalışan sadakatini artırır,
- Perakende satışlarını artırır,
- Paydaş ilişkilerini güçlendirir,
- İtibara katkı sağlar,
- Rekabet avantajı oluşturur.

Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin topluma ve çevreye olan katkılarını artırarak yalnızca finansal başarıya odaklanmadıklarını göstermektedir. Bu yaklaşım, hem kriz anlarında toplumdan destek görme olasılığını artırmakta hem de müşteri sadakatini ve çalışan bağlılığını güçlendirmektedir. Aynı zamanda kurumsal itibarın artmasına ve rekabet avantajının sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu sayede şirketin paydaşları ile olan ilişkileri güçlenmekte ve toplumda yarattığı imaj olumlu yönde etkilenmektedir.

Tablo 1.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşletmeye ve Paydaşlarına Sağlayacağı Faydalar

<table>
<tr><th colspan="4">İşletmeye Sağlayacağı Faydalar</th></tr>
<tr><td>-Hisse senetlerinde değer artışı
-Verimli risk yönetimi
-Finansman kaynaklarına erişim
-Kârlılıkta artış</td><td>-Marka değeri oluşturma
-İtibar sağlama
-Kurumsal imajın artması
-Toplumsal saygınlık</td><td>-Nitelikli çalışanları - çekme ve elde tutma
-Müşteri memnuniyeti
-Yeni pazarlara giriş kolaylığı
-Rekabet üstünlüğü</td><td>-Kurumsal öğrenme ve inovasyon
-Faaliyetlerde verimlilik
-Verimlilik ve kalitenin artırılması
-İş birliklerinin gelişimi</td></tr>
<tr><th colspan="4">Paydaşlara Sağlayacağı Faydalar</th></tr>
<tr><th colspan="2">İç Paydaşlara</th><th colspan="2">Dış Paydaşlara</th></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Yöneticilere
-Onur ve gurur hissi
-İnsan kaynakları politikasıyla motivasyon artışı sağlama
-Etik konularda artan farkındalık
-Etik değerler doğrultusunda çalışanlara güven duyma
-Trendlere uygun hareket etme
-İşletme amaçlarını benimseyen çalışanlar
-Yaratıcı düşünce ve uygulamaların teşvik edilmesi</td><td colspan="2">Müşterilere
-Adil fiyatlandırma ve kaliteli ürünler
-Satın alma sürecinde bilgi akışı sağlama
-Taleplerin yerine getirilmesi
-Müşteri şikâyetlerinin dikkate alınması ve gereğinin yapılması
-Birlikte hareket edebilme</td></tr>
<tr><td colspan="2">Rakiplere
-Bilgilendirme ve karşılaştırma imkânı
-Adil rekabet ve dürüst tanıtım</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Hissedarlara
-Şirket faaliyetlerine yapılan yatırımın artırılması
-Kurumsal sosyal sorumluluk yatırım projelerine kolaylıkla fon sağlanması
-İşletme değerindeki artış
-Sermaye sağlama kolaylığı
-İşletme hakkındaki bilgilerin şeffaf bir şekilde paylaşılması
-Sosyal performans ölçütleri oluşturma</td><td colspan="2">Tedarikçilere
-Ürün fiyatlandırması ve ödeme koşullarında şeffaflık
-Faaliyetlerini destekleyecek tedarikçilere mali yardım</td></tr>
<tr><td colspan="2">Topluma
-İnsan haklarının geliştirilmesi
-Eğitim, sağlık ve kültür alanlarına yapılan yatırım</td></tr>
</table>

	-Kadın ve çocuk iş gücünün sömürüsünün önlenmesi -Sürdürülebilirliğe destek verme
Çalışanlara -Güvenli çalışma ortamının sağlanması -Etkili insan kaynakları politikaları uygulanması -İyileştirilmiş çalışma koşulları -İş gücü ilişkilerinde azalan anlaşmazlıklar -İstihdam maliyetlerinde düşüş -Kurum içi iletişimin ve verimliliğin artırılması -Fırsat eşitliği ve erişim hakkının güvence altına alınması -Çalışan standartlarının geliştirilmesi	**Hükümete** -Yasalara uyulması ve yolsuzluklara karşı mücadele edilmesi -Kamusal alanlara yatırım yapılması, -Toplumsal sorunlara ekonomik ve sosyal destek verme -İstihdam yaratma
	Çevreye -Çevre kirliliğinin azaltılması -Kültürel mirasa sahip çıkılması -Bitki örtüsü ve hayvan türlerinin korunması -Temiz üretim süreçlerinin benimsenmesi, -Enerji tasarrufu ve geri dönüşüm uygulamaları -Ekolojik olarak verimli yöntemlerin geliştirilmesi -Çevresel teknolojilerin kullanımı

Kaynak: Aktan ve Börü, 2007: 30

Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin toplum ve çevre ile ilişkilerini dengede tutarak adil bir iş ortamının oluşturulmasına katkıda bulunurken, aynı zamanda işletme ve toplum arasında duygusal bağların oluşturulmasına da yardımcı olur. Bununla birlikte, işletmelerin kriz durumlarında güvenilirliklerini artırırken müşteri bağlılığını ve çalışanların memnuniyetini artırır. Ayrıca işletmelere rekabet avantajı kazandırarak maliyetleri düşürür ve itibarlarını pekiştirir. Bu nedenle, kurumsal sosyal sorumluluk hem işletmelerin hem de toplumun sürdürülebilirliği ve refahı için hayati bir öneme sahiptir.

1.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanları

Yeni toplum yapısının neden olduğu yeni sorunlar, klasik sosyal sorumluluk anlayışının yetersiz kaldığını göstermektedir. Geleneksel yaklaşım, işletmelerin sadece kârlarını maksimize etmelerini vurgularken, modern sosyal sorumluluk anlayışı işletmelerin toplumun ve çevrenin sorunlarına duyarlı olmalarını ve çözümler üretmeyi amaçlamaktadır. Bu anlayış, işletmelere, ekonomik sorunlara odaklanmanın ötesinde, toplumsal ve çevresel sorumluluklar yüklemektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk, her türlü organizasyonun iç ve dış paydaşlara karşı etik ve sorumlu davranmasını ifade eder. Bu kavram, işletmelerin sadece kendi çıkarlarını değil, aynı zamanda doğrudan veya dolaylı olarak etkiledikleri tüm paydaşların çıkarlarını da gözetmelerini gerektirir. Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının ortaya çıkmasındaki ana etmen, şirketlerin topluma ve çevreye yönelik bilgi ve ilgilerinin artmasıdır (Altunoğlu ve Saraçoğlu, 2013: 71).

Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmenin hem kurum içi paydaşlara hem de kurum dışı paydaşlara karşı taşıdığı sorumlulukları kapsamaktadır. İşletmeler, bu iki sorumluluk alanı arasında denge kurmaya ve her iki tarafın beklentilerini karşılamaya çalışarak kurumsal sosyal sorumluluklarını yerine getirmektedir. Bu denge, işletmenin sürdürülebilirliği, toplumsal kabulü ve uzun vadeli başarısı için önemlidir (Aktan ve Börü, 2007: 10). Aşağıda kurumsal sosyal sorumluluğun alanları, kurum içi paydaşlar olan çalışanlara ve hissedarlara karşı sorumluluklar ile kurum dışı paydaşlar olan müşterilere, çevreye, topluma, devlete ve yerel yönetimlere, rakiplere, tedarikçilere, meslek odalarına, sivil toplum kuruluşlarına ve medya kuruluşlarına yönelik sorumluluklar başlıkları altında aktarılmaktadır (Öztürk vd., 2013: 39-45).

1.4.1. Kurum İçi Sorumluluk Alanları

Robert Edward Freeman'a göre, çalışanlar bir firmanın ana kaynakları olarak kabul edilmektedir ve firmanın büyümesine katkı sağlamak açısından önemli bir role sahiptir (Freeman, 1984: 10). İşletmelerin çalışanlarına karşı yükümlülükleri, topluma hizmette birincil görev olarak benimsenmesi gereken sosyal sorumluluğun ilk basamağıdır. Çalışanların finansal ve yasal hakları, çalışma koşulları, cinsiyet ve ırk ayrımı, ulusal kültürlere duyarlılık gibi sorumluluklar, sosyal sorumluluk uygulamalarının temelini oluşturmaktadır. Bu ilk adımdan sonra, sosyal sorumluluk projelerinin çalışanlara yansımaları sırasında çeşitli avantajlar ortaya çıkmaktadır.

Bunlardan biri, insan kaynakları yönetiminde de önemli olan, çalışanların kurumlarıyla gurur duymalarının sağlanmasıdır (Gürel, 2011: 57).

İşletmeler sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda çevreye zarar verme yönündeki etkileri azaltma ve olumlu çevresel değişiklikler gerçekleştirme yolunda çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar etkili çalışan yönetimi aracılığıyla başarılmaktadır. Etkili çalışan yönetimi, sürdürülebilir kalkınmanın başarılmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Şirketlerin sürdürülebilir tutumlarını ve eylemlerini geliştirmeye yardımcı olur. Örneğin, Endüstriyel-Örgütsel psikolojik model, etkili iş gücünün çekilmesi, geliştirilmesi ve elde tutulmasıyla ekonomik, sosyal ve çevresel canlanmanın sağlanabileceğini göstermektedir. Bu model, çalışan ve çevresel refah arasındaki ilişkinin iki yönlü olduğunu savunmaktadır (Nazlieva, 2021: 2-3).

Kurumsal sosyal sorumluluğun ilk basamağı olan ekonomik sorumluluk boyutu, diğer sorumlulukların da temelini oluşturmaktadır. İşletmenin diğer tüm rolleri ekonomik sorumluluğa dayanmaktadır. Tüketicilere kaliteli hizmet veya ürün sunmak, hissedarlara kârlılık sağlamak ve işçilere istihdam olanağı sunmak, ekonomik sorumluluğun temelini oluşturmaktadır (Carroll, 1979: 500). Hissedarlar, işletmelerin kârlılığını artırarak ekonomik kazanç elde etmeyi ve hisse değerinin yükselmesini beklerler. İşletmeler de düşük maliyetlerle yüksek finansal getiri sağlayarak bu beklentilere yanıt verip hissedarların politikalarını desteklemeyi umarlar. Ancak, işletmelerin alacakları kararlar doğrudan yatırımcıları etkilediği için, yatırımcı haklarını koruyarak onlara saygı göstermeleri gerekir. Aksi halde, finansal getiri sunmayan işletmeler yatırımcıların desteğini kaybeder ve sermaye küçülür (Bayraktaroğlu vd., 2009: 10).

1.4.1.1. Çalışanlara Karşı Sorumluluklar

1980'lerden itibaren, yönetim ve üretim yaklaşımlarındaki değişiklikler, insan unsuruna verilen önemin artmasına yol açmıştır (Bayrak, 2001: 104). İnsanın değerinin anlaşılmasıyla, kâr amacı güden işletmeler de insan odaklı bir yaklaşım benimsemeye başlamıştır. Bu, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla toplumsal hayata yansımış ve işletmelerde kurumsal sosyal sorumluluk olarak ortaya çıkmıştır (İlic, 2015: 69). İşletmenin en temel gücü, çalışanlarıdır. Çalışanlar, işletmenin toplumla olan bağlantısını sağlayarak önemli bir rol oynarlar ve işletmenin en değerli paydaşlarından biridirler. Çünkü çalışanların, işletmenin ürettiği hizmet ve ürünlerin

kalitesi ile kurumsal imajı üzerinde büyük etkisi vardır. Dolayısıyla, çalışanların rolü işletmenin başarısı ve toplumla ilişkilerinde oldukça önemlidir (Şimşek vd., 2015: 23).

Kurumlar, çalışanlarını etkili bir biçimde motive etme ve tatmin etme amacıyla, onların temel işlevsel ihtiyaçlarının yanı sıra güvenlik, sevgi ve aidiyet, değer ve kişisel gelişim gibi manevi boyutları da dikkate almalıdırlar. Ayrıca, işletmelerin, çalışanlarının isteklerinin ve beklentilerinin kuşaklar arasında değişkenlik gösterebileceğinin farkında olması önemlidir. Günümüz genç iş gücü, sıklıkla iş değiştirme eğiliminde, hızlı kariyer ilerlemesi talebinde ve bireysel bağımsızlık arayışında olabilmektedir. Dolayısıyla, işletmeler, çalışanları memnun etme ve motive etme stratejilerini bu değişkenlikleri göz önünde bulundurarak oluşturmalıdırlar. İş görenlerin ahlaki sorumluluğu, işletmenin varlıklarına zarar vermemek ve kişisel hedefleri ile işletmenin hedeflerini uyumlu hale getirerek verimliliği artırmaktır (Özgener, 2000: 186-187).

İşletmelerin belirledikleri hedeflere ulaşma hızı, çalışanların gösterdiği çaba ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerine odaklanırken, öncelikle çalışanlara yönelik olanlar göz önünde bulundurulmalıdır. İşletmenin verimliliği, çalışanların motivasyonuyla doğrudan bağlantılıdır. Bununla birlikte, çalışanlar tarafından işletmeden beklenen sosyal gereksinimler arasında motivasyonun yanı sıra fiziksel koşullar, iş güvenliği, kurumsal aidiyet, saygı ve eğitim gibi unsurlar da bulunmaktadır. Bu gereksinimlerin karşılanması, işletmelerin en önemli sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Kanunlar, çalışanların korunması için ücretler, çalışma süreleri ve iş koşulları gibi konularda asgari standartları belirlemektedir. Bununla birlikte, toplu sözleşmeler ve sosyal görüşmeler sonucunda bu standartlar iyileştirilebilmektedir. İşletmenin ekosistemine dahil olan çalışanlar, gerektiğinde müşteri, temsilci ve toplum üyesi gibi farklı roller üstlenerek işletmenin diğer paydaşlarından farklı bir konumda yer almaktadırlar (Carroll, 1991: 41).

Çalışanların daha etkili çalışmalarını sağlamak, işletmenin öncelikli hedeflerinden birisidir. Motivasyon, çeşitli yöntemlerle elde edilebilmektedir. Bu yöntemleri başarıyla uygulayan işletmeler, iş gücü devir hızını azaltabilmekte ve daha nitelikli iş gücüne sahip olabilmektedir. Çalışanlara yönelik olarak, işletmelerin

uyguladığı bazı kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları aşağıda yer almaktadır (Torlak, 2013: 39-40):

- Çalışma hakkına saygı gösterme
- Adil ücret politikası uygulama
- İşçilerin sendika kurma ve grev yapma özgürlüğüne müdahale etmeme
- Özel yaşamın mahremiyetini koruma
- İş ortamının kalitesini artırma, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları sağlama
- Çalışanlara eşit davranma ilkesine bağlı kalma
- Çalışanların kararlara katılımını teşvik etme
- Çalışanlara özgür bir şekilde konuşma hakkı sağlama

İşletmelerin çalışanlarını motive etme ve tatmin etme çabaları, çalışanlarının hem fiziksel hem de manevi ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalarını gerektirmektedir. Bu durum, çalışanların verimliliği üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir.

1.4.1.2. Hissedarlara Karşı Sorumluluklar

İşletmelerin sosyal sorumluluklarının başında, hissedarların çıkarlarını maksimum düzeye çıkarmak gelmektedir. Ortakların, şirketin kâr elde etmesinin yanı sıra, işletmenin sürekliliğini sağlama, toplumun beklentilerini karşılama, kaliteli mal ve hizmet üretme, istihdamın sürekliliğini sağlama, yeni iş olanakları yaratma ve iyi bir ücret politikası uygulama gibi beklentileri de vardır. İşletmeler, tüm bu beklentileri karşılamakla sorumludurlar (Çelik, 2007: 48-49). İşletmeler hissedarlara karşı bu sorumluluklarını yerine getirir ise aşağıdaki faydalar gözlenebilmektedir (Aktan ve Börü, 2007: 30):

- İşletme değerinde artış elde edilmesi
- Sermayeye erişiminde kolaylık sağlanması
- Tüm işletme faaliyetlerine yapılan yatırımların artırılması
- Yatırım projelerinde gerekli finansman desteğinin kolaylaştırılması
- İşletme ile ilgili bilgilerin şeffaf bir şekilde paylaşılması
- Sosyal performansın bir ölçüt olarak değerlendirilmesi

Hissedarlar, işletmelerin faaliyetlerine etkili bir şekilde katılmanın yanı sıra işletmelerin çıkarlarını korumakla sorumludurlar. Bu sorumluluk, işletmenin

faaliyetlerine destek verme, bilgi edinme, yasalara ve ahlaki kurallara uymayan durumları rapor etme ve gerektiğinde hisse yönetimi gibi hakları kapsar. Ancak, hissedarlar aynı zamanda işletmenin uzun vadeli başarısını da gözetmeli ve işletmenin kurumsal yönetişimine katkıda bulunmalıdırlar.

1.4.2. Kurum Dışı Sorumluluk Alanları

İşletme dışı sosyal sorumluluk alanları, işletme içi alanlara kıyasla daha geniştir. Kurum içi sosyal sorumluluk alanları çalışanlar ve hissedarlar iken, kurum dışı sosyal sorumluluk alanları, müşteriler ve tüketiciler, çevre, toplum, devlet ve yerel yönetimler, rakipler, tedarikçiler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve medya kuruluşları gibi işletmelerin farklı düzeylerde ilişki içinde olduğu unsurları içermektedir (Öztürk vd., 2013: 39-45).

1.4.2.1. Müşterilere/Tüketicilere Karşı Sorumluluklar

Küreselleşme süreciyle birlikte gelişen dinamik ve hızlı rekabet ortamı, müşterilerin kuruluşlar için en önemli paydaş gruplarından biri haline gelmesine yol açmaktadır. Tüketiciler ile işletmeler arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Müşteriler, belirli bir bedel karşılığında işletmelerin ürettiği ve pazara sunduğu hizmet ve ürünlere erişim sağlarlar. Bu durum, sürekli ve dinamik bir etkileşime yol açar. Her iki tarafın da karşılıklı çıkarlara saygı göstermesi önemlidir. İşletmeler veya müşterilerden biri sadece kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederse, ilişki olumsuz etkilenebilir.

İşletmelerin tüketicilere karşı temel sorumluluğu, sundukları ürün veya hizmetin kalitesidir. Bilinçli tüketiciler, bir ürün veya hizmet ile ilgili haklarını savunmaktadırlar. Özellikle garanti ve satış sonrası hizmet uygulamaları, tüketicinin korunması açısından önemli bir sosyal sorumluluk alanıdır. Satın alma sürecinde doğru bilgiye erişim hakkı bulunan tüketiciler, işletmelerden doğru ve güncel bilgi almak hakkına sahiptirler. Yasal düzenlemelere göre, işletmeler müşterilere ürün ve hizmetlerle ilgili doğru bilgi sağlamak ve satış sonrası destek sunmakla yükümlüdürler (Okay ve Okay, 2011: 317).

İşletmeler, ürettikleri ürün ve hizmetleri tüketicilerin ihtiyaçlarına uygun ve zarar vermeden sunmalıdır. İsrafı önlemek ve toplumun değerlerine saygı göstermek de işletmeler için önemlidir. Doğru bilgi vermek, müşterileri yanıltmamak ve maliyetleri

makul seviyede tutmak da işletmelerin ilişkileri için oldukça önemlidir. Bu, işletmelerin müşterilerle sağlam ve güvenilir bir ilişki kurmasını sağlar (Tenekecioğlu 1977'den aktaran Özüpek, 2004: 59).

Müşteri ve tüketiciye karşı sorumluluklar, sadece yasal yükümlülüklerle sınırlı değildir; aynı zamanda etik ve ahlaki normlar kapsamında da değerlendirilmektedir. İşletmeler, sadece yasal zorunluluklar değil, aynı zamanda etik değerler doğrultusunda müşterilere karşı sorumluluk hissetmelidirler. Bu, işletmelerin temel görevlerinden biridir.

İşletmelerin başka bir sosyal sorumluluğu da müşterileri kötü niyetli kişilerden korumaktır. İşletmeler, kendilerinden kaynaklanmasa dahi müşterilerin olumsuz durumlarla karşılaşmaması için çaba göstermelidirler. Bu uygulama, işletmeye ek maliyetler getirse de ürünlerinin güvenilirliğini kanıtlamak ve müşterilerin güvenini kazanmak için yapılan bir sosyal sorumluluk örneğidir (Bayraktaroğlu vd., 2009:19).

İşletmelerin kurum dışı sosyal sorumlulukları, kurum içi sorumluluklara kıyasla çok daha geniş kapsamlıdır, çünkü çevre, rakipler, müşteriler, devlet ve sivil toplum kuruluşları gibi farklı paydaşları içerir. Müşterilere yönelik sorumluluklar, işletmelerin en önemli görevlerinden biridir, çünkü işletmeler ve müşteriler arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Müşteri memnuniyeti için işletmelerin sunduğu ürün veya hizmetin kalitesi, müşterilere doğru bilgi verilmesi ve satış sonrası hizmet gibi faktörlere dikkat edilmesi önemlidir.

1.4.2.2. Çevreye Karşı Sorumluluklar

İşletmelerin çevreye karşı sorumlulukları temelde çevre kirliliğini önlemek, çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlamak ve doğal kaynakların korunmasını teşvik etmektir. Günümüzde çevre kirliliğinin ciddi boyutlara ulaşması ile birlikte işletmeler çevresel kaynakları en az düzeyde kullanmaya, üretim süreçlerinde çevreye zararı en aza indirmeye ve çevrenin korunmasına aktif katkıda bulunmaya odaklanmak durumunda kalmaktadır. Ancak, dünya genelinde çevre koruma yasalarının fazlaca çeşitlilik göstermesi ve standart bir küresel düzenlemenin olmaması, işletmelerin bu alandaki çabalarını koordine etmekte zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Bu zorluklara rağmen, işletmelerin çevreye duyarlılık konusundaki sorumlulukları hem kurumsal hem de bireysel düzeyde giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Ataç, 1982: 105).

İşletmeler çeşitli yollarla çevreye zarar vererek canlı yaşamını tehdit eden ciddi zararlara neden olabilmektedir. Bu zararların farkına varılması halinde, toplumsal tepkiler ve yasal düzenlemeler işletmelerin faaliyetlerini kısmen veya tamamen durdurulmasına yönelik yaptırımlar getirebilmektedir (Ersöz, 2007: 13).

İşletmelerin odaklandığı sosyal sorumluluk konuları arasında toprak, hava ve su kirliliği ile ekosistemler ve doğal sistemler bulunmaktadır. Bu nedenle, işletmeler çevreye zarar vermeden ve çevreyi kirletmeden faaliyetlerini yürütmek zorundadırlar. Çevresel sorunların konu başlıkları şunlardır (Çalışkan, 2010: 42-44):

- Küresel ısınma
- Hava kirliliği
- Su kirliliği
- Toprak kirliliği
- Gürültü kirliliği

İşletmelerin çevreye yönelik sosyal sorumluluk faaliyetlerinde, etkili ve kapsamlı çözümler geliştirmeleri gerekmektedir. Artık basit yöntemlerden olan ağaçlandırma veya deniz kirliliğinin önlenmesi gibi uygulamalar, günümüzde yeterli bulunmamaktadır. Toplum, işletmelerden daha etkin ve doğaya faydalı olacak, ekolojik dengeyi yeniden tesis edecek uygulamalar beklemektedir. Bu tür faaliyetlerin ekonomik olarak maliyetli olabileceği düşünülse de son zamanlarda tüketicilerin bu tür çevreci uygulamalara odaklanmış işletmeleri tercih etme eğilimi, bu maliyetlerin işletmelere kâr olarak geri dönmesini sağlamaktadır. Çevreye duyarlı işletmelerin bu çabalarının sonucunda sağladığı faydalar aşağıda belirtilmiştir (Burke ve Logsdon, 1996: 497-498):

- Artan finansal performans
- Yaratıcılık
- Geri dönüşüm
- Kalite artışı
- Marka imajı

Çevreye duyarlı olan işletmeler, topluma faydalı ürün ve hizmetler sunarken aynı zamanda gelecek nesillere daha iyi bir çevre bırakmayı hedeflerler. Günümüzde çevre koruma ve kalkınma kavramları birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Doğal kaynakların ekolojik dengeyi bozmadan kullanılması, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir unsuru

olarak kabul edilir. Bu nedenle, yönetimlerin çevresel çözümler ve ekolojik dengeyle ilgili faaliyetler geliştirmesi gerekmektedir (Hitt vd., 1986: 585). Bu noktada, şirketlerin bulundukları çevreye katma değer yaratma anlayışıyla çevresel ihtiyaçları belirlemek için belirli analiz ve araştırma yöntemleri geliştirmeleri önemlidir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), faaliyetlerin henüz planlama aşamasında olduğu bireysel veya kurumsal seviyelerde, çevreye olası etkilerini belirlemek ve olumsuz sonuçları önlemek için yapılan bir planlama ve karar alma sürecidir. Bu teknik, çevreyle ilgili bilgi üretmek amacıyla geliştirilmiştir ve işletmeler faaliyetlerini başlatmadan önce bu değerlendirmeyi yapmak zorundadır. ÇED süreci, işletmeleri çevre konusunda duyarlı olmaya teşvik etmektedir, çünkü faaliyetlerin çevreye olan etkilerini değerlendirme ve yönetme sorumluluğunu taşımaktadır (Yaşamış, 1995: 24). İşletmelerin çevresel stratejilerinin temelini oluşturan çevre yönetimi ilkeleri aşağıda belirtilmiştir (Yaşamış, 1995: 159):

1. Önleyici faaliyetler, sonradan oluşabilecek herhangi bir kirliliği temizlemekten daha kolaydır.
2. Çevresel etkiler, karar aşamasında değerlendirilmelidir.
3. Doğaya herhangi bir zarara yol açabilecek uygulamalardan sakınılmalıdır.
4. Bilimsel araştırmalarla çevresel sorunlara çözüm bulunmalıdır.
5. Çevreyi kirletenlerin belirlenmesi ve cezalandırılması gerekmektedir.
6. Çevre koruması herkesin ve işletmelerin sorumluluğundadır, bu nedenle geniş kapsamlı ve zorunlu çevre eğitimi önemlidir.
7. Küresel çapta tüm organizasyonların iş birliği yaparak çevresel faaliyetleri desteklemesi gerekmektedir.

Çevre koruma uygulamalarının işletmelere ekonomik bir yük getirdiği algısı oldukça yanlıştır. Çevre yönetimi süreci, işletmelerin organizasyon yapılarına ve yönetim süreçlerine birçok yenilik getirir. Bu yenilikler şu şekilde belirtilmiştir (Zoroğlu, 2001: 101-102):

- Ürün sorumluluğu farkındalığının artması,
- Malzeme tasarrufu bilincinin artması,
- Tedarikçi ilişkilerinin değişmesi,
- Yan sanayilere teknoloji aktarımı ve eğitim desteği sağlanması,
- Çevre bilincinin artması.

İşletmelerin çevre koruma alanındaki sorumlulukları giderek artmakta ve bu artış hem toplumsal hem de yasal baskılarla desteklenmektedir. Artık işletmeler, çevre kirliliğini azaltma, çevresel etkilere duyarlılık gösterme ve doğal kaynakları koruma konularında daha etkin bir rol oynamak durumundadır.

1.4.2.3. Topluma Karşı Sorumluluklar

Birçok şirket, toplumların değişen ihtiyaçlarına uygun olarak yeni strateji ve hedeflere odaklanmak durumunda kalmaktadır. Bu noktada, halka ilişkiler biliminin önemi ortaya çıkar çünkü işletmeler, toplumun beklentilerine cevap verme konusunda halkla ilişkiler tarafından desteklenmelidir. Adam Smith'in "maksimum kâr" anlayışının yerini "topluma sorumlu davranma" kavramının almasıyla, sosyal sorumluluk projeleri gündemde yerini daima başarıyla korumuştur (Peltekoğlu, 2001: 179). Toplumun, işletmelerden talepleri sürekli değişmektedir ve bu değişen beklentilere uyum sağlamak önemlidir. İşletmeler, bu değişen beklentilere cevap vermek için çeşitli kurumsal sosyal sorumluluk projeleri geliştirip uygulayarak geleceklerini şekillendirebilirler. İstihdam sağlamak, sadece işsizlik sorununa katkıda bulunmakla kalmaz, aynı zamanda işletmelerin toplum için ne kadar önemli bir rol oynadığını da ortaya koyar. Ayrıca, staj ve mesleki eğitim gibi programlar aracılığıyla meslek edindirme faaliyetlerinin, sosyal sorumluluk açısından büyük önemi vardır (Eren, 2013: 114).

İşletmelerin topluma yönelik uyguladığı sosyal sorumluluk faaliyetlerinin temeli, toplumun değer yargılarına ve inançlarına saygı göstermektir. İşletmeler toplumsal hayatın kalitesini artırmayı, yaşanabilirlik ve refah düzeyini yükseltmeyi hedeflemektedir (Özüpek, 2004: 63). Küresel işletmelerin sorumlulukları sadece kendi ülkeleriyle sınırlı değildir, faaliyet gösterdikleri tüm ülkelerin toplumları için de geçerlidir. Bu nedenle, her faaliyette topluma zarar verebilecek davranışlardan kaçınmak başlangıç noktası olmalıdır (Bayraktaroğlu vd., 2009: 16).

İşletmeler, toplumun değişen ve farklılaşan gereksinimlerini dikkatlice analiz ederek uygun sosyal sorumluluk faaliyetlerini belirlemelidir. Günümüzde toplumların farklılaşması, aynı sosyal sorumluluk faaliyetlerinin farklı yerlerde uygulanmasının herkes için aynı olumlu etkileri sağlamayabileceğini göstermektedir. İşletmelerin çözüm araması gereken çok çeşitli sosyal sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar şu şekilde sıralanabilir (Eren, 2013: 114):

- Yetersiz beslenme ve fakirlikle mücadele,
- Aşırı nüfus artışının denetlenmesine yönelik çalışmalar,
- Eğitim alanında destek faaliyetleri,
- Başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere her türlü şiddetin önlenmesine yönelik çalışmalar,
- Bakım ve rehabilitasyon hizmetlerine ihtiyaç duyan bireylere yönelik destek,
- Madde bağımlılığının engellenmesi,
- Çevrenin korunması için yapılan destek faaliyetleri,
- Engellilerin istihdam edilebilirliklerine yönelik çalışmalar.

Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının yaygınlaşması, işletmelerin sadece kâr hedefine odaklanmak yerine toplumun beklentilerini de göz önünde bulundurmasını sağlamıştır. Bu değişim sürecinde, işletmeler halkla ilişkiler aracılığıyla toplumun taleplerine cevap vermek için stratejiler geliştirmekte ve toplumsal değerlere saygı göstermektedirler. Bu bağlamda, işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerinde eğitimden çevre korumaya kadar geniş bir yelpazede faaliyet göstermeleri ve bu faaliyetlerin toplumun ihtiyaçlarına uygun olmasına özen göstermeleri önemlidir.

1.4.2.4. Devlete ve Yerel Yönetimlere Karşı Sorumluluklar

İşletmelerin bulundukları ülkede devlet ve yerel yönetimlerle karşılıklı ilişki düzeni vardır. Bu ilişkide, devlet ve diğer kamu kuruluşları işletmelerden ülkeye hizmet etmelerini ve vergi ödemelerini beklerler. İşletmeler, belirli dönemlerde elde ettikleri kârların bir kısmını vergi olarak devlete ödemek durumundadırlar (Torlak, 2013: 43). Araştırmalar, birçok güçlü küresel işletmenin üçüncü dünya ülkelerinin GSYİH'lerinden daha fazla kâr elde ettiklerini göstermektedir (Öberseder vd., 2013: 1848). Bu nedenle, işletmelerin devlete karşı sorumlulukları artmaktadır ve vergi ödemelerini yasal sorumluluklarına uygun şekilde gerçekleştirmeleri önemlidir.

1.4.2.5. Rakiplere Karşı Sorumluluklar

Pazar koşulları, işletmelerin rakipleriyle ilişkilerini belirleyen önemli faktörlerden biridir. Rekabet sürecinde, rakiplerin itibarının zedelenmesi, haksız rekabet uygulaması, iftira yayılması, rakiplere ait gizli bilgilere izinsiz erişim ve bunların sızdırılması gibi eylemler, işletmelerin rakiplerine karşı sorumlu davranma zorunluluğunu ortaya koyar. Bu tür uygulamalar, sadece adil olmayan rekabeti

desteklemekle kalmaz, aynı zamanda toplumun ve çevrenin zarar görmesine yol açabilir (Torlak, 2013: 43). Kuruluşlar, rakiplerine karşı haksız rekabetten kaçınmalıdır ve fiyatlandırma ile reklam uygulamalarını etik bir şekilde yönetmelidir. Aksi takdirde, diğer işletmeler zarar görebilir ve tekelleşme sorunları ortaya çıkabilir. Bu durumda tüketicilerin satın alma gücü azalırken, işten çıkarmaların artmasıyla işsizlik oluşabilir (Pelit vd., 2009, s. 23).

Şirketler, kurumsal sosyal sorumluluğun rakiplerine karşı olumlu bir rekabet avantajı sağladığını kabul etmektedirler. Bu sorumluluklar, işletmeler için hem ahlaki hem de stratejik bir zorunluluk oluşturur. Kurumsal sosyal sorumluluk, şirketlerin etik standartlara uymasını sağlar ve onları sosyal değişime teşvik eder. Ayrıca, maliyetleri düşürmek ve çalışan performansını artırmak gibi faydaları da bulunmaktadır (Boulouta ve Pitelis, 2014: 352).

Rekabet sürecinde, işletmelerin rakiplerine karşı sorumlu davranma zorunluluğu, haksız rekabetin ve itibar zedelenmesinin önüne geçmeyi amaçlar. Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmeler için hem ahlaki hem de stratejik bir zorunluluk olarak kabul edilirken, etik standartlara uyma ve sosyal değişime katkı sağlama gibi faydaları da bulunmaktadır.

1.4.2.6. Tedarikçilere Karşı Sorumluluklar

İşletmelerin hizmet veya ürün sağlayarak kazanç elde eden sosyal paydaşları, genellikle tedarikçiler olarak adlandırılmaktadır. İşletmeler, tedarikçilere adil anlaşmalar ve sözleşmeler sunarak adaletli davranmakla yükümlüdürler. Ortak çıkarlar temelinde hareket eden işletmeler ve tedarikçiler, birbirlerine bağımlıdır. İşletmeler, ticari faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli olan hizmet ve ürünlerin tedarikini sağlarken, tedarikçiler de işletmelerin gelecekteki siparişlerine güven duyarak hareket ederler. Bu şekilde, işletmeler ve tedarikçiler arasında çift taraflı bir bağlılık ilişkisi oluşur (Aktan ve Vural, 2007:15). İşletme ve tedarikçi arasındaki karşılıklı güvene dayalı ilişki, tedarikçilere çeşitli faydalar sağlayacaktır. Bu faydalar, fiyatlandırma ve ödeme politikalarında dürüstlük, finansal destek sağlama, belirsizlikleri ve değişiklikleri önceden bildirme gibi unsurları içermektedir (Aktan ve Börü, 2007:30).

İşletmelerin tedarikçilerine sadık bir şekilde davranması, onlara karşı en önemli sorumluluklarından biridir. Tedarikçiler, sözleşme dışı hareket etmedikçe,

işletmelerin iş birliğini sürdürmesi ahlaki bir davranış olarak kabul edilir. İşletmelerin tedarikçilere karşı diğer bir sosyal sorumluluğu ise, herkese eşit koşullar ve fiyatlar sunarak herkesin eşit şansa sahip olmasını sağlamaktır. Bu şekilde, ayrımcılığa izin vermeden adil bir seçim yapılır (Torlak, 2013: 44).

Adil ve saygılı bir işletme ve tedarikçi iş ilişkisi hem sağlıklı hem de uzun süreli bir çalışma anlayışının sağlanabilmesi açısından önemlidir. Bu ilişkide karşılıklı güven ve saygı esastır ve işletmelerin tedarikçilere karşı gösterdikleri saygı, etik bir davranış biçimidir. Ayrıca, tedarikçilere adil ve eşit koşullar sağlanması, işletmelerin sosyal sorumluluğunun bir parçasıdır ve herkesin adil bir rekabet ortamında yer alması işletmelerin sağlıklı bir şekilde varlıklarını devam ettirebilmeleri için önemlidir.

1.4.2.7. Meslek Odaları, Sivil Toplum Kuruluşları ve Medya Kuruluşlarına Karşı Sorumluluklar

İşletmeler, üye oldukları meslek odalarına karşı çeşitli sorumluluklar üstlenmektedirler. Bu sorumluluklar arasında, meslek kuruluşlarının kararlarına uymak, kuruluş aidatlarını zamanında ödemek ve meslek odalarının düzenlediği toplantılara ve seminerlere katılarak faaliyetlerini desteklemek yer alır. İşletmelerin bu sorumlulukları yerine getirmesi, onları farklı platformlarda temsil eden ve işletmeye fayda sağlamaya çalışan meslek odalarının daha etkili bir şekilde çalışmasını sağlar. Ayrıca, toplumsal duyarlılığı artırma, toplumun ihtiyaçlarına cevap verme ve toplumsal bütünleşmeyi destekleme amacıyla faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, işletmelerin desteğine ihtiyaç duymaktadır. İşletmeler, meslek odalarına ve sivil toplum kuruluşlarına destek olarak topluma karşı sorumluluklarını yerine getirirler. Günümüzde, işletmelerin sosyal sorumluluk odaklı kampanyaları sıklıkla meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde yürütülmektedir (Öztürk vd., 2013: 44).

Kurumsal itibarı yüksek olan işletmelerin desteklediği sivil toplum kuruluşları, gerçekleştirdikleri sosyal sorumluluk faaliyetleri sonucunda itibarları konusunda olumlu bir gelişim göstermektedir. Bu durum, iş birliği yapılan saygın sivil toplum kuruluşlarıyla toplumda güvenilir bir imaj oluşturarak işletmelerin kurumsal itibar avantajı ve marka bilinirliği kazanmasına katkı sağlar (Akkoyunlu ve Kalyoncuoğlu, 2014: 142). İşletmelerin sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmaları, her iki tarafın da

birbirine katkı sağladığı bir süreçtir. İşletmelerin sivil toplum kuruluşlarına katkıları şu şekilde sıralanabilir (Öztürk vd., 2013: 44):

- İşletmeler, sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinde projelendirme ve kaynaklara ulaşım konularında önemli destek sağlarlar.
- Maddi destek sağlayarak sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerine doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunurlar.
- İşletmeler, çalışanlarını sivil toplum kuruluşlarına gönüllü olarak destek vermeleri için teşvik ederler.
- Toplum nezdinde tanınmış ve itibarı yüksek işletmelerin sivil toplum kuruluşlarının uygulamalarına destek vermesi, kuruluşların toplumda daha fazla tanınmasına ve itibarının artmasına katkı sağlar.

İşletmelerin medya organlarına doğru ve güncel bilgi aktarmaları son derece önemlidir. Medya, kurumsal itibarın güçlendirilmesi ve reklam stratejilerinin etkinleştirilmesi için önemli bir iletişim aracıdır. Toplumsal konularda bilgi taleplerini karşılayarak saygılı bir yaklaşım sergilemek, işletmelere olumlu bir algı kazandırmaktadır (Bolat, 2006: 119).

İşletmeler, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yaparak, toplumun ihtiyaç ve beklentilerine yönelik kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin desteklenmesini sağlamaktadır. Özellikle, işletmelerin sivil toplum kuruluşlarına maddi ve manevi destek sunması, toplum nezdinde itibarlarını artırırken, bu kuruluşların daha geniş kitlelere ulaşmasına yardımcı olur. Bu iş birliği, işletmelerin kurumsal itibarlarını güçlendirerek marka farkındalığını artırırken, topluma karşı sosyal sorumluluklarını yerine getirmelerine katkıda bulunur.

1.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modelleri

Ekonomik gelişmeler ve modernleşen yaklaşımlarla birlikte, işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk alanında benimsediği çeşitli yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Her bir modelin farklı olmasına rağmen temel amaçları toplumun yaşam kalitesini artırmak için önlemler almaktır. Bu modeller, işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini hangi alanlarda ve ne derecede yerine getirmeleri gerektiğini tanımlar (Top ve Öner, 2008: 102). Kurumsal sosyal sorumluluk alanında öncü olarak kabul edilebilecek ve yaygın olarak benimsenen bazı modeller aşağıda açıklanmıştır

(Ackerman ve Bauer, 1976; Carroll, 1999: 289; Seyitoğulları ve Bilen, 2020: 198; Akmeşe, 2015: 38-48; Gürsoy, 2015: 35-40).

1.5.1. Ackerman Modeli

Ackerman sosyal sorumluluk modeli, işletmelerin sadece sosyal sorumluluklarına nasıl yanıt vereceklerini değil, aynı zamanda bu yanıtları nasıl yönetmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Ackerman modeli, işletmelerin sosyal sorumluluklarını sistemli bir şekilde ele almalarını ve bu süreçte performanslarını artırmayı hedeflemektedir (Carroll, 1979: 498). Ackerman tarafından öne sürülen ve işletmelerin stratejik olarak uyguladığı kurumsal sosyal sorumluluk modeli, aşağıdaki üç önemli aşamadan oluşmaktadır (Top ve Öner, 2008: 105):

- **Politika Aşaması:** Bu aşamada, işletmeler sosyal sorunların belirlenmesi ve çözümü için politika oluşturur. İşletmeler, toplumun hangi taleplerine öncelik vereceklerini ve nasıl bir tutum sergileyeceklerini belirler. Üst yönetim, belirlenen sosyal sorumluluk politikalarını belirler ve uygulanacak projeler için yol haritası oluşturur.
- **Öğrenme Aşaması:** İşletmeler, toplumun sosyal problemlerine ve çözüm yollarına ilişkin uzman personel veya danışmanlarla çalışır. Bu aşamada, işletmeler sosyal sorumlulukları hakkında bilinçlenir ve çözüm stratejileri geliştirir.
- **Örgütsel Yükümlülük Aşaması:** Bu aşamada, işletmeler sosyal sorumluluk projelerini uygulamaya geçirir. İşletmelerin yeni sosyal politikaları kurumsallaştırması gerekir. Öğrenilen politikalar ve yöntemler, işletmenin organizasyonunda her seviyede benimsenir ve uygulanır.

1.5.2. Carroll Kurumsal Sosyal Sorumluluk Performans Modeli

Kurumsal sosyal sorumluluk alanında önemli bir model olan A. Carroll tarafından geliştirilen model, organizasyonların sorumluluklarını yasal ve ekonomik sorumlulukların yanı sıra ahlaki ve gönüllü sorumluluklarla da şekillendirir (Carroll, 1991: 40). İşletmelerin toplumsal beklentileri karşılama çabaları ekonomik sorumluluk kapsamında değerlendirilirken, hissedar çıkarlarını gözetme ve varlıklarını sürdürme çabaları da bu perspektifte ele alınır. Yasal sorumluluklar, işletmelerin faaliyetleri sırasında uymaları gereken yasal normlara dayanırken, ahlaki sorumluluklar toplumun beklediği standartlar ve normlar çerçevesinde şekillenir. Gönüllü

sorumluluklar ise yasal zorunluluk olmaksızın işletmelerin etik değerler doğrultusunda gönüllü olarak yaptıkları faaliyetleri ifade eder (López-González vd., 2019: 1045).

1.5.3. Frederick'in Sosyal Sorumluluk Modeli

Frederick (1998) tarafından geliştirilen bu model, işletmelerin toplumsal gerçekler ve beklentiler doğrultusunda faaliyetlerini yönlendirmelerine atıfta bulunmaktadır. Bu modelde, kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili dört farklı kurumsal sosyal sorumluluk türü ele alınmaktadır (Frederick, 1998: 41):

- Kurumsal Sosyal Sorumluluk 1: Kurumsal Sosyal Sorumluluk
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk 2: Kurumsal Sosyal Duyarlılık
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk 3: Kurumsal Sosyal Doğruluk
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk 4: Evren, Bilim, Din

Kurumsal Sosyal Sorumluluk 1, işletmelerin sosyal alandaki olumsuzlukları giderme çabalarını vurgular ve uzun vadede kurumsal sürdürülebilirlik sağlamayı hedefler (Frederick, 1994: 151; Basah, 2012: 13). Kurumsal Sosyal Sorumluluk 2 ise işletmelerin sosyal baskılara karşı koyabilme kapasitesini ifade eder ve eylem odaklı bir yönetim tarzını destekler (Frederick, 1994: 155). Kurumsal Sosyal Sorumluluk 3, kurumsal sosyal sorumluluk ve duyarlılık arasındaki boşluğu doldurarak ahlaki doğruluk kavramını vurgular (Frederick, 1986: 135). Son olarak, Kurumsal Sosyal Sorumluluk 4, sosyal sorumluluk alanında kozmik, bilimsel ve dini temellere dayanan bir yaklaşımı savunur. İşletmelerin evreni anlamak için bilime ve dini değerlere önem vermelerini önerir (Frederick, 1998: 45-50; Tien, 2014: 3; Basah, 2012: 14).

Bu modeller, işletmelerin toplumsal sorumluluklarını anlamalarına ve uygulamalarına rehberlik ederken, kurumsal sosyal sorumluluğun çeşitli yönlerini ele alarak işletmelere geniş bir perspektif sunmaktadır. Bu çerçevede, işletmeler toplumsal etki yaratma potansiyellerini en üst düzeyde değerlendirerek sürdürülebilir ve toplumsal açıdan faydalı faaliyetler yürütebilirler.

1.5.4. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli

İşletmelerin yalnızca ekonomik ve yasal yükümlülükleri değil, daha kapsamlı sorumlulukları vardır (Davis, 1973: 312). Bu sorumluluklar, modern işletmelerin sınırlı yasal ve ekonomik yükümlülüklerinin ötesine geçerek topluma karşı daha geniş bir sorumluluk duygusuyla hareket etmelerini gerektirir (Davis, 1960: 70; Jamali ve

Mirshak, 2007: 246). Davis tarafından geliştirilen model, işletmelerin toplumsal sorumluluklarını tam olarak yerine getirmeleri gerektiğini vurgulayan önemli bir çerçeve sunmaktadır. Modelin temelinde beş ana önerme yer almaktadır (Management Innovations, "Keith Davis Model of Corporate Social Responsibility", 6.12.2008, (Çevirimiçi) https://managementinnovations.wordpress.com ,14.6.2024):

Önerme 1: Sosyal Sorumluluk Sosyal Güçten Doğar

Davis'in ilk önermesi, işletmelerin istihdam, çevre ve toplumsal kalkınma gibi önemli toplumsal konular üzerinde ciddi bir etkiye ve güce sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu güç, işletmelere, vatandaşların içinde yaşadığı sosyal koşulları şekillendirme kabiliyeti vermektedir. İşletme kararlarının sosyal sonuçları vardır. İş insanları yalnızca ekonomik kararlar alamazlar, çünkü bu kararlar tüm sosyal sistemi etkiler. Sosyal sorumluluk, bir iş kararını alırken, kendi çıkarlarına hizmet etmenin yanı sıra toplumun çıkarlarını da koruma ve geliştirme yükümlülüğüdür. Sonuç olarak, toplum, işletmeleri bu gücü kullanmalarından kaynaklanan sosyal sonuçlardan sorumlu tutabilir ve tutmalıdır.

Önerme 2: İşletmeler İki Yönlü Açık Bir Sistem Olarak Çalışmalıdır

Davis'e göre işletmeler, toplumdan aktif olarak girdi alan ve faaliyetlerini şeffaf bir şekilde kamuya açıklayan açık sistemler olarak işlev görmelidir. Bu iki yönlü iletişim, toplumsal refahın korunması ya da artırılması için elzemdir. Bu durum, işletmeler ile toplum temsilcileri arasında sürekli, dürüst ve açık diyaloğun öneminin altını çizmektedir.

Önerme 3: Sosyal Maliyet ve Faydaların Dikkate Alınması

Davis bu önermesinde, herhangi bir ticari faaliyete, ürün veya hizmet üretimine başlamadan önce bunlarla ilişkili sosyal maliyet ve faydaların kapsamlı bir şekilde hesaplanması ve değerlendirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu hem kısa vadeli hem de uzun vadeli sonuçların, teknik fizibilitenin ve ekonomik kârlılığın değerlendirilmesini içerir.

Önerme 4: Sosyal Maliyetlerin Müşterilere Aktarılması

Davis, işletmelerin ekonomik açıdan avantajlı olmayabilecek sosyal açıdan faydalı faaliyetleri finanse etmekten tek başına sorumlu olmaması gerektiğini öne

sürmektedir. Bunun yerine, bir işletmede sosyal açıdan arzu edilen uygulamaları sürdürmenin maliyetleri, ilgili mal veya hizmetler için daha yüksek fiyatlar talep edilmesi yoluyla tüketicilere aktarılmalıdır.

Önerme 5: İşletmelerin Sosyal Sorunlara Katılımı

Son önerme, ticari kuruluşların kurumsal vatandaşlar olarak olağan faaliyet alanlarının ötesindeki sosyal meselelerin çözümüne katılma sorumluluğuna sahip olduğunu belirtmektedir. Bir işletme, temel faaliyetleriyle doğrudan ilgili olmasa bile toplumsal bir sorunu ele alacak uzmanlığa sahipse, bu sorunun çözümüne katkıda bulunmalıdır. İşletmeler, toplumun genel olarak iyileştirilmesine katkıda bulunarak daha müreffeh bir ortamdan da faydalanabilirler.

1.5.5. Lantos Sosyal Sorumluluk Modeli

Şirketlerin sorumluluk alanlarına odaklanan bir çerçeve sunan diğer bir model ise Lantos (2001) tarafından ileri sürülmüştür. Lantos (2001) ve Carroll (1991) tarafından öne sürülen 4 boyutlu kurumsal sosyal sorumluluk sınıflandırmasını temel alarak etik kurumsal sosyal sorumluluk, stratejik kurumsal sosyal sorumluluk ve hayırseverlik temelli kurumsal sosyal sorumluluk olmak üzere 3 boyutlu bir sınıflandırma geliştirmiştir (Lantos, 2001: 595):

Etik kurumsal sosyal sorumluluk: Şirketlerin ekonomik ve yasal yükümlülüklerinin ötesinde ahlaki bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Firmalar, faaliyetleri sırasında paydaşlara yönelik zararlar verebilecek durumlarla karşılaşsalar bile ahlaki sorumluluklarını yerine getirmelidirler (Lantos, 2001: 606).

Hayırseverlik temelli kurumsal sosyal sorumluluk: Bu boyut, gönüllülük kapsamında gerçekleştirilen sorumluluklarla eşdeğerdir. Firmaların hayırseverlik faaliyetleri, toplumsal paydaşların yararına katkıda bulunmalarını gerektirir (Lantos, 2001: 608-609).

Stratejik kurumsal sosyal sorumluluk: Şirketlerin sosyal refahı artırma yönündeki sorumlulukları hem şirketler için hem de paydaşlar için çeşitli faydalar sağlayan bir kazan-kazan durumunu ifade etmektedir (Lantos, 2001: 618). Bu boyutta firmalar, stratejik amaçlarını kolaylaştıracak sosyal faaliyetlere yönelirken ciddi finansal geri dönüşler de bekleyebilirler (Lantos, 2002: 207).

Lantos'un sunduğu üç boyutlu kurumsal sosyal sorumluluk modeli, firmaların sosyal sorumluluklarını daha kapsamlı bir perspektiften ele almalarını sağlamaktadır. Bu model, etik, hayırseverlik temelli ve stratejik kurumsal sosyal sorumluluğun yanı sıra işletmelerin sosyal refahı artırmaya yönelik çabalarını vurgulayarak, sadece ekonomik ve yasal yükümlülüklerle sınırlı kalmayan bir yaklaşım sunmaktadır. Sonuç olarak, Lantos'un modeli, işletmelerin sadece kâr odaklı olmaması gerektiğini, aynı zamanda topluma karşı duyarlı ve sorumlu bir tutum benimsemelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

1.6. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ile İlgili Uluslararası Girişimler

Kurumsal sosyal sorumluluk sahasında, uluslararası alanda, kurumlar arası ilişkilerde ve sektörel temelli yaklaşımlarda belirli standartlar geliştirilmiştir. Bu standartlar, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını düzenleyerek toplumun ve bireylerin çıkarlarını korumayı hedeflemektedir. Belgelenmiş olmaları ve çok sayıda ülke, işletme ve kuruluş tarafından kabul edilmiş olmaları, bu standartların etkinliğini artırmaktadır. Bu standartların benimsenmesiyle, bireylerin veya küçük grupların karşı karşıya kaldığı adaletsizliklere yönelik uzun vadeli ve etkili çözümler getirilmektedir. Günümüzde yaygın olan büyük işletmelerin düşük maliyetli iş gücü kullanma eğilimlerine, çalışma koşullarını iyileştirme gerekliliğini dikkate almadan maliyetleri düşürme isteklerine karşı koyulmasında, bu standartlar önemli bir rol oynamaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk standartları, adalet ve eşitlik politikalarının yanı sıra sürdürülebilirlik ve çevre, eğitim, enerji tasarrufu, yalın üretim ve fırsat eşitliği gibi birçok farklı dinamikleri de kapsayarak daha kapsamlı bir perspektif sunar. Bu dinamikler, işletmelerin sürdürülebilirlik çabalarını genişleterek topluma daha fazla katkı sağlama potansiyelini artırır. Bu bağlamda, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi, Küresel Raporlama Girişimi (GRI), Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, CAUX Prensipleri ve SA 8000 Standartları şeklinde bazı temel standartlar aşağıda ele alınmıştır.

1.6.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

ILO, çalışmalarını hükümet, işveren ve işçi temsilcilerinden oluşan üç ana organ aracılığıyla yürütmektedir. Bu üç ana organ aşağıda yer almaktadır (International Labour Organization, "How the ILO works", (Çevrimiçi)

https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/lang--en/index.htm, 1.2.2024):

1. Uluslararası Çalışma Konferansı, uluslararası çalışma standartlarını ve ILO'nun genel politikalarını belirler. Her yıl Cenevre'de toplanan ve genellikle uluslararası çalışma parlamentosu olarak adlandırılan Konferans, aynı zamanda temel sosyal sorunların ve çalışma sorunlarının tartışıldığı bir forumdur.
2. Yönetim organı ILO'nun yürütme konseyidir. Yılda üç kez Cenevre'de toplanır. ILO politikasına ilişkin kararlar alır, programı ve bütçeyi belirler ve bunları kabul edilmek üzere Konferansa sunar.
3. Uluslararası Çalışma Ofisi, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün daimî sekretaryasıdır ve yönetim kurulunun gözetimi altında, genel direktörün liderliğinde, örgütün genel faaliyetleri için odak noktasıdır.

Yönetim kurulu ve çalışma ofisinin çalışmaları, büyük endüstrileri kapsayan üçlü komiteler tarafından desteklenmektedir. Mesleki eğitim, yönetim gelişimi, endüstriyel ilişkiler, iş sağlığı ve güvenliği, çalışan eğitimi ile kadın ve genç çalışanların özel sorunları gibi konular da uzman komiteler tarafından desteklenmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), çalışma yaşamında barışın ve refahın temel olduğu inancıyla kurulmuştur. ILO'nun amacı, sosyal adaleti sağlamak ve uluslararası alanda tanınan insan ve işçi haklarını korumaktır. Bugün, ILO, insanca çalışma koşullarının sağlanmasına ve işçiler ile işverenler arasında kalıcı bir barış, refah ve iyileşme için gerekli ekonomik şartların oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. ILO'nun üç taraflı yapısı, insana yakışır işlerin tüm kadınlar ve erkekler için daha yaygın hale getirilmesi konusunda özel bir platform sunmaktadır. ILO'nun dört stratejik hedefi bulunmaktadır (Uluslararası Çalışma Örgütü, "ILO'nun Görevi ve Hedefleri", 1.6.2015, (Çevrimiçi) https://www.ilo.org/ankara , 1.2.2024):

1. İş dünyasında standartların, temel ilkelerin ve hakların yaygınlaştırılması ve uygulanması,
2. Kadınların ve erkeklerin insana yakışır işlerde çalışabilmeleri ve adil kazanç elde edebilmeleri için fırsatların artırılması,

3. Tüm bireyler için sosyal korumanın kapsamının genişletilmesi ve etkinliğinin artırılması,
4. Üç taraflılığın ve sosyal diyaloğun güçlendirilmesi.

1.6.2. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD)

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD), üye ülkeler arasında ekonomik büyümeyi teşvik etmek, sosyal refahı artırmak ve uluslararası ticaretin gelişimini desteklemek amacıyla 1961 yılında kurulmuştur. Örgüt, ekonomik politika analizi ve veri toplama gibi faaliyetler yoluyla üye ülkelerin ekonomik performansını izler ve karşılaştırır. Ayrıca, OECD ülkeleri arasında politika yapımı ve en iyi uygulamaların paylaşılması için bir platform sağlar. OECD'nin faaliyetleri arasında vergi politikası, eğitim, çevre, istihdam ve rekabet politikası gibi konular bulunmaktadır. Örgüt, üye ülkelerin ekonomik ve sosyal politikalarını şekillendirmeye ve uluslararası iş birliğini güçlendirmeye yönelik çalışmalarıyla küresel düzeyde etkili bir rol oynamaktadır. OECD'nin 1970'lerde geliştirdiği "kirleten öder" ilkesinden eğitimde PISA'ya (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı), vergi şeffaflığından yapay zekaya kadar kamu politikası anlayışını kapsamaktadır. OECD, tarihi boyunca daha küresel, daha kapsayıcı ve daha ilgili olmak için çaba göstermiştir (Organisation for Economic Co-operation and Development, "History", (Çevrimiçi) https://www.oecd.org/, 1.2.2024).

2008'deki küresel mali krizden itibaren, kapsayıcı büyümeyi teşvik etme ve insan refahını politika gündeminin merkezine yerleştirme çabalarına yönelik çalışan OECD, bu alandaki çalışmalara liderlik eden Refah, Kapsayıcılık, Sürdürülebilirlik ve Fırsat Eşitliği Merkezi (WISE), kapsayıcılığı ve refahı ölçmeye yardımcı olacak yeni ölçütler geliştirip, politika ve iş dünyasının insan refahının sürdürülebilirliği üzerindeki etkisini daha iyi anlamaya odaklanmaktadır (Organisation for Economic Co-operation and Development, "Together, we help shape", (Çevrimiçi) https://www.oecd.org/about/impact/, 1.2.2024).

1.6.3. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi

Kurumsal sürdürülebilirlik, bir işletmenin temel değerlerine ve iş etiğine dayalı bir yaklaşımla başlar. Bu yaklaşım, insan hakları, işçi hakları, çevre koruma ve yolsuzlukla mücadele gibi alanlarda asgari sorumlulukları yerine getirmeyi gerektirir. Sorumlu işletmeler, faaliyet gösterdikleri her alanda aynı değerleri ve ilkeleri

benimserler ve herhangi bir alandaki doğru ve iyi uygulamaların diğer alanlara zarar vermediğinden emin olurlar. BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin 10 ilkesini strateji, politika ve prosedürlerine entegre ederek, işletmeler sadece topluma karşı temel sorumluluklarını yerine getirmekle kalmazlar, aynı zamanda kalıcı bir başarı için sağlam bir temel oluştururlar (United Nations Global Compact, "The Ten Principles of the UN Global Compact", (Çevrimiçi) https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles, 1.2.2024).

BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'ne bağlı olan bu 10 ilke, sadece iş dünyasıyla sınırlı kalmayıp aynı zamanda İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Temel İlkeler ve Çalışma Haklarına İlişkin Deklarasyonu, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi gibi uluslararası belgelerle de ilişkilidir. Bu ilkelere dayalı olarak şekillenen sosyal sorumluluk anlayışı, iş dünyasının yanı sıra insan hakları, çalışma koşulları, çevre koruma ve yolsuzlukla mücadele gibi geniş bir yelpazedeki alanlarda da etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu 10 ilke aşağıda belirtildiği üzere İnsan Hakları, İş Gücü, Çevre ve Yolsuzlukla Mücadele olmak üzere 4 ana grupta sıralanmıştır (United Nations Global Compact, "The Ten Principles of the UN Global Compact", (Çevrimiçi) https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles, 1.2.2024):

1. **İnsan Hakları**

İlke 1: İş dünyası, uluslararası insan hakları standartlarını korumalı ve bu haklara saygı göstermelidir.

İlke 2: İş faaliyetleri insan hakları ihlali oluşturmamalıdır.

2. **İş Gücü**

İlke 3: İş dünyası, çalışanların örgütlenme özgürlüğünü ve toplu pazarlık hakkını desteklemelidir.

İlke 4: Her türlü zorla çalıştırma faaliyetleri sona erdirilmelidir.

İlke 5: Çocuk işçiliği ortadan kaldırılmalıdır.

İlke 6: İş ve meslek seçimi konusunda ayrımcılığın sona erdirilmesi gerekmektedir.

3. **Çevre**

İlke 7: İş dünyası çevresel sorunlarla ilgili alınan önlemleri desteklemelidir.

İlke 8: Çevresel sorumluluğu artırmak için çeşitli girişimlerde bulunulmalıdır.

İlke 9: Çevre dostu teknolojilerin gelişimi teşvik edilmelidir.

4. **Yolsuzlukla Mücadele**

İlke 10: İş dünyası, rüşvet ve diğer yolsuzluk türleriyle etkili bir biçimde mücadele etmelidir.

1.6.4. Küresel Raporlama Girişimi (GRI)

Küresel Raporlama Girişimi (GRI), Çevreye Duyarlı Ekonomiler Koalisyonu (CERES) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından 1997 yılında kurulmuştur. Girişim, uluslararası kuruluşlar arasında giderek artan bir talep olan standartlaştırılmış sürdürülebilirlik raporlama uygulamalarına cevap vermek amacıyla oluşturulmuştur. GRI, geçen yıllar içinde sürdürülebilirlik raporlaması için küresel standartlar haline gelen bir dizi kılavuz ve standart geliştirmiştir. GRI, belirlediği misyonları yerine getirmek için dört temel konu üzerinde durmaktadır (Global Reporting Initiative, “Our mission and history”, (Çevrimiçi) https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/, 1.2.2024):

1. **Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek ve rehberlik sağlamak için standartlar oluşturmak ve yönlendirmek:** GRI, kuruluşları sürdürülebilirlik konusunda paydaşlarla etkileşime geçmeye ve liderlik yapmaya teşvik etmektedir.
2. **Uyumlu bir sürdürülebilirlik ortamı yaratmak:** Küresel Raporlama Girişimi, sürdürülebilirlik raporlama standartları ve girişimleri için bir merkez ve otorite oluşturmayı amaçlamaktadır, böylece şirketler GRI'nin vizyonunu ve misyonunu destekleyen iş birliği ve ortaklık fırsatlarına yönelebilir.
3. **Etkin sürdürülebilirlik raporlamasını teşvik etmek:** GRI, belirlediği standartlarla raporlama kalitesini artırmayı ve kuruluşların raporlama yükünü azaltmayı hedefler, bu da işletmelere karar alma süreçlerinde yardımcı olur.
4. **Sürdürülebilirlik bilgilerinin etkin kullanımını teşvik etmek için performansı artırmak:** Şeffaflığı artırmak ve etkili raporlama sağlamak için

politikacılar, borsalar, piyasa düzenleyicileri ve yatırımcılarla iş birliği yapmak da GRI'nın temel amaçlarındandır.

Küresel Raporlama Girişimi (GRI), kuruluşlara sürdürülebilirlik raporlaması için kapsamlı bir çerçeve sunarak şeffaf ve tutarlı uygulamaları teşvik etmektedir. GRI Standartlarını benimseyen kuruluşlar, çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini paydaşlarına etkili bir şekilde aktarabilir ve genel sürdürülebilirlik performanslarını geliştirmek için çaba gösterebilirler. Bu yaklaşım, birçok firmayı sürdürülebilirlik danışmanlığı almak, üretim ve hizmet süreçlerini gözden geçirerek gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakma amacıyla iyileştirmek ve GRI standartlarında harekete geçmek konusunda yönlendirmektedir.

1.6.5. Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), 2015 yılında uluslararası toplum tarafından BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma gündeminin bir parçası olarak oluşturulmuştur. Hedefler aracılığıyla dünya ülkeleri toplu olarak yoksulluğu ortadan kaldırma, sürdürülebilir ve kapsayıcı kalkınma çözümleri bulma, herkesin insan haklarını güvence altına alma sözü vermiştir. 2030 yılına kadar ulaşılmak üzere 169 ilişkili hedefle birlikte 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi tanımlanmıştır. Bu hedefler, dünyanın karşı karşıya olduğu küresel zorlukları ve sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarını dengeli ve bütünleşmiş bir şekilde 3 temel boyutta ele almaktadır (European Commission, “Sustainable Development Goals”, (Çevrimiçi) https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies, 1.2.2024):

Ekonomik boyut: Bu boyut, sürdürülebilir kalkınma için ekonomik gelişimi ve yeni iş fırsatları sağlamayı hedeflemektedir. Bu boyut, yatırımları, istihdamı ve ekonomik refahı arttırmak gibi faaliyetleri içermektedir.

Sosyal boyut: Bu boyut, sürdürülebilir kalkınmanın temel hedeflerinden biri olarak, insanların ihtiyaçlarını karşılamayı ve sosyal adaleti sağlamayı amaçlamaktadır. Bu boyut, sağlık hizmetleri, eğitim, barınma ve sosyal güvenliği içermektedir.

Çevresel boyut: Bu boyut, sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olarak doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik etmeyi ve çevrenin korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Söz konusu boyut, doğal kaynakları korumayı, enerji

verimliliğini artırmayı, atık yönetimini geliştirmeyi ve çevre kirliliğini azaltmayı içermektedir.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında şunlar yer alır (United Nations, “The 17 Goals”, (Çevrimiçi) https://sdgs.un.org/goals, 1.2.2024):

- Yoksulluğu sona erdirmek
- Beslenme güvencesi sağlamak
- Sağlık hizmetlerine erişimi iyileştirmek
- Eğitimde eşitliği sağlamak
- Kadınların ve kız çocuklarının haklarını korumak
- Su ve hijyen altyapısını geliştirmek
- Enerji verimliliğini artırmak ve yenilenebilir enerji kaynaklarını teşvik etmek
- İstihdam olanaklarını genişletmek
- Altyapı yatırımları yapmak
- Adaleti sağlamak
- Şehirlerde yaşam kalitesini artırmak
- Sürdürülebilir üretim ve tüketim modelleri geliştirmek
- Çevre kirliliğini azaltmak
- Deniz kaynaklarını korumak
- Ormanları korumak
- Adaletli ve sürdürülebilir bir dünya için çaba göstermek
- Küresel iş birliğini ve dayanışmayı güçlendirmek

1.6.6. CAUX Prensipleri

Caux Round Table (CRT), eski Philips Electronics Başkanı Frederick Phillips ve eski INSEAD Başkan Yardımcısı Olivier Giscard d'Estaing tarafından 1986 yılında, artan ticaret gerilimlerini azaltmanın bir yolu olarak kurulmuş; küresel şirket sorumluluğunun dünya barışı ve istikrarı için sosyal ve ekonomik tehditleri azaltmada önemine odaklanmaya başlamıştır. CRT İş İlkeleri, uluslararası ve çok kültürlü ortamlarda faaliyet gösteren işletmeler için kapsamlı bir etik norm seti ortaya koymaktadır. Daha detaylı ifade etmek gerekirse, CRT, ahlaki bir kapitalizmi teşvik etmek için oluşturulmuş uluslararası bir yapıdır ve iş ilkelerinin uygulanmasıyla prensipli kapitalizmin gelişmesini, sürdürülebilir ve toplumsal sorumluluk sahibi bir refahın küresel toplumun temeli olmasını amaçlar. Şirketler düzeyinde, CRT, iş

ilkelerinin kurumsal liderlikteki önemini vurgular ve bu ilkelerin şirket kültürüne entegre edilmesini destekler. Ayrıca, etik eğitimler ve işletme okullarına yönelik yeni müfredatlar gibi uygulama süreçlerini geliştirir. Küreselleşme için daha iyi sonuçlar elde etmek amacıyla, CRT, dünya genelinde iş liderlerinin ve düşünce önderlerinin farkındalık düzeyini artırmaya çalışır. Bu, gelişmekte olan ülkelerde yatırım ortamlarını iyileştirmeyi ve ulusal finansal kurumların şeffaf yönetimi için en iyi uygulama standartlarını önermeyi içerir. CRT'nin sorumlu iş uygulamalarına yaklaşımı, yedi temel ilkeye dayanmaktadır. Bu ilkelere göre, olumlu ve üretken davranışların sağlanması için yasaların ve piyasa güçlerinin tek başına yeterli olmadığı kabul edilmektedir (United Nations, “Principles for Responsible Business”, (Çevrimiçi) https://www.cauxroundtable.org, 1.2.2024).

Şirket davranışlarını yönlendiren 7 temel ilke ve müşterilere, çalışanlara, hissedar ve yatırımcılara, tedarikçilere, rakiplere ve topluluklara saygı gösterilmesinin önemini vurgulayan paydaş ilkeleri bulunmaktadır (Carasco ve Singh, 2008:361). Bu 7 temel ilke aşağıda özetlenmiştir (United Nations, “Principles for Responsible Business”, (Çevrimiçi) https://www.cauxroundtable.org, 1.2.2024):

- **Paydaşlara Saygı:** Yatırımcılar ve yöneticilerin ötesinde, işletmelerin paydaşlarına saygı duyması gerekir.
- **Kalkınmaya Katkı:** Ekonomik ve sosyal kalkınmaya destek sağlanmalıdır.
- **Güven İnşası:** Hukukun ötesinde güven oluşturulmalıdır.
- **Kurallara Saygı:** Kurallara ve geleneklere saygı gösterilmelidir.
- **Sorumlu Küreselleşme:** Sorumlu bir küreselleşmeyi desteklemek önemlidir.
- **Çevreye Saygı:** Doğal çevreye saygı gösterilmeli ve sürdürülebilirlik esas alınmalıdır.
- **Yasadışı Faaliyetlerden Kaçınma:** Yasadışı faaliyetlerden uzak durulmalıdır.

1.6.7. Social Accountability International SA8000 Standartları

Social Accountability International (SAI), 1997'de kurulan bir sivil toplum kuruluşudur. SAI'nin amacı, çalışma yaşamında insan haklarını geliştirmektir. SAI, sosyal açıdan sorumlu iş yerlerinin iş dünyasına fayda sağladığı inancıyla, temel insan haklarını korurken her yerde insanların onurlu bir şekilde çalışabileceği bir ortam yaratmaya çalışır. SAI, SA8000® Standardı gibi çeşitli programlar aracılığıyla işletmelerin ve tedarik zincirlerinin her seviyesindeki çalışanları ve yöneticileri

güçlendirir. Ayrıca, markalar, tedarikçiler, hükümetler, sendikalar ve diğer paydaşlarla iş birliği yaparak politika ve uygulamada liderlik yapar. SA8000 Standartı, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, ILO sözleşmeleri ve ulusal yasalar da dahil olmak üzere uluslararası tanınmış iş standartlarına dayanmaktadır. SA8000, sosyal performansı yönetim sistemleri yaklaşımıyla ele alır ve başta aşağıdaki unsurlar kapsamında olmak üzere sürekli iyileştirmeyi vurgulamaktadır (Social Accountability International, "About SA8000", (Çevrimiçi) https://sa-intl.org/programs/sa8000/, 1.2.2024):

- Çocuk İşçilik
- Zorla veya Zorunlu İş
- Sağlık ve Güvenlik
- Sendika Özgürlüğü ve Toplu Pazarlık Hakkı
- Ayrımcılık
- Disiplin Uygulamaları
- Çalışma Saatleri
- Ücret Politikası
- Yönetim Sistemi

SA8000'in ilgili iş fonksiyonları olan satın alma, üretim, pazarlama, araştırma ve geliştirme, finans ve insan kaynakları üzerindeki faydaları aşağıda özetlenmiştir (Sartor vd., 2016: 172-175):

- **Satın alma:** SA8000, işletmelerin tedarik zinciri boyunca aynı etik standartlara uyumunu sağlayarak sertifikalı şirketlerin tedarikçileriyle daha sıkı bir iş birliği geliştirmesine olanak tanımaktadır. Bu standartlar, işçi koşullarının denetimi ve tedarik zinciri performansının artırılmasında etkili bir araç olarak görülmektedir. SA8000'in uygulanması, tedarik zincirindeki iş ortakları arasında koordinasyonu artırırken, bilgi asimetrisini azaltmak ve teslimatların zamanında yapılmasını sağlamak gibi olumlu etkileri de beraberinde getirmektedir. Yapılan çalışmalar, SA8000'in tedarik zinciri yönetimindeki başarısını ve teslimat süreçlerinin verimliliğini artırdığını desteklemektedir.
- **Üretim:** SA8000 gereksinimlerine uyum sağlayan işletmelerin iş süreçlerinin iyileştirilmesinin, çalışan motivasyonunu artırarak üretkenliği artırabileceği ve iş kazalarını azaltabileceği konusunda empirik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, işletmelerin SA8000 standartlarına uyum sağlamasıyla çalışanların, işçi haklarının korunmasının artması ve iş süreçlerinin daha etkin

bir şekilde yönetilmesi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu durum, işletmelerin tehlike kaynaklarını belirlemesini ve riskleri önceden tespit etmesini sağlayarak iş kazalarını önlemeye yardımcı olabilmektedir.

- **Pazarlama:** SA8000, işletmelerin kurumsal imajlarını iyileştirmekten, pazar genişlemesini desteklemeye ve paydaşlarla ilişkileri güçlendirmeye kadar çeşitli faydalar sağlar. Çalışanların haklarına ve etik konulara verilen önem, şirketlerin toplum nezdinde daha olumlu bir algı kazanmasına katkıda bulunurken, pazar genişlemesi için bir avantaj sağlayabilmektedir. Ayrıca, SA8000'in işletmeler arasındaki ilişkileri güçlendirdiği ve kurumsal marka sadakatini artırdığı gözlemlenmektedir.
- **Araştırma ve Geliştirme:** SA8000, etik sorumluluk sahibi şirketlerin yeni ürün geliştirme faaliyetlerini paydaşlarla daha etkili bir şekilde paylaşmasını sağlayarak yeni ürünlerin daha etkili bir şekilde geliştirilmesine katkı sağlar. Literatürde belirtilen paradigmik örneklerden biri, Interna Group'un, SA8000 girişiminin şirketin müşterileriyle ortak yeni ürün geliştirme (NPD) faaliyetlerini desteklemede şirketin bağlarını güçlendirdiğini belirtmesidir. Bu durum, SA8000'in yeni ürün geliştirme süreçlerinde şirketlerin etkinliğini artırabileceğini göstermektedir.
- **Finans:** SA8000 sertifikalı şirketlerin finansal kurumlarla ilişkilerinin iyileştirilmesi sonucu krediye daha kolay erişim elde etmeleri beklenmektedir. Ayrıca, sürdürülebilirlikle ilgili diğer sertifikalara sahip olan şirketlerin deneyimlediği gibi, SA8000 sertifikalı şirketlerin de yeni yatırımcılar için daha çekici hale gelmeleri beklenmektedir.
- **İnsan Kaynakları:** SA8000, iş yerinde çalışanlar arasında olumlu bir atmosfer yaratmaktadır. Şirket, işçilerin korunmasına ve işletme hedeflerine daha fazla katılımlarına odaklandığında, çalışanlar daha motive ve bağlı hissetmektedir. SA8000'in uygulanmasıyla birlikte, şirketin çalışma koşullarında belirgin iyileştirmeler sağlanabilir. SA8000, işçilerle şirket arasındaki ilişkinin güçlenmesine ve personel devir oranının azalmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, SA8000 sertifikası sayesinde şirketlerin nitelikli iş gücü kadrosu yaratma konusunda güçlü bir imaja sahip olması beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

LİMAN ENDÜSTRİSİ VE ÇEVRE BAĞLAMINDA KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

Küreselleşme, işletmelerin sadece maddi değerlere değil, aynı zamanda manevi değerlere de ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Topluma, dünyaya ve tüm evrene karşı sorumlu olma farkındalığı günden güne yayılmakta ve işletmelerin ihtiyaç duyduğu manevi değerler arasında yer almaktadır. Artan ticari faaliyetler ve buna bağlı gelişen lojistik ulaştırma yöntemleri, hız ve kârlılık odaklı olmanın yanı sıra, iklim değişikliği, karbon ayak izi ve su sürdürülebilirliği gibi çevresel konularda sorumluluk almayı gerektirmektedir. Şirketler, değişen müşteri beklentilerine kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımlarıyla yanıt vermeye çalışmaktadır. Dünya ticaretinin %90'ının limanlar aracılığıyla karşılandığı (Sorgenfrei, 2018: 72) bir dönemde lojistik sektöründeki sosyal sorumluk çalışmalarının çevre odaklı bir yaklaşımla her geçen gün artması beklenmektedir.

2.1. Liman Endüstrisi ve Tarihsel Gelişimi

Deniz taşımacılığının vazgeçilmez bir unsuru olan limanlar, başlangıç ve bitiş noktaları olarak hizmet vermektedir. Deniz taşımacılığı için stratejik bir öneme sahip olan limanlar, bir ülkenin ekonomik ve ticari potansiyelini yansıtan önemli hizmet noktalarıdır. Bir bölgenin veya ülkenin liman sayısı ne kadar fazlaysa, o ülkenin gelişmişlik seviyesi, sanayisi ve ticaret hacminin de yüksek olması beklenir. İşlevsel ve modern bir liman altyapısı, bir ülkenin ticari faaliyetlerini destekleyerek ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde liman endüstrisi kavramsal ve tarihsel açıdan incelenmiştir.

2.1.1. Liman Kavramı

Limanlar, ekonomik ve ticari açıdan devletlerin gelişmişlik düzeylerini gösteren önemli kriterlerden biridir. Liman sayılarının fazla olması, limanların gelişmişlik düzeyleri ve ticaret hacimleri, ülkelerin uluslararası rekabetteki gücünü yansıtmaktadır (Bayraktutan ve Özbilgin, 2013: 11).

Liman terimine kavramsal olarak bakıldığında, deniz taşımacılığında, gemi ile diğer taşıma araçları arasında mal ve yolcu aktarımını güvenli bir şekilde sağlamayı

amaçlayan ve bu doğrultuda ekonomik işlevlerin gerçekleşmesine olanak tanıyan, tüm altyapı ve donanımın bulunduğu bir hizmet yeri olarak tanımlanmaktadır (Yıldıran, 1995: 1). Limanlar gemileri çeşitli doğa olaylarından koruyan, yükleme ve boşaltma yapabilmeleri için imkanlar sunan, yapay veya doğal korunaklı su ve kara alanlarına sahip, depolama, yönetim ve çeşitli lojistik hizmetler sunan geniş alanlar olarak ifade edilmektedir (Bal, 2014: 2). Limanlar, uluslararası ticaretin anahtar bileşeni olan deniz yolu taşımacılığının altyapısını oluşturur. Liman, deniz yolu taşımacılığında ticarete konu olan malların elleçlendiği yerdir.

Uluslararası denizcilik sektörü, dünya ticaretinin %90'ını sağlamaktadır. Küresel ekonomi için hayati öneme sahip olan deniz yolu taşımacılığı, kıtalar arası ticaretin, hammaddelerin taşınmasının ve gıda ile mamul ürünlerin ithalat/ihracatının temelini oluşturur. Bu taşımayı sağlayan gemiler, teknik açıdan oldukça gelişmiş olup, maliyetleri 200 milyon euroyu aşabilen değerli varlıklardır. Dünya genelinde, 150'den fazla ülkede kayıtlı 50.000'den fazla ticaret gemisi bulunmaktadır ve bu gemiler, bir milyondan fazla denizci tarafından yönetilmektedir. Limanlar, dünya filosunun etkin bir şekilde çalışması için oldukça önemlidir (Puig ve Darbra, 2019: 593).

Temel lojistik ve finansal portallar olarak deniz limanlarının verimliliği, deniz operasyonlarının güvenli, emniyetli, verimli ve çevre dostu uygulamalarını sağlamak için hayati öneme sahiptir. Boyutları, konumları ve uzmanlık alanları ne olursa olsun, deniz limanları esas olarak okyanus ya da iç suyolu gemilerine barınak sağlamak ve birçok farklı faaliyeti, insan gücünü, malzemeleri ve finansal kaynakları etkin bir şekilde yönetmek üzere tasarlanmıştır. Liman otoriteleri, gemileri barındırma ve güvenliğini sağlama, gemileri demirleme, kılavuzluk yapma, yanaşma/yanaşmadan ayrılma, bağlama/çözme ve yükleme/boşaltma işlemlerinin sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesinden sorumludur (Burns, 2018: 1-2). Deniz yolu taşımacılığı ile taşınan başlıca emtialar aşağıdaki kategorilere ayrılmaktadır (Puig ve Darbra, 2019: 593-594):

- **Genel Kargo:** Orman ürünleri, mobilya, ağır ekipman, imalat ürünleri, makine, çelik ve gıda ürünleri gibi karışık kargo ve paketlenmiş öğeleri içermektedir. Bu tür kargolar, konteynerler dışında kutular, variller, paketler ve paletler gibi çeşitli yöntemlerle taşınmaktadır.
- **Konteynerler:** Ürün ve hammaddeleri farklı yerlere taşımak ve depolamak için yeniden kullanılabilir bir taşıma ve saklama ünitesidir. Dünya genelinde

yaklaşık 17 milyon intermodal konteyner bulunmaktadır. Dünyanın uzun mesafeli yüklerinin büyük bir kısmı, konteynerlerle taşınmaktadır.

- **Sıvı Dökme Yük:** Tankerlerle dökme olarak taşınır. Sıvılar, yenilemez ve tehlikeli olanlar (kimyasallar, ham petrol ve petrol ürünleri gibi) ile yenilebilir ve tehlikesiz olanlar (pişirme yağı, meyve suyu, süt ve şarap gibi) olarak kategorize edilebilir.
- **Kuru Dökme Yük:** Büyük miktarlarda paketlenmemiş olarak taşınmaktadır. Hammaddeler ve imalat ürünleri içerir. Demir cevheri, tahıl, kömür, fosfatlar, boksit, kum ve çakıl gibi dökme mineraller, gübre gibi kimyasallar, un veya şeker gibi kuru yenilebilir maddeler, çimento, alçı ve odun yongaları gibi birçok emtiayı kapsamaktadır.
- **Ro-ro (Roll-on/Roll-off):** Otomobiller, kamyonlar, römorklar veya yarı römorklar gibi tekerlekli ekipmanların taşınmasına odaklanır. Araçlar, kendi tekerlekleri üzerinde gemiye sürülüp gemiden çıkarılarak taşınmaktadırlar. Feribotlar genellikle yolcular, arabalar ve ticari araçlar için kısa yolculuklar yaparken, ro-ro terimi genellikle daha büyük okyanus aşan gemiler için kullanılır.
- **Yolcular:** Genellikle kruvaziyer gemileri veya feribotlar olmak üzere yolcular da deniz taşımacılığına konu olur. Bir kruvaziyer gemisi, yolculara tam bir turistik deneyim sunmak için tasarlanmıştır ve turistik cazibe merkezleri olan şehir limanlarına uğrar. Modern kruvaziyer gemileri, eğlence için gerekli tüm tesislerle donatılmıştır. Feribotlar ise yolcu, kargo ve araç taşır ve genellikle düzenli dönüş seferleri yapar.

Tarih boyunca dünya ticaretinin ilk ve en önemli kolaylaştırıcısı olan denizcilik endüstrisi, aynı zamanda doğası gereği küresel olan ilk endüstri olarak da kabul edilmektedir. Küresel ekonomiyi anlamak, bölgesel ve ulusal kalkınmayı, üretimi, istihdamı ve büyüme oranlarını değerlendirmek için deniz limanlarının nasıl çalıştığının incelenmesi önem teşkil etmektedir (Burns, 2018: 1). Uluslararası deniz yolu ticareti, birçok ülke için gayri safi yurt içi hasılanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Puig ve Darbra, 2019: 593). Deniz limanları söz konusu olduğunda, bir ulusun deniz limanlarını anlamak, o ulusun ekonomik temellerini anlamaktır; emtia piyasalarını doğru bir şekilde tahmin etmek için, sadece bir limanı düzenli veya mevsimsel olarak ziyaret etmek, gemi türlerini ve boyutlarını gözlemlemek, bu gemilerin taşıdığı malları değerlendirmek yeterlidir (Burns, 2018: 2).

2.1.2. Limanların Tarihsel Gelişimi

Malların ve insanların deniz yoluyla taşınması, daima en uygun maliyetli ve elverişli ulaşım şekli olmuştur. Antik Mısır'da M.Ö. 4000 yıllarında Büyük Piramit'in inşası için özel olarak tasarlanmış limanlar, taşınan yüklerin tahliyesini kolaylaştırmıştır. Tarihi liman gelişiminin ilk aşaması, devletin otoritesinin belirgin sembollerini inşa etme zorunluluğundan kaynaklanmıştır. Antik Mısır'daki liman endüstrisinin iki temel işlevi vardır. Limanların birincil amacı ulusal egemenliği garanti etmek iken; ikincil amacı büyük ve ağır nesnelerin taşınmasını kolaylaştırmaktır (Sorgenfrei, 2018: 22-26). Limanların Antik Mısır döneminde devletin gücünü ve otoritesini simgelediği ve ulusal egemenliğin korunmasına hizmet ettiği söylenebilir.

Roma İmparatorluğu döneminde Akdeniz'deki limanların inşası topoğrafya, gelgit hareketleri ve rüzgârlar gibi faktörlerden etkilenmiştir. Tortulaşma ve sert hava koşulları gibi zorlukların üstesinden gelmek için genellikle yapay limanlar inşa edilmiştir. Genel olarak, limanlar ticareti kolaylaştırmak, kıyı ve nehir ticaretini desteklemek ve Roma İmparatorluğu'nun ekonomik ve askeri gücüne katkıda bulunan deniz üsleri olarak hizmet etmek için gerekliydi. Roma döneminde limanlar ticaretin kolaylaştırıcısı ve donanmanın ana üssü olarak hayati bir rol oynuyordu. Bu bulgulara dayanarak, limanların üçüncü amacı nehir ve kıyı ticaretini kolaylaştırmak; dördüncü amacı ise deniz üssü olmaktır. Doğu Roma İmparatorluğu'ndaki liman ve gemicilik endüstrisi ticaretin kolaylaştırılmasında, donanma operasyonlarının desteklenmesinde ve ekonomik büyümenin sağlanmasında etkili olmuş, Konstantinopolis'i imparatorluk dönemlerinde hayati bir ticaret ve denizcilik faaliyeti merkezi haline getirmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu dönemindeki liman ve gemicilik işlerinin incelenmesi sonucunda, limanların beşinci amacının uluslararası ticareti kolaylaştırmak; altıncı amacının ise filo ve donanma operasyonlarını korumak olduğu söylenebilir (Sorgenfrei, 2018: 26-33).

Roma İmparatorluğu'nun limanları, ekonomik ve siyasi yapıda büyük bir öneme sahipti. Roma İmparatorluğu döneminde, Akdeniz çevresinde yaklaşık 3.000 liman bulunmaktaydı. Limanların gelişmesi için (dalgakıranlar ve deniz fenerleriyle) önemli yatırımlar gerekmekteydi. Bu durum dönemin limanlar açısından sahip olduğu yüksek ticaret hacmini yansıtmaktaydı. Geniş ticaret ağlarının merkezinde olan limanlar aracılığıyla tahıl, şarap, zeytinyağı ve mineraller gibi malların ticareti sağlanmaktaydı. Ticaret yollarının güvenliği için sürekli bir donanma gerekliydi.

Limanlar, imparatorluğun ekonomik canlılığı ve bütünlüğü için oldukça önemliydi (Notteboom vd., 2022: 280-300).

Venedik, kuzeydoğu İtalya kıyısındaki stratejik konumuyla orta çağ ve erken modern dönemde büyük bir güç ve doğudan Avrupa'ya ticaret yollarının gelişiminde kilit bir şehir olmuştur. Adriyatik Denizi kıyısındaki konumu, Bizans İmparatorluğu ve Yakın Doğu tüccarlarına yakınlığı sayesinde Venedik, batıda önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir (UNESCO, "Building peace in the minds of men and women", (Çevrimiçi) https://en.unesco.org/silkroad/content/venice, 20.4.2024). 13. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar ipek, tahıl ve baharat ticaretinde merkez olarak gelişen Venedik, Akdeniz ve Avrupa-Asya ticaret yollarında önemli rol oynamıştır. Venedik limanı, antik Çin Deniz İpek Yolu için bir terminal olarak ekonomik refah ve kalkınmayı teşvik etmiş ve dünya ticareti için önemli bir merkez olmuştur. Sakinlerinin girişimci ruhu ve stratejik konumu Venedik'in bir deniz gücü olarak büyümesine katkıda bulunmuştur. Limanların yedinci amacı küresel ticaretin kolaylaştırıcı etkisi olmuştur. Limanların sekizinci kullanım amacı Çin İmparatorluğu dönemini kapsayan sömürge misyonları ve keşif gezileri için bir ana üs olarak hizmet etmekti. Limanlar temel lojistik destek sağlamış ve Zheng He'nin kapsamlı seferleri için kalkış noktaları olarak hizmet ederek Ming Hanedanlığı'nın diplomatik ve ekonomik amaçlarına katkıda bulunmuştur. Hansa Birliği limanlarının incelenmesi sonucunda limanların dokuzuncu amacı ticaret ağlarının geliştirilmesi iken, onuncu ve son amacı ise karşılaştırmalı maliyet avantajlarının gerçekleştirilmesidir (Sorgenfrei, 2018: 35-47).

Limanların gelişiminde rol oynayan amaçlara bakıldığında ilk olarak ulusal egemenliği sağlama ve büyük nesnelerin taşınmasını kolaylaştırma gibi temel işlevler dikkat çekmektedir. Ardından, limanların ticareti kolaylaştırma, nehir ve kıyı ticaretini destekleme ve deniz üsleri olarak hizmet etme amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Daha sonra, limanların uluslararası ticareti kolaylaştırma, filo ve donanma operasyonlarını destekleme ve ticaret ağlarını geliştirme gibi hedeflerle ilişkilendirildiği belirtilmektedir. Son olarak, limanların sömürge misyonlarına hizmet etme ve karşılaştırmalı maliyet avantajlarını sağlama gibi hedeflerle bağlantılı olduğu ifade edilmektedir. Bu amaçların her biri, limanların tarih boyunca çeşitli nedenlerle kullanılmasının bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır.

Limanlar tarih boyunca birçok işleve hizmet etmiş ve toplumun yararlandığı teknolojilerle birlikte evrilmiştir. İlk limanlar yalnızca firavun, imparator ya da kral gibi

yönetici otoritenin ihtiyaçlarını karşılamıştır. Daha sonra, artan popülasyon ile toplumun çeşitli ve kapsamlı gereksinimleri limanların kullanımıyla karşılanabilmiştir. Tarihte, erken dönem liman faaliyetleri hem askeri hem de ticari nedenlerle başlamıştır. Artan uzmanlaşma ile birlikte askeri işlevler, gemiler, terminaller, depolar gibi ekipman ve tesislerin yanı sıra daha yüksek güvenlik ve emniyet ihtiyaçları, ayrı tesislerin kurulmasına yol açmıştır. (Sorgenfrei, 2018: 49). Günümüzde ise limanlar, küresel ticaretin belkemiği olarak önemini korumaktadır. Modern limanlar, teknoloji ve lojistik yönetimi açısından son derece gelişmiş tesislerdir. Küresel ticaretin büyümesiyle birlikte, limanlar daha verimli ve sürdürülebilir hale getirilmekte ve uluslararası ticaretin motoru olarak işlev görmektedir. Bu süreçte, limanlar çevre dostu uygulamalar ve lojistik teknolojilerle donatılarak, geleceğe hazırlanmaktadır.

Aşağıdaki tabloda limanların tarihsel amaçları ve etkili olduğu alanları sıralanmıştır.

Tablo 2.1. Limanların Tarihsel Hedefleri ve Etkili Olduğu Alanlar

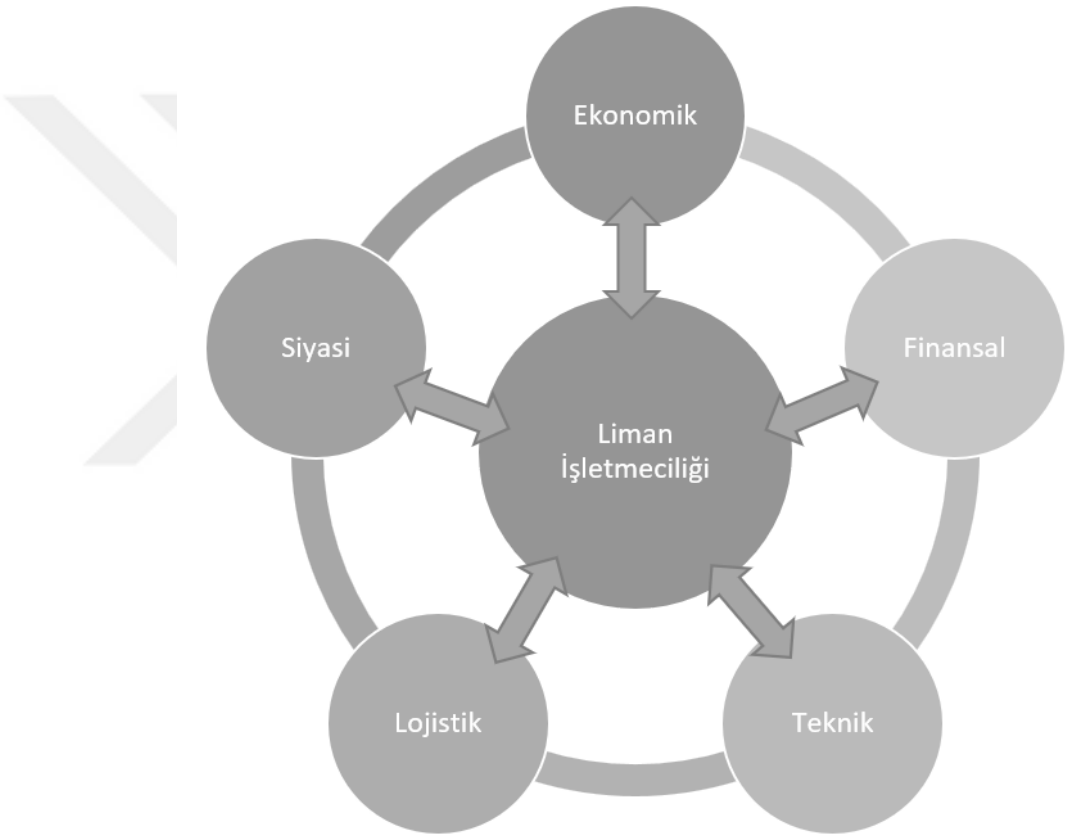
Limanların tarihsel hedefleri	**Etkin Alanlar**
1. Egemenliğin sağlanması	Siyasal
2. Ağır kaldırmaların etkinleştirilmesi	Teknik
3. Nehir ve kıyı ticaretinin kolaylaştırılması	Lojistik
4. Deniz üssü olunması	Siyasal
5. Uluslararası ticaretin kolaylaştırılması	Lojistik
6. Filonun korunması	Teknik
7. Küresel ticaretin kolaylaştırılması	Lojistik
8. Görevler ve keşifler için ana üs olunması	Teknik
9. Ticaret ağlarının geliştirilmesi	Ekonomik
10. Karşılaştırmalı maliyet avantajı sağlanması	Ekonomik

Kaynak: Sorgenfrei, 2018: 49-50

Limanların tarih boyunca farklı amaçlarla geliştirilmiş olması, onların siyasal, teknik, lojistik ve ekonomik açıdan önemli roller üstlendiğini göstermektedir. Siyasal amaçlar arasında egemenlik sağlanması ve deniz üssü görevi önemliyken, teknik amaçlar arasında ağır kaldırmaların etkinleştirilmesi ve filonun korunması öne çıkmaktadır. Lojistik açıdan limanlar, nehir ve kıyı ticaretini kolaylaştırmakla birlikte uluslararası ticareti destekleyici bir rol oynamaktadır. Ekonomik açıdan ise ticaret

ağlarının geliştirilmesi ve karşılaştırmalı maliyet avantajlarının sağlanması önemli amaçlar arasındadır. Aşağıda, liman işletmeciliği etrafındaki beş ana etken gösterilmektedir. Tüm etkenlerin hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabilmektedir. Örneğin, teknik etkenler finansal kaynaklar tarafından sınırlanabilmekte; etkisiz bir hinterlant lojistiği limanın büyümesini kısıtlayabilmekte; pozitif ve yüksek bir GSYİH (ekonomik etken), ithalat ve ihracatı artırabilmektedir.

Şekil 2.1. Liman İşletmelerinin İtici Gücü

Kaynak: Sorgenfrei, 2018: 51

Çift taraflı oklar, faktörlerin her iki yönde de etkisi olduğunu sembolize etmektedir. Örneğin, küresel ticaret gibi ekonomik bir faktör liman işletmesini etkilemiştir, ancak diğer tarafta da limanın küresel ticaret üzerinde bir etkisi vardır. Merkezin etrafında yer alan ve sürücü kategorilerini birbirine bağlayan daire, grupların birbiriyle ilişkili olduğunu sembolize etmektedir. Tıpkı tedarik zincirinde olduğu gibi liman işletmesinin büyümesini sağlamak için tüm faktörlerin belirli bir seviyeye ulaşması gerekmektedir. Sadece bir faktör başarısız olsa veya düşük performans gösterse bile tüm zincir kırılabilir, yani limanlar ciddi ölçüde performans sorunları ile

karşılaşabilmektedir. Taşımacılık teorisinde bu etki kutupsal diyagramlarla ifade edilebilmektedir (Sorgenfrei, 2018: 51).

Şekil 2.1. detayları açısından değerlendirildiğinde liman işletmelerinin karmaşıklığını ve etkileşimli doğasını görsel olarak vurgulamaktadır. Şekil, limanların dış etkilere maruz kaldığı gibi kendi etkilerinin de olduğunu gösteren bir yapıyı simgelemektedir. Merkezdeki daire ve etrafındaki oklar, liman işletmelerinin çeşitli faktörler arasındaki dengeyi sağlamak için birbiriyle bağlantılı olduğunu ve her bir faktörün belirli bir seviyede performans sergilemesinin önemli olduğunu göstermektedir. Bu şeklin detayları, liman işletmelerinin karmaşıklığını anlamak ve liman işletmelerini başarılı bir şekilde yönetmek için önemli olan denge ve etkileşim konseptini görselleştirmektedir.

Tablo 2.2.'de, liman etrafındaki beş ana etken ve bu etkenlerin liman işletmeciliği üzerindeki etkileri yer almaktadır. Ekonomik, politik, lojistik, teknik ve finansal faktörler, liman faaliyetlerini çeşitli şekillerde etkilemektedir. Bu faktörlerin her biri bir diğerine bağlı olarak dinamik bir ilişki içinde bulunmaktadır. Ekonomik faktörler arasında GSYİH büyümesi, dünya ticareti, enerji fiyatları, nakliye masrafları, gelişmekte olan pazarlar ve rekabet yer alırken, politik faktörler küreselleşme, açık pazarlar, ticaret politikası, internet erişimi, CO_2 ayak izi, güvenlik ve bürokrasi gibi unsurları içermektedir.

Lojistik faktörler tedarik zinciri yönetimi, güvenilirlik ve intermodalite gibi alanlarda liman operasyonlarını etkilerken, teknik faktörler liman performansı, altyapı ve yeniliklerle ilgilidir. Son olarak, finansal faktörler ise, faiz oranları, para politikası, finansal piyasa koşulları, kamu-özel sektör ortaklıkları ve fon politikalarını kapsamaktadır. Bu faktörler, limanların işleyişini ve etkinliğini doğrudan etkileyerek, liman işletmeciliğinin karmaşık ve çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır.

Tablo 2.2. Liman İşletmelerinin Gelişimini Etkileyen Faktörler

Ekonomik Faktörler	**Açıklama**
GSYİH büyümesi	Ekonomik büyüme, reel GSYİH büyümesi ile mal alışverişi de genişlediğinden, ithalat ve ihracat da dahil olmak üzere artan taşımacılık faaliyetlerini tetikler.

	Ekonomik faaliyetlerdeki bu büyüme, artan taşımacılık hacmiyle ilişkilidir.
Dünya ticareti	GSYİH büyümesi, dünya ticareti ve konteyner limanı iş hacmi arasındaki ilişki karmaşıktır ve tüketici tüketim kalıpları ile niteliksel ve niceliksel büyüme gibi faktörlerden etkilenir. Bununla birlikte, GSYİH ve dünya ticareti liman işlerinin önemli itici güçleridir.
Enerji fiyatları	Enerji ve doğal kaynak fiyatları ekonomileri etkiler; düşük fiyatlar tüketimi teşvik ederken, yüksek fiyatlar üretim ve tüketimi engeller. Enerji fiyatlarındaki artış, küresel ekonomideki önemleri nedeniyle liman işletmeleri üzerinde genellikle olumsuz bir etkiye sahiptir.
Nakliye masrafları	Nakliye maliyetleri, özellikle de gemicilik maliyetleri, liman işlerini etkileyebilir, ancak bu maliyetlerin etkisi sevk edilen ürünlerin fiyatından ziyade öncelikle nakliye şirketleri tarafında olan bir yük ve sorumluluktur. Nakliye şirketi iflasları gibi nakliye sektörü dinamiklerindeki değişiklikler limanları önemli ölçüde etkileyebilir.
Gelişmekte olan pazarlar	BRICS ülkeleri gibi gelişmekte olan pazarlar, potansiyel ihracat pazarları ve cazip ithalat kaynakları sunarak liman işlerini yönlendirmektedir. Gelişmekte olan pazarlarla ticaretin artması liman faaliyetlerini olumlu yönde etkiler.
Rekabet	Hem ekonomi içindeki hem de ekonomiler arasındaki rekabet, daha düşük fiyatlar ve üretim avantajlarının hayata geçirilmesi yoluyla ticareti teşvik ederek liman işletmeciliğinin itici gücü olmaktadır. Tedarik zinciri piyasasındaki rekabet ve yeni limanların varlığı da liman faaliyetlerini ve bölgesel ekonomileri etkileyebilir.
Politik Faktörler	

Küreselleşme	Siyasi desteğin yönlendirdiği küreselleşme, dünya çapında ekonomik entegrasyonun artmasına yol açarak ekonomileri ve küresel ticareti önemli ölçüde etkilemektedir.
Açık pazarlar (Çin)	Açık pazarlar genellikle küreselleşme ile uyumludur, ancak bazı ülkeler ithalat vergileri ve düzenlemeleri gibi engellerle buna direnmektedir. Çin'in Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) entegrasyonu ve Brexit gibi tartışmalar ekonomik sonuçların altını çizmektedir.
Ticaret politikası	Liberal ticaret politikaları ulusal ekonomileri küresel ticarete entegre edebilir, ancak ulusal ulaşım araçlarını destekleyerek liman işletmeciliğini potansiyel olarak engelleyebilir. Soğuk Savaş politikaları günümüzde de liman operasyonlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen paralellikler göstermektedir.
İnternet/açık erişim	İnternete erişim, küresel ticareti desteklerken, bazı ülkelerde sansürle karşılaşılması ve bu durumun iş fırsatlarını sınırlaması gibi zorluklar da yaşanmaktadır. Ancak özellikle Amazon gibi platformlar aracılığıyla sağlanan bilgiye erişim, küresel ticaretin yönlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.
CO_2 ayak izi	CO_2 emisyonlarının azaltılması da dâhil olmak üzere çevresel kaygılar liman işletmeciliğini olumlu ve olumsuz yönde etkilemektedir. IMO gibi kuruluşların kararları limanları doğrudan etkilemekte ve çevre dostu yakıt ikmali için Rotterdam Gateway Terminali gibi değişiklikleri zorunlu kılmaktadır.
Güvenlik/korsanlık	Küreselleşme liman işletmeciliğini artırırken, terörizm risklerini de artırmaktadır. Güvenlik önlemleri ile bu riskleri engelleyerek küresel ticaret faaliyetlerinin devamlılığı sağlanmaya çalışılmaktadır. Emniyet ve

	güvenlik düzenlemeleri liman operasyonları için çok önemlidir.
Bürokrasi	Genellikle küresel ticareti engelleyen bürokrasi, liman gelişimine verdiği destek açısından farklılık göstermektedir. Bürokratik sistemlerdeki yapılar limanların büyümesini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemekte ve liman işletmeciliği için etkin bürokrasinin önemini vurgulamaktadır.
Vergilendirme	Vergilendirme, taşımacılık maliyetlerini ve rekabetçi pozisyonları etkileyerek liman işletmeciliğini önemli ölçüde etkilemektedir. İthalat vergileri, KDV ve liman hizmetleri ile ilgili ücretler, liman operasyonları ve lojistik maliyetleri üzerinde hem teşvik edici hem de yük oluşturucu bir etkiye sahiptir.
Lojistik Faktörler	
Tedarik zinciri yaklaşımı	Tedarik zincirleri basit lojistiğin ötesine geçerek artık müşteri memnuniyeti ve kaynak optimizasyonuna odaklanmaktadır. Bu müşteri odaklı yaklaşım liman işletmeciliğini yönlendirmektedir.
Sıklık, öngörülebilirlik, ağ, güvenlik vb.	Fritz Voigt'un taşımacılık performansına ilişkin yedi kriteri, modern tedarik zinciri lojistiğinin temelini oluşturmakta ve liman operasyonlarını doğrudan etkilemektedir.
Kısa yanaşma + hızlı yükleme / boşaltma / gemiden kıyıya hız = hız	Modern lojistikte hız çok önemlidir, yanaşma sürelerini ve genel verimliliği etkiler. Temel performans göstergeleri üzerindeki etkisi nedeniyle liman işletmeleri için belirgin bir itici güçtür.
Güvenilirlik	Güvenilirlik veya sürekli olarak yüksek seviyede performans gösterme yeteneği, liman operasyonlarında

	güvenin korunması ve kalite standartlarının karşılanması için çok önemlidir.
Intermodalite	Birden fazla taşımacılık modunu içeren intermodal taşımacılık, yük hareketinde esneklik ve verimlilik sunarak limanın rekabet gücünü artırır.
Liman-hinterland arayüzü/üçlü modalite	Limanların hinterlantlarına olan bağımlılıkları ve çok modlu taşımacılık seçeneklerini yönetme becerileri, liman işletmeciliğinin verimliliğini ve rekabet gücünü etkileyen kritik faktörlerdir.
Hub-and-spoke sistemi	Merkez liman olarak hareket etmek ve yükün yeniden yönlendirilmesini kolaylaştırmak, bir limanın lojistik önemine ve ölçek etkisi potansiyeline önemli ölçüde katkıda bulunarak liman işlerinin büyümesini sağlar.
Teknik Faktörler	
Liman performansı	Temel performans göstergeleri liman yönetiminin operasyonel ayrıntıları ve sektör eğilimlerini izlemesine yardımcı olarak teknik verimlilik ve genel liman performansında iyileştirmeler sağlar.
Liman altyapısı	Sorunsuz operasyonlar için hayati önem taşıyan liman altyapısı, uzun planlama ve inşaat süreleri nedeniyle genellikle sınırlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Engelleyici yönlerine rağmen, liman işletmeciliğinin itici gücü olmaya devam etmektedir.
Bağlantı noktası erişimi Hinterlant bağlantıları	Etkili liman erişimi ve hinterlant bağlantıları, ticareti mümkün kılmak ve tedarik zincirinin bir parçası olarak liman işletmeciliğini yönlendirmek için gereklidir.
Gemi filosu/büyüklüğü	Gemi büyüklüğü ve filo kompozisyonu, özellikle hub-and-spoke sistemlerinde liman verimini ve iş hacmini önemli ölçüde etkilemektedir.

Konteynerleştirme	Konteynerleşme kargo taşımacılığında devrim yaratarak kargo taşımacılığını daha ucuz ve daha verimli hale getirmiş, böylece liman işletmeciliğinde teknik ilerlemelere yol açmıştır.
Kullanımı kolay sistemler/liman topluluk sistemleri	Liman Topluluk Sistemleri gibi rezervasyon prosedürlerini kolaylaştırmaya ve iletişimi geliştirmeye yönelik girişimler, kolaylığı artırmakta ve işleri limanlara çekmektedir.
Yenilikler (AGV (automatic guided vessels) çift ikiz vinçler, ...)	Otomatik sistemler ve yüksek hızlı ekipmanlar gibi teknik yenilikler, liman operasyonlarında verimliliğin artmasına katkıda bulunarak liman işletmeciliği için itici güç görevi görmektedir.
Finansal Faktörler	
Faiz oranları	Genellikle bir milyar doları aşan liman yatırımları, büyük ölçüde finansal piyasa koşullarına, özellikle de kredi maliyetlerini ve ticari bankalar için cazibesini etkileyen faiz oranlarına bağlıdır.
Para politikası	İskonto oranlarındaki değişiklikler de dahil olmak üzere merkez bankalarının para politikaları makroekonomiyi önemli ölçüde etkilemekte, tüketici harcamalarını ve borçlanmayı etkileyerek liman işletmeleri için finansal bir itici güç görevi görmektedir.
Finansal piyasa koşulları	Merkez bankası girişimlerine yönelik finansal piyasa tepkileri, tarihsel olarak istikrarlı olsa da 2008 finansal krizinden sonra daha az öngörülebilir hale gelmiş, artan riskler ve belirsizlikler nedeniyle liman yatırımlarını etkilemiştir.
Kamu ve özel sektör iş birlikleri	Kamu ve özel sektör iş birlikleri büyük ölçekli projelere olanak sağlayarak liman gelişimini teşvik etmekte ve

	hem özel işletmelere hem de kamuya fayda sağlamaktadır.
Fon politikası	Emeklilik fonları, uzun vadeli yatırım planları ve limanlar gibi altyapı varlıklarını tercih etmeleriyle, liman yatırımları için ideal ortaklar olarak hizmet vermekte ve fon politikasındaki değişiklikleri liman işletmeleri için önemli bir finansal itici güç haline getirmektedir.

Kaynak: Sorgenfrei, 2018: 52-65

2.1.3. Konumlarına Göre Liman Türleri

Limanlar bulundukları coğrafya ve konuma göre belli kategorilere ayrılmaktadır. Konumlarına göre limanlar 5 ana kategoride ele alınmaktadır (Baran, 2010: 13):

- **Deniz Kıyısında Bulunan Limanlar:** Gemilerin yük indirip-bindirmesi için gereken derinliğe ve alana sahip limanlardır, genellikle deniz kıyısında yer alırlar.
- **Nehir ve Haliç Limanları:** Geniş yataklı nehir kenarlarına veya nehirlerin denizle birleştiği noktalara kurulan limanlardır.
- **Göl ve Kanal Limanları:** Göller ve kanallara yapılan limanlardır.
- **Ada Limanları:** Ana kara ile bağlantısı olmayan adalara inşa edilen limanlardır.
- **Fiyord Limanları:** Kara içlerine kadar uzanan deniz sularının oluşturduğu alanlara yapılan limanlardır. Fiziksel olarak dar, uzun ve kıvrımlı yapıya sahiptirler. Büyük tonajlı gemilerin girişine izin verilmeyen bazı limanlar vardır ve yük transferi sırasında zorluklar yaşanabilir.

Limanlar, konumlarına bağlı olarak çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Genellikle deniz kıyılarına, nehirlerin kesiştiği noktalara, göllere, adalara veya fiyordlara konumlandırılmaktadır. Bu kategorilerden her biri, gemi trafiği ve yük taşımacılığı için farklı gereksinimlere ve özelliklere sahiptir. Bu bölgelerde konumlandırılan limanların hizmet türleri, yanaşan gemi özellikleri ve elleçledikleri yük tipleri birbirinden farklılık göstermektedir.

2.1.4. Yük Tiplerine Göre Liman Türleri

Limanlar elleçledikleri yük tiplerine göre konteyner limanları, genel kargo limanları, sıvı yük limanları, kuru yük limanları, ro-ro limanları, yat ve marinalar, yolcu ve kruvaziyer limanlar olmak üzere sınıflandırılmaktadır (Sorgenfrei, 2018: 78-103):

- **Konteyner Limanları:** Konteyner limanları, taşıma sürecinde konteynerin iç dolum ve iç boşaltım operasyonu yapıldığı, gemilere yüklenip gemilerden tahliye edildiği ve geçici olarak depolandığı alanlardır. Bu limanlar, deniz yolu taşımacılığının önemli bir parçası olarak, konteynerlerin denizden veya karadan ulaştığı noktalarda faaliyet gösterirler. Konteynerler, liman sahasında elleçlenir ve ardından deniz yolundan başka bir deniz yoluna veya kara/demir yolu ulaşımına aktarılır (Ateş vd., 2010: 87).
- **Genel Kargo Limanları:** Kuru yük, paletli, çuvallı, dökme, paket vb. her türlü kuru yükün uygun nitelikteki araç, gereç ve teçhizat kullanılmasıyla yapılan yükleme, boşaltma ve istifleme operasyonlarının yapıldığı limanlardır (Balık, 2014: 38).
- **Sıvı Yük Limanları:** Dökme sıvı yük limanları tanklar, borular ve dev valfler aracılığıyla yükleme ve tahliye işlemlerinin yükleme kolları veya transfer hortumları aracılığıyla gerçekleştirildiği terminallerdir (Sorgenfrei, 2018: 89).
- **Kuru Yük Limanları:** Dökme kuru yük limanları, maden cevheri, çimento, kum, tahıl, kömür gibi malzemelerin elleçlendiği limanlardır (Balık, 2014: 41).
- **RoRo Limanları:** RoRo gemileri, otomobiller, kamyonlar, yarı römorklar, treylerler, treyler platformları veya demiryolu vagonları gibi tekerlekli kargo taşımak üzere tasarlanmış gemilerdir ve bu kargo türü gemiye kendi tekerlekleri üzerinde sürülerek yüklenir ve boşaltılır (Sorgenfrei, 2018: 92). RoRo limanları bu gemilere hizmet etmek için inşa edilmiş terminallerdir.
- **Yat ve Marinalar:** Marinalar, yakıt ve temiz su gibi temel hizmetleri sağlayan veya müşterilere gemi tamiri, bakımı ve donanımı gibi hizmetlerin ötesinde, otel süitleri, yemek ve alışveriş gibi lüks olanaklar sunan entegre bir kara kompleksi olarak tanımlanmaktadır (Lazarus ve Ziros, 2021: 62).
- **Yolcu Limanları:** Yolcu limanları, genellikle az sayıda rıhtım duvarı, yol erişimi ve yolcu bekleme tesislerine sahip, nispeten küçük tesislerdir. Yolcu gemileri, genellikle adayı birkaç ana kara limanına bağlamak gibi, yalnızca birkaç nokta arasında yolcu taşımaktadır (Sorgenfrei, 2018: 98).

- **Kruvaziyer Limanlar:** Kruvaziyer gemileri genellikle yolcu gemilerinden çok daha büyüktür; su çekimi orta ila büyük boyutlu yük gemileriyle karşılaştırılabilir, birkaç bin yolcu kapasitesine sahiptir ve ihtiyaç duyduğu enerji küçük bir kasabanınkine eşdeğerdir. Bu gemiler genellikle başladıkları limana geri dönerler, bu nedenle uğradıkları limanlar aynı zamanda varış limanlarıdır (a.e., s. 99).

2.2. Liman Endüstrisinin Dünya Ticaretindeki Önemi

1980'lerde tanıtılan "Yeni Ekonomi" kavramı, imalata dayalı bir ekonomiden hizmetlere dayalı bir ekonomiye geçişi gösteriyordu. Hizmet odaklı, katma değerli bir ekonomiye doğru kayma, tedarik zincirinin coğrafi olarak yeniden yapılanmasına yol açtı. 1991'de, dünya çapında ağın kamuya açılması ile internet geniş çapta kullanılabilir hale geldi. İnternet, işlem yapmayı kolaylaştırarak anında küresel iletişimi mümkün kıldı. Bu atılım, coğrafya ve ticaret engellerinin azaldığı bir dünyada zorunlu dış kaynak kullanımı kavramını daha da teşvik etti. İnternetin 1990'lı yıllarda denizcilik sektörü ve küresel limanlar üzerindeki etkisi büyük ve derinlemesine oldu. Ana ticaret yolları Batı'dan Doğu'ya kaydı. On yıl sonra, 2000'lerin başında, Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkeler kapalı, merkezi yapılandırılmış ekonomik sistemlerden sermaye ve ihracata dayalı modellere geçti. Hızla gelişen ekonomiler büyüdükçe, küresel limanlar, küresel üretim ve deniz ticaretinde olağanüstü bir büyüme yaşadı (Burns, 2018: 4).

Tablo 2.3. Dünya Ticareti ve Dünya Deniz Yolu Taşımacılığı

Yıllar	Dünya Ticaret Hacmi (Milyar Ton)	Deniz Yolu Taşımacılığı (Milyar Ton)	Dünya Taşımacılığı Deniz Yolu Oranı (%)
2023	14,32	12,06	84%
2022	14,11	11,88	84%
2021	14,04	11,96	85%
2020	13,27	11,58	87%
2019	14	11,97	86%
2018	13,99	11,91	85%
2017	13,56	11,6	86%

Kaynak: TÜİK, 2024

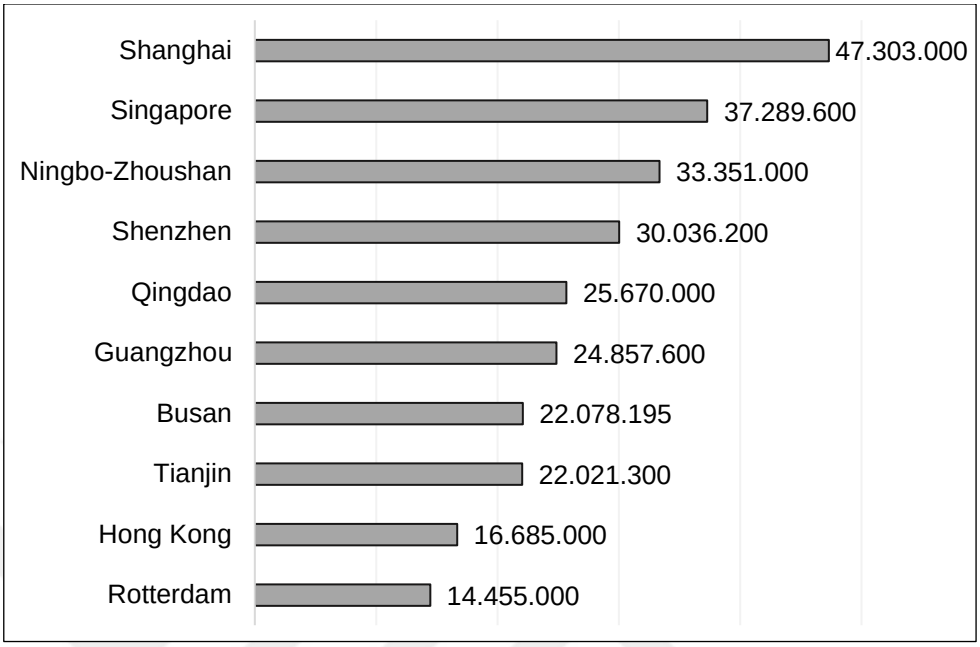
Tablo 2.3., dünya ticaret hacmi ile deniz yolu taşımacılığı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Veriler, son yıllarda dünya ticaret hacminin genel olarak arttığını ve deniz yolu taşımacılığının bu artışa paralel olarak yüksek bir oranda katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Örneğin, 2023 yılında dünya ticaret hacmi 14,32 milyar ton olarak gerçekleşmiş ve bu miktarın yaklaşık %84'ü, yani 12,06 milyar tonu deniz yolu taşımacılığı ile gerçekleştirilmiştir. Benzer şekilde, geçmiş yıllarda da deniz yolu taşımacılığının dünya ticaret hacmi içinde önemli bir payı olduğu görülmektedir. Bu veriler, deniz yolu taşımacılığının küresel ticaretin ana taşıma modeli olduğunu ortaya koymaktadır.

Liman endüstrisi, dünya ticaretinin en önemli unsurlarından biridir. Dünya ticaretinin büyük bir kısmı deniz yoluyla gerçekleştirildiği için limanlar, uluslararası ticaret için kilit bir role sahiptir. Limanlar, ticaret gemilerinin yanaşması, kargo yükleme ve boşaltma işlemleri, depolama, lojistik yönetimi ve güvenliği gibi bir dizi işlevi yerine getirirken, ticaretin akışını hızlandırmakta ve ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Ayrıca, limanlar bir ülkenin veya bölgenin ekonomik refahına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bir taraftan istihdam yaratırken, diğer taraftan lojistik zincirlerin etkin ve verimli bir şekilde çalışmasına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, liman endüstrisi dünya ticaretindeki rolüyle ekonomik kalkınma ve küresel bağlantılar açısından oldukça önemlidir.

2.2.1. Dünyada En Yüksek İş Hacmine Sahip Limanlar

Kesintisiz deniz yolu taşımacılığı hizmeti doğrultusunda dünya çapında birçok liman inşa edilmiştir. Limanlar, kargo hacmi ve konteyner boyutu gibi birçok kriter temelinde sıralanabilir. Limanların işleme kapasitesi “TEU” cinsinden ölçülmektedir. TEU, "twenty-foot equivalent unit" kavramının kısaltmasıdır ve başka bir deyişle bir yirmi ayaklık konteyneri ifade eder. Bu terim gemi kapasitesini ölçmek için kullanılabilir. Bir TEU, standart bir 20 fitlik konteynerin taşıma kapasitesine eşittir ve deniz taşımacılığında, liman operasyonlarında ve lojistikte yaygın olarak kullanılan bir birimdir (Maersk, “What is TEU?”, (Çevrimiçi) https://www.maersk.com/, 1.5.2024). Dünyanın en büyük limanlarının listesi sürekli değişmektedir. Bunun temel nedeni, deniz kargo taşımacılığı ve ticari ağlar konusunda her ülkede yaşanan gelişmelerdir (Marine Insight, “Marine Ports”, 11.2.2024, (Çevrimiçi) https://www.marineinsight.com, 1.5.2024).

Şekil 2.2. Dünya Limanları İş Hacimleri 2022 (TEU)

Kaynak: Lloyd's List, 2024

Dünya ticaretinde büyük bir paya sahip olan deniz yolu taşımacılığında, yüklerin elleçlendiği limanlar da kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Şekil 2.2.'de limanların elleçleme miktarları ve iş hacimleri gösterilmektedir.

2.2.2. Türkiye'de En Yüksek İş Hacmine Sahip Limanlar

Türkiye, stratejik coğrafi konumuyla önemli bir liman endüstrisi potansiyeline sahiptir. Ülkenin çeşitli bölgelerinde bulunan limanlar, deniz ticaretinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle İstanbul, İzmir, Mersin ve Gemlik gibi limanlar Türkiye'nin dış ticaretinde önemli rol oynamaktadır. Tablo 2.4.'de Türkiye'nin en fazla yük elleçleyen limanları yer almaktadır.

Tablo 2.4. Türkiye Limanları İş Hacimleri 2022 (TEU)

Yük	2018	2019	2020	2021	2022
MIP	1.722.711	1.939.029	2.009.724	2.097.349	2.020.967
Asya Port	1.117.749	1.353.409	1.437.921	1.802.517	1.796.876
Marport	1.573.600	1.679.340	1.557.391	1.503.254	1.340.099
Kumport	1.258.294	1.281.850	1.210.780	1.211.515	1.175.741
Evyap	464.756	499.908	509.757	599.566	680.650

Gemport	524.652	547.190	570.427	682.064	676.782
DP World	575.869	616.749	676.731	666.174	623.217
Nemport	390.071	430.014	484.371	544.568	558.648
Yılport	551.726	564.531	524.065	566.447	546.866
Ege Gübre	298.045	380.790	460.297	488.507	512.015
Limak İskenderun	317.961	388.328	478.614	476.627	496.583
Socar Terminal	277.000	311.162	307.250	357.314	414.702
İzmir TCDD	647.715	605.727	531.687	529.131	406.081
Assan	225.496	248.594	244.643	214.484	177.661
Türkiye Toplam	**11.065.236**	**11.750.660**	**11.723.887**	**12.442.449**	**12.215.269**

Kaynak: Türklim, 2023

Tablo 2.4.'de, Türkiye limanlarının iş hacimleri 2018-2022 yılları arasında TEU (20 feet eşdeğer birim) cinsinden gösterilmektedir. Verilere göre, Türkiye'deki limanların toplam iş hacmi zaman içinde değişkenlikler göstermiştir. Örneğin, 2022 yılında Türkiye toplamında 12.215.269 TEU işlem gerçekleştirilmiştir. Bu rakam, 2020, 2019 ve 2018 yıllarına göre artış gösterirken, 2021 yılı iş hacminin yaklaşık %1.83 gerisinde kalmıştır. Limanlar arasında ise MIP, Asya Port, Marport gibi büyük limanlar yüksek iş hacimleriyle öne çıkmaktadır. Bu veriler, Türkiye'nin deniz taşımacılığı alanındaki büyümesini ve limanların stratejik önemini göstermektedir.

2.2.3. Dünyanın En Yüksek İş Hacmine Sahip Liman İşletmeleri

Dünya ticaretinin belkemiği olan liman işletmeleri, uluslararası ticaretin akışını sağlayarak ekonomik büyümeye ve kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Bu liman işletmeleri, gemi trafiğinin yoğun olduğu ana hatlar üzerinde stratejik olarak konumlandırılmıştır. Küresel ekonomideki belirleyici oyuncular arasında yer alan bu şirketler, dünya ticaretinin lojistik akışını yönlendirmektedir. Tablo 2.5'te dünyanın işlem hacmi ve sermaye bazlı en büyük liman işletmeleri 2023 Drewry Report verilerine göre sıralanmıştır. Sıralama 2022 yılı verilerine göre gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2.5. Dünya Limanları İş Hacimleri 2022 (TEU)

2022 Sıralaması	**Liman İşletmecisi**	**2022 İş Hacimleri** (Milyon TEU)
1	PSA International	61
2	Cosco Shipping Ports	52,9

3	China Merchants Ports	50,6
4	APM Terminals	48,8
5	DP World	46,5
6	Hutchison Ports	45,1
7	Mediterranean Shipping Company (MSC)	27,5
8	ICTSI	11,7
9	Terminal Investment Limited (TIL)	10,8
10	CMA CGM	9,4

Kaynak: Drewry Maritime Research, Global Container Terminal Operators Annual Review and Forecast, Annual Report 2023: "Global terminal operators' equity-based throughput league table for 2022", 2023 (Çevrimiçi) https://www.drewry.co.uk/ 2.4.2024.

Küresel terminal işletmecilerinin öz sermaye temelli yük taşıma miktarı bazında listelenen tabloda, PSA International'ın (PSA) 61 milyon TEU iş hacmi ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Listede 2. sırada 52,9 milyon TEU ile Cosco Shipping Ports ve 3. sırada 50,6 milyon TEU ile China Merchants Ports yer almaktadır.

2.3. Liman Endüstrisi ve Çevre ile İlişkisi

Limanlar, yerel ekosistemler ve su yolları üzerinde yaygın bir çevresel etkiye sahip olabilir, çünkü tarama, operasyon esnasındaki döküntüler ve diğer kirlilikler üzerinde çevresel etkiye sahip olabilmektedirler. İklim değişikliğinden kaynaklanan çevresel değişiklikler, çoğu liman altyapısını deniz seviyesinin yükselmesi ve rıhtım hasarlarına karşı son derece hassas hale getirmektedir.

Deniz yolu taşımacılığı, maliyet avantajları sunmasına rağmen, çevresel etkileri göz ardı edilemeyecek bir boyuta ulaşmıştır. Artan gemi sayıları, küresel ısınma, iklim değişikliği ve hava kalitesi gibi çevresel sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunlara çözüm bulma çabaları, Paris İklim Anlaşması gibi uluslararası düzenlemelerin etkisiyle ivme kazanmıştır. Anlaşma, deniz yolu taşımacılığında yenilenebilir enerji kullanımını teşvik ederek çevresel faydaları ön plana çıkarmıştır. Ancak, gemilerin çevresel zararları sadece operasyon aşamasında değil, inşa, söküm ve geri dönüşüm aşamalarında da göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, daha ekolojik bir deniz yolu taşımacılığını teşvik etmek için çevre dostu teknik, denizcilik önlemleri ve deniz hava sağlığını korumaya yönelik yeni kuralların geliştirilmesi gerekmektedir (Ulucenk, 2022: 1-2).

2.3.1. Gemi Kaynaklı Deniz Kirliliği

Deniz kirliliğinin yol açtığı mevcut ve olası zararları anlamak ve çözüm önerileri sunmak, deniz kaynaklarını sürdürülebilir bir şekilde kullanmaya katkı sağlayabilir. Bu nedenle çevresel, sağlık ve ekonomik etkileriyle birlikte deniz kirliliği, öncelikli küresel gündem maddelerinden biri olarak kabul edilmekte ve çözüm yollarıyla ilgili kendine özgü bir literatür oluşturmaktadır.

Denizler, özellikle kara kaynaklı deşarj ve gemi boşaltımları nedeniyle kirlilikle karşı karşıya kalmaktadır. Uluslararası deniz taşımacılığı faaliyetlerinin artmasıyla birlikte gemi kaynaklı kirlilik de önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, denizlerde insan hatalarına bağlı olarak meydana gelen kazalar da kirliliğin nedenleri arasındadır. Deniz taşımacılığı kaynaklı çevre kirliliği, hem "deniz kirliliği" hem de "hava kirliliği" olarak iki ayrı kategoride ele alınabilir. Ancak gemilerden kaynaklanan çevresel sorunların daha geniş kapsamlı olduğunu belirtmek önemlidir. Gemiler uluslararası sularda faaliyet gösterdikçe, canlı türlerinin doğal yaşam alanlarından normalden farklı bir şekilde dağılmalarına neden olurlar. Bu durum ekosistemi olumsuz yönde etkileyerek doğa ve insan sağlığına zarar verebilir (Kutluk, 2018: 287).

Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı'nın hazırlık aşamasında kurulan Birleşmiş Milletler Deniz Kirlenmesinin Bilimsel Yönlerini Araştırma Grubu (GESAMP), 1969'da deniz kirliliğini, deniz canlılarına zarar verme, insan sağlığı için tehdit oluşturma, balıkçılık ve denizcilik faaliyetlerini engelleme, deniz suyunun yapısını bozma ve estetik görünümün olumsuz etkilenmesi gibi zararlı sonuçları olan bir madde veya enerjinin insanlarca doğrudan veya dolaylı olarak haliçler de dâhil olmak üzere deniz çevresine sokulması şeklinde tanımlamıştır (GESAMP, Environmental capacity an approach to Marine Pollution Prevention, 1986, (Çevrimiçi) http://www.gesamp.org/, 24.5.2024).

Deniz taşımacılığındaki artışın bir sonucu olarak oluşabilecek deniz kirliliği, hava kirliliği ve diğer çevresel sorunlar küresel bir boyuta ulaşmıştır. Sınır ötesi su ve hava kirliliği gibi temel küresel çevre sorunları, insanlık için uzun vadede çözümlenmesi gereken ciddi problemler arasında yer almaktadır. Çevre sorunları, sınırları aşan etkileri nedeniyle çok yönlü iş birliği ve eşgüdüm gerektirmektedir (Korkusuz, 2012: 662).

The International Maritime Organization (IMO), denizlerde oluşan kirlilik sorununa karşı yoğun faaliyetler sürdürerek denizcilik faaliyetlerinin güvenli bir şekilde, temiz denizlerde gerçekleştirilmesini misyon edinmiştir. IMO, 50'nin üzerinde uluslararası sözleşme ve protokol ile birlikte çok sayıda kural, yönerge ve tavsiye kararını hayata geçirmektedir (IMO, 2017'den aktaran Kutluk, 2018: 288). Gemi kaynaklı kirlilik, denizlerde meydana gelen kazalarda daha fazla dikkat çekse de gemi kaynaklı yasa dışı deşarj ve diğer kasti hareketlerin deniz çevresini büyük risk altında bıraktığı gözlemlenmektedir. Bu küresel sorunun uluslararası platformda ele alınması için IMO'nun öncülüğünde imzalanan MARPOL 73/78 adlı sözleşme gereği, taraf devletler gemilere limanlarında üretilen her türlü atığın etkin bir şekilde ele alınmasını, depolanmasını ve nihai bertarafının sağlanmasını önemli bir sorumluluk olarak açıklamıştır (Köseoğlu vd. 2016: 173). Gemi kaynaklı kirliliğin oluşum şekilleri ve nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Bu faktörler aşağıda özetlenmiştir (MEB, 2015: 31'den aktaran Ulucenk, 2022: 49):

- Gemilerden kaynaklanan sintine, kirli balast, ambar veya tank yıkama sularının doğrudan denize dökülmesi,
- Çöplerin ve çevreye zararlı katı atıkların denize atılması,
- Güvertelerin yıkanması sonucu oluşan yağ ve atıkların, ayrıca kimyasal deterjanlar ve temizleyici maddeler içeren yıkama suyunun denize dökülmesi,
- Geminin dış kısmında, gemi bordası olarak adlandırılan su seviyesinden güverteye kadar uzanan bölgede yapılan raspa ve boya gibi yüzeysel işlemler,
- Geminin taşıdığı yüklerden kaynaklanan atıkların denize dökülmesi,
- Gemi güvertesinde biriken kirletici atıkların yağmur suyu veya balast suyu ile denize boşaltılması,
- Gemiye yakıt alımı veya kargo elleçleme işlemleri sırasında meydana gelen kazalar sonucu yakıtın denize sızması veya taşması,
- Gemi makinesinin soğutma suyuna yağ karışması ve bu suyun denize boşaltılması,
- Gemi makinesi şaft sızıntı yağının denize sızması,
- Gemi makinesindeki hidrolik devrelerde meydana gelen patlamalar sonucu yağın denize sızması,
- Geminin yaşam alanlarındaki tüketilen suyun arıtılmadan doğrudan denize boşaltılması,

- Diğer atıkların gemiden denize bırakılması veya düşmesi gibi sebepler gemi kaynaklı deniz kirliliğine neden olmaktadır.

Deniz kirliliği, ekosistemlere ve insan sağlığına zarar veren ciddi bir sorundur ve çözümü için uluslararası iş birliği ve koordinasyon gerekmektedir. Gemi kaynaklı kirliliğin önlenmesi ve denizlerin korunması, gelecek nesiller için yaşanabilir bir çevrenin sağlanması açısından hayati öneme sahiptir. Deniz kirliliğinin azaltılması ve kontrolüne ilişkin çabalar sadece çevre ve insan sağlığı için değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan da uzun vadeli sürdürülebilirliği sağlamada önemlidir.

2.3.2. Gemi Kaynaklı Hava Kirliliği

Sanayinin gelişmesi ve nüfus artışıyla dünyadaki kentleşmenin artması, yoğun nüfuslu şehirlerde hava kirliliğinin önemli bir sorun haline gelmesine neden olmuştur. Hava kirliliği, atmosferdeki kirleticilerin sağlığa, yapı malzemelerine ve çevreye zarar vermesi durumudur. Kirliliği meydana getiren kaynaklar doğal ve yapay olarak ikiye ayrılır. Doğal kaynaklar arasında çöl fırtınaları, yangınlar, volkanik patlamalar ve denizlerden yayılan sıvı damlacıkları bulunurken, yapay kaynaklar arasında ise konutlarda kullanılan yakıtlar, sanayi ve motorlu taşıtlar yer almaktadır. Diğer motorlu taşıtlara kıyasla gemiler, daha büyük miktarlarda hidrokarbonlu yakıt tüketir ve egzoz gazlarını bacalarından atmosfere salarak havanın daha fazla kirlenmesine yol açarlar. Bu durum, gemilerin dünya genelinde önemli ölçüde hava kirliliğinin ana kaynaklarından biri haline gelmesine neden olmuştur (Aygül ve Baştuğ, 2020: 27). Buna ek olarak gemilerin kullandıkları yakıt türünün de hava kirliliği üzerindeki etkileri farklılık gösterebilmektedir.

Gemilerin işletme maliyetinin genellikle %50'sinden fazlasını oluşturan yakıt masrafları nedeniyle, dünya genelindeki çoğu gemi sahibi, yakıt ekonomisi için genellikle düşük kaliteli ağır yakıt yağı kullanmaktadır. Ancak, bu yakıtlar yüksek seviyelerde asfalt, karbon artıkları, kükürt ve metal bileşikleri içermektedir. Bu yakıtlar yanma sürecinde çeşitli zararlı emisyonlar üretirler. Bu emisyonlar, ozon tabakasının incelmesine, sera etkisinin artmasına ve asit yağmurlarına neden olarak canlıların sağlığına zarar vermeye kadar ciddi sorunlara yol açmaktadır. Deniz araçları ile karayolu araçları arasında, kullanılan yakıt, motorların boyutu ve beygir gücü gibi konularda büyük farklılıklar bulunmaktadır. Karayolu araçları için emisyon kontrol gereksinimleri, deniz araçları için uygun değildir; bu nedenle, gemilerden kaynaklanan

hava kirliliğini etkili bir şekilde azaltmak için gemilere özgü emisyon kontrol stratejileri ve kirliliği önleme teknolojilerine özel bir önem verilmelidir (Lin ve Lin, 2006: 220-221).

Gemilerin emisyonlarının kaynağı olan yakıtlar, genellikle karbon bazlı fosil yakıtlardır ve modern yanma teknikleriyle kullanıldıklarında çeşitli gaz emisyonlarına neden olmaktadır. Gemilerde kullanılan petrol kökenli yakıtların atmosfere saldığı emisyonlar, küresel karbondioksit salınımının %3'ünü, nitrojen oksit salınımının %15'ini ve sülfür dioksit salınımının %6'sını oluşturmaktadır. Gemilerin kaynak olduğu emisyonlar arasında nitrojen oksit, hidrokarbon, karbonmonoksit, karbondioksit, kükürt oksit ve partikül maddeler öne çıkmaktadır (Ulucenk, 2022: 55).

Lojistik sektörünün sanayinin büyümesine bağlı olarak her geçen gün daha da gelişmesi ve beraberinde gelişen nüfus artışıyla kentleşmenin yaygınlaşması, hava kirliliğinin özellikle yoğun nüfuslu şehirlerde ciddi bir sorun haline gelmesine neden olmaktadır. Özellikle gemilerde kullanılan yakıt türü, atmosferdeki kirletici emisyonların artmasında ve hava kirliliğinin önemli kaynaklarından biri haline gelmesinde etkili bir faktördür. Bu durum, hava kirliliği ile mücadelede gemilere özgü emisyon kontrol stratejilerinin ve teknolojilerin gerekliliğini vurgulamaktadır.

2.3.3. Küresel İklim Değişikliği ve Sera Gazları

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC) ülkeleri 12 Aralık 2015 tarihinde, Paris Anlaşması ile küresel sıcaklık artışının 1,5 santigrat derece ile sınırlanması gerektiğine ilişkin iklim değişikliğiyle mücadele etmek ve sürdürülebilir düşük karbonlu bir gelecek için gereken eylem ve yatırımları yoğunlaştırmak amacıyla dönüm noktası niteliğinde bir anlaşmaya varmışlardır (UNFCCC, “Key aspects of the Paris Agreement”, (Çevrimiçi) https://l24.im/8R0vS, 18.5.2024).

1,5 santigrat derece sınırına ulaşıldığında, iklim değişikliği etkileri durdurulamaz hale gelir. Bu durum, kuraklık, sıcak hava dalgaları, seller, tayfunlar ve fırtınalar gibi doğal olayların artarak yaygın hale gelmesine yol açabilir. Bu durumda, en önemli karbon yutakları olan mercan resifleri ve diğer hassas ekosistemler yok olabilir. Sera gazlarının atmosfere salınması, dünya yüzeyinin sıcaklığını artırarak iklim değişikliğine neden olur. Bu gazların düzeyi, doğal süreçlerin başa çıkabileceğinden daha yüksek olduğunda, daha fazla ısı tutularak iklim değişikliği tetiklenir. Sera gazlarının miktarının kontrol altına alınması, gezegendeki yaşamın

sürdürülebilmesi için oldukça önemlidir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, “İklim Değişikliği” (Çevrimiçi) https://l24.im/ESOU9oz, 20.5.2024)

Bu emisyonlar arasında en önemlileri sülfür oksit (SO_2), azot oksit (NO), partikül madde (PM), karbon dioksit (CO_2), karbon monoksit (CO), polisiklik aromatik hidrokarbonlar (PAH) ve uçucu organik bileşikler (VOC)’dir. Gemi egzoz emisyonlarından kaynaklanan hava kirleticileri ve sera gazları, düşük hava kalitesine, küresel ısınmaya ve asit yağmurlarına neden olmaktadır (Arslan vd., 2022:43).

2.3.3.1. Sülfür Oksit (SO_2)

Sülfür oksit (SO_2), keskin ve rahatsız edici bir kokuya sahip renksiz bir gazdır. Bu gaz, su ve havayla birleştiğinde asit yağmurlarının ana bileşeni haline gelmektedir. Asit yağmurları, orman kaybına, su yollarının asidik hale gelmesine ve yapı malzemelerinin aşınmasına neden olabilir. Sağlık problemlerine yol açan sülfür oksit, solunum sistemini ve gözleri tahriş eder, solunum yollarını enfeksiyonlara karşı daha duyarlı hale getirir ve astım gibi durumları kötüleştirebilir (Queensland Government, “Environment, land and water - Air Pollutants”, (Çevrimiçi) https://www.qld.gov.au/, 26.5.2024).

2.3.3.2. Azot Oksit (NO_X)

Azot oksitler (NO_X), silindir içindeki yüksek sıcaklıklarda oksijen ve azotun yanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Dizel motorlardan kaynaklanan NO_X emisyonu, nitrik dioksit ve azot monoksit gazlarını içerir. Bu emisyon türü, nitrik asit oluşturarak asit yağmurlarına neden olan önemli bir faktördür. Fosil yakıtların yanmasıyla atmosfere salınan NO_X, insan sağlığı için son derece zararlı olan zehirli gazlardan biridir. Gemi emisyonları, küresel NO_X'in %15'ini oluşturmaktadır (Ulucenk, 2022: 55).

2.3.3.3. Partikül Maddeler (PM)

Partikül madde (PM), yakıttaki kükürtten kaynaklanan az miktardaki sülfürik asit ile karbon ve ağır karbonlu hidrojenlerin birleşimiyle meydana gelir. Yakıt silindirde tamamen yanıp tükendiğinde, karbon ve ağır karbonlu hidrojenler partikül emisyonuna dönüşür. Bu emisyonu azaltmak için, yakıt püskürtme ve yanma sistemleri iyileştirilir. Yüksek kaynama sonu sıcaklığına sahip bir yakıt, daha fazla partikül emisyonuna neden olur (Uçar, 2014: 18).

Gemilerden kaynaklanan bu tür emisyonlar, hava kalitesini olumsuz yönde etkileyerek çevresel boyutta ciddi sorunlara neden olurken insan sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Özellikle gemilerin, yakıt tüketim miktarı başına en yüksek emisyon salınımını gerçekleştiren taşıma araçlarından biri olmaları, insan sağlığı üzerinde çeşitli olumsuz etkilere yol açmaktadır. Bu etkiler astım, solunum yetmezlikleri, akciğer kanseri vb. olarak öne çıkmaktadır (Kılıç, 2009: 125).

2.3.3.4. Karbon Dioksit (CO_2)

Karbon dioksit gazı, ağır ve zehirsiz bir boğucu gaz olup, kuru buz olarak da bilinir. Solunum için önemlidir, ancak atmosferde çok az bulunur. Fosil yakıtların yanması ve canlıların solunumu ana kaynaklardır. Atmosferdeki CO_2, ısıyı tutarak dünyayı ısındırır; bu etki sera etkisi olarak adlandırılır. Kyoto Protokolü'ne göre atmosferdeki ana sera gazları karbon dioksit (CO_2), metan (CH_4), nitröz oksit (N_2O), hidrofluorokarbonlar (HFCs), perfluorokarbonlar (PFCs) ve kükürt heksaflorür (SF_6)'dür. CO_2, sera gazlarının büyük çoğunluğunu oluşturur ve ısıyı en fazla tutma kapasitesine sahip gazdır. Atmosferdeki CO_2'nin %76'sı küresel sera gazlarının en büyük bileşenidir (Aygül ve Baştuğ, 2020: 31).

2.3.3.5. Karbon Monoksit (CO)

Fosil yakıtların yanması sonucu oluşan karbonmonoksit (CO) gazı, yakıttaki karbonun havadaki oksijenle reaksiyona girmesiyle meydana gelmektedir. Gemi dizel motorlarında, yanma sıcaklığı yeterince yüksek olmadığında tam bir yanma gerçekleşmez ve bu durumda karbonmonoksit oluşumu minimal seviyede kalır. Yanma sırasında ise yeterli oksijen bulunmaması durumunda, karbonmonoksit oluşumu kaçınılmaz hale gelmektedir (Ulucenk, 2022: 56).

2.3.3.6. Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar (PAH)

Polisiklik aromatik hidrokarbonlar (PAH'lar), karbon ve hidrojenden oluşan kimyasal bileşiklerdir. Organik maddelerin tam yanmaması sonucu ortaya çıkarlar. Renksiz veya açık sarı renkte olup hoş bir kokuya sahiptirler. Kanserojen etkileri bulunan bu bileşiklerin, sudaki çözünürlükleri düşüktür ve toksik etkileri artar. Doğal ve insan kaynaklı olarak iki gruba ayrılan PAH'lar, havada, suda, toprakta ve gıdalarda bulunabilirler. PAH'lar özellikle araçların egzoz gazları, kömür sobalarının yanması ve endüstriyel süreçler sırasında ortaya çıkan katran buharlarıyla havaya karışarak

oluşmaktadır. Bu bileşiklerin solunması veya deriyle teması, çeşitli kanser türlerinin oluşmasına yol açabilmektedir (Aygül ve Baştuğ, 2020: 34-35).

2.3.3.7. Uçucu Organik Bileşikler (VOC)

Organik bileşikler, karbon ve hidrojen atomlarını içeren kimyasal bileşiklerdir. Uçucu organik bileşikler (Volatile Organic Compounds, VOC), 50-260°C arasında kaynamakta ve iç mekân havasında buhar fazında bulunmaktadırlar. En riskli olanları arasında benzen, etilbenzen, stiren, toluen, ksilenler, triklorometan, tetraklorometan ve tribromometan bulunur. Uçucu organik bileşikler, fosil yakıtların yanması ve motorlu taşıtlardaki yakıt buharlaşması gibi insan faaliyetlerinden ve doğal kaynaklardan kaynaklanmaktadır. Bu faaliyetler atmosfere uçucu organik bileşik emisyonları yaymaktadır. Doğal kaynaklarda ise sulak alanlar, bataklıklar, kanalizasyonlar ve atık sular gibi yerlerde gerçekleşen oksidasyon süreciyle atmosfere uçucu organik bileşikler salınır. Bu şekilde doğal yollarla yılda yaklaşık 1,15 milyar ton uçucu organik bileşikler atmosfere salınmaktadır. Uçucu organik bileşikler, çevre sorunlarının yanı sıra insan sağlığı açısından da riskler oluşturmaktadır (Aygül ve Baştuğ, 2020: 35).

2.4. İklim Değişikliği ile İlgili Düzenlemeler

İklim değişikliği, küresel çevresel bir sorun olarak giderek daha fazla kabul görmektedir. İklim değişikliğine ilişkin endişeler Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC) ve Kyoto Protokolü'nün oluşumuna yol açmıştır. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin amacı, iklim sistemine tehlikeli insan kaynaklı müdahaleyi önlemeye yönelik olarak atmosferdeki sera gazı konsantrasyonlarını istikrar altına almaktır (Green, 2005: 144). Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm Konferansı), 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında gerçekleşmiş ve farklı gelişmişlik düzeylerine sahip ülkelerin çevre sorunlarını ilk kez gündeme getirdiği önemli bir etkinliktir. Bu konferans, küresel çapta çevre bilincinin artmasına öncülük etmiş ve çevre bilinci uluslararası alanda giderek önem kazanmıştır (Ulucenk, 2022: 58).

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS), 1992 yılında Rio de Janeiro'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda imzaya açılmıştır. BM Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Meteoroloji

Örgütü'nün (WMO) ortak girişimi olan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) bulguları doğrultusunda oluşturulan bu sözleşme, insan kaynaklı faaliyetlerin küresel ısınmaya etkilerine karşı önlem almayı amaçlamaktadır. 1994 yılında yürürlüğe giren sözleşme, 196 ülkenin yanı sıra Avrupa Birliği tarafından da kabul edilmiştir. Sözleşme, sera gazı emisyonlarının azaltılmasını teşvik etmekte ve ülkelerin kalkınma önceliklerini ve koşullarını göz önünde bulundurarak adil bir yaklaşım benimsemektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, "BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi", (Çevrimiçi) https://www.mfa.gov.tr/bm-iklim, 27.5.2024).

Küresel sera gazı emisyonlarının artmasıyla birlikte, katılımcı ülkeler arasında iki buçuk yıl süren müzakereler sonucunda 1997 yılında Japonya'nın Kyoto şehrinde Kyoto Protokolü'nün kabul edilmesi, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin etkinliğini artırmak için önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Protokol, 2005 yılında yürürlüğe girdi ve Türkiye Cumhuriyeti de 2009 yılında katılan 191 ülkeden biridir (Ulucenk, 2022: 59). Kyoto Protokolü tarafları, 2008 ile 2012 arasında sera gazı emisyonlarını 1990'lı yıllardaki seviyelerinin yaklaşık %5 altına indirmeyi kabul etmişlerdir. Çeşitli endüstriyel ülkeler belirli emisyon azaltım taahhütlerinde bulunmuşlardır. Örneğin, Kanada, emisyonları 1990'lı yıllardaki seviyelerin altına %6 azaltma taahhüdünde bulunurken, İngiltere, Fransa ve Almanya %8 oranında azaltmayı kabul etmiştir. Öte yandan ise gelişmekte olan ülkelerin belirli bir azaltım taahhüdü bulunmamaktadır. Kyoto Protokolü, ülkelerin hedeflerine ulaşmak için çeşitli politika araçlarını kullanmasını öngörmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için enerji kullanımı ve sera gazı emisyonlarına getirilen sınırlamalar, çeşitli endüstrilere ve ülkelere önemli maliyetler getirebilir (Green, 2005: 144).

2.4.1. Denizcilik ve Sera Gazlarıyla İlgili Düzenlemeler

Ekonomik büyüme ve enerji sektöründeki ilerlemelerin etkisiyle, 2050'ye kadar gemi emisyonlarının %50 ile %250 arasında artabileceği öne sürülmüştür (Toscano ve Murena, 2019: 2). Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün (IMO) stratejisi, uluslararası deniz taşımacılığındaki karbon yoğunluğunu 2030 yılına kadar en az %40 azaltmayı ve 2050'ye kadar bu çabaları %70'e çıkarmayı hedeflemektedir. Uluslararası Denizcilik Örgütü uluslararası deniz taşımacılığından kaynaklanan toplam sera gazı emisyonlarının 2050'ye kadar 2008 seviyelerine göre en az %50 azaltılması gerektiğini belirtmektedir (International Maritime Organization, "Initial IMO GHG

Strategy, What does the initial IMO GHG strategy say?" (Çevrimiçi) https://www.imo.org/en/, 26.5.2024).

Gemi kaynaklı emisyonları azaltmak için uygulanan çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler; MARPOL Protokolü, Paris İklim Antlaşması, Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Denizcilikte Karbonsuzlaşma Süreci başlıkları altında detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

2.4.1.1. MARPOL Protokolü

Sanayide petrol ürünlerinin geniş çapta kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, 1890 ve 1900 yılları aralığında dünya denizlerinde ilk petrol tankerleri ortaya çıkmıştır. Başlangıçta oldukça sınırlı kapasitede olan tankerlerin boyutları, 1915 yılında 300-500 ton iken, 1960'ların ortalarında 200.000 tona kadar yükselmiştir.1920'li yıllarda denizlerde gemi kaynaklı kirlilik belirtileri görülmeye başlanmış, artan kazalar ve endişeler sonucunda 1954 yılında petrol kirliliğinin azaltılmasıyla ilgili düzenlemeler Uluslararası Denizlerin Petrol Tarafından Kirlenmesinin Önlenmesi Sözleşmesi (International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil - OILPOL Anlaşması) ile gerçekleştirilmiştir (Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği, "1978 Protokolü ile Değişik, 1973 Tarihli Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine Ait Uluslararası Sözleşme - MARPOL 73/78", (Çevrimiçi) https://t.ly/VaFL4, 26.5.2024). Ancak, deniz kazaları ve kirliliğinin artmasıyla birlikte, 1973 yılında Uluslararası Denizlerin Gemiler Tarafından Kirlenmesinin Önlenmesi Sözleşmesi (MARPOL 73/78) yürürlüğe girmiştir. MARPOL, yalnızca gemi yakıtlarından kaynaklanan petrol kirliliğini kontrol altına almayı hedeflemekle kalmayıp, aynı zamanda dökme ve paketlenmiş kimyasal maddelerden foseptik sulara, çöplerden hava kirleticilere kadar geniş bir kapsamda kirliliği kontrol altına almaya yönelik bir düzenlemedir (Ulucenk, 2022: 64).

MARPOL 73/78 Sözleşmesinin baş kısmında genel hükümler, sorumluluklar ve değişikliklerin nasıl yapılacağı gibi konuları içeren bir sözleşme bölümü bulunmaktadır. Protokol 1, sözleşmenin bir parçası olarak, zararlı maddeleri içeren olayların nasıl rapor edileceğini düzenlerken, Protokol II, ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde kullanılacak hakemlik sistemi hakkında bilgi vermektedir. Sözleşmenin teknik hükümlerini içeren 5 ek varken, 1997 Protokolü ile 6. ek de eklenmiştir. Sözleşmeye göre her ülke, kendi bayrağı altındaki gemilerin

sözleşmeye uyumunu sağlamakla yükümlüdür. Bu uyumun bir göstergesi olarak, gemilere belirli şartlarda ve şekillerde sözleşme tarafından belirlenen sertifikalar verilmektedir. Bu sertifikalar, geminin kurallara uygunluğunu doğrulamaktadır. Ayrıca, sözleşme içindeki kontrol hükümleri, gemilerin ziyaret ettikleri limanlarda liman devleti yetkilileri tarafından denetlenmesine izin vermektedir. Bu denetimlerin sonucunda gemi veya ekipmanın sözleşmeye uygun olmadığı ve çevreye risk oluşturduğu belirlenirse, liman devleti geminin denize açılmasını engelleyebilmekte ve düzeltici tedbirler alabilmektedir (Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği, "1978 Protokolü ile Değişik, 1973 Tarihli Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine Ait Uluslararası Sözleşme - MARPOL 73/78", (Çevrimiçi) https://www.utikad.org.tr/images/Mevzuat/marpol7378-4091.pdf, 26.05.2024).

2.4.1.2. Paris İklim Anlaşması

Uluslararası Denizcilik Örgütü (International Maritime Organization, IMO), deniz taşımacılığı alanında güvenliği sağlamak ve deniz ile atmosfer kirliliğini önlemekten sorumlu bir Birleşmiş Milletler kuruluşudur. Deniz yolu taşımacılığıyla ilgili uluslararası düzenlemelerin belirlenmesi ve uygulanması Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün görevidir. Kyoto Protokolü, denizcilik emisyonlarını azaltma hedeflerini belirlemiş olup, bu hedeflerin Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) tarafından uygulanmasını sağlamaktadır. Bu çerçevede Uluslararası Denizcilik Örgütü, Birleşmiş Milletlerin bir parçası olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Uluslararası Denizcilik Örgütü, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne düzenli olarak ilerleme raporlarını sunmaktadır (International Maritime Organization, "IMO & the UNFCCC policy framework" (Çevrimiçi) https://www.imo.org/en, 27.5.2024). Bu bağlamda, Paris Anlaşması'nın çerçevesi ve Uluslararası Denizcilik Örgütü ile ilişkisi önemlidir.

Fransa'nın Paris şehrinde 12 Aralık 2015 tarihinde gerçekleşen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı'nda (COP21) 196 taraf devlet tarafından kabul edilerek, 4 Kasım 2016'da yürürlüğe giren Paris Anlaşması, iklim değişikliği konusunda uluslararası olarak bağlayıcı bir antlaşmadır. Genel hedefi, küresel ortalama sıcaklığın ön-sanayi seviyelerinin oldukça altında kalmasını sağlamak ve sıcaklık artışını ön-sanayi seviyelerinin 1,5°C üzerine sınırlamak olarak belirlenmiştir. Son yıllarda, dünya liderleri, 1,5°C'lik sıcaklık artışı hedefine ulaşmanın öneminin altını çizmişlerdir. Bu gereklilik, Bileşmiş Milletlerin İklim Değişikliği Hükümetlerarası

Paneli'nin 1,5°C eşiğini aşmanın, daha sık ve şiddetli bir şekilde gerçekleşecek kuraklıklar, sıcak hava dalgaları ve yağışlar gibi ciddi iklim değişikliği etkilerini tetikleme riskini göstermesinden kaynaklanmaktadır. Küresel ısınmayı 1,5°C ile sınırlamak için, dünya genelinde sera gazı salımlarının en yüksek seviyeye 2025 yılına kadar ulaşması ve ardından 2030 yılına kadar %43 oranında azaltılması gerekmektedir. Paris Anlaşması, tüm ulusları ilk kez iklim değişikliğiyle mücadele etmeye ve etkilerine uyum sağlamaya zorlayan bağlayıcı bir anlaşma olduğu için çok taraflı iklim değişikliği sürecinde bir dönüm noktasıdır (UNCC, “The Paris Agreement”, (Çevrimiçi) https://unfccc.int/, 27.5.2024).

Anlaşmanın dikkat çeken özelliği, Kyoto Protokolü'nden farklı olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kendi "Ulusal Katkı Beyanları" altında azaltma eylemlerine katılmasıdır. Tüm ülkelerin emisyon azaltma veya sınırlama hedefleriyle katılımını sağlamak için protokolden farklı bir yapı oluşturulmuştur. Tarafların üstlenecekleri sorumlulukları belirlemede hem aşağıdan yukarı hem de yukarıdan aşağı yöntemleri kullanan anlaşma, hibrit bir yapı sergilemektedir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, “Paris Agreement”, (Çevrimiçi) https://iklim.gov.tr/en/paris-agreement-i-117, 27.05.2024).

Paris Anlaşması'nın uygulanması, mevcut en iyi bilime dayalı olarak ekonomik ve sosyal dönüşüm gerektirmektedir. Anlaşma, ülkelerin gerçekleştirdiği giderek daha iddialı iklim eylemlerini içeren beş yıllık bir döngü üzerine kurulmuştur. 2020'den bu yana, ülkeler, ulusal iklim eylem planlarını ve ulusal katkı beyanlarını şeffaf bir şekilde paylaşmaktadır. Her bir ardışık ulusal katkı, öncekine kıyasla giderek daha yüksek bir hedefi yansıtmayı amaçlamaktadır. Küresel ısınmayı 1,5°C ile sınırlamak için hızlı hareketin gerekliliğini kabul eden COP27 kapsam kararı, taraflardan ulusal katkıların 2030 hedeflerini 2023'ün sonuna kadar Paris Anlaşması hedefiyle uyumlu hale getirmelerini ve farklı ulusal koşulları dikkate almalarını talep etmektedir. Ulusal düzeyde belirlenen katkılar ülkelerin sera gazı emisyonlarını azaltmak ve iklim değişikliğinin zararlı etkilerine uyum sağlamak için almayı planladıkları önlemleri içermektedir (UNCC, “The Paris Agreement”, (Çevrimiçi) https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement, 27.5.2024).

2.4.1.3. Avrupa Yeşil Mutabakatı

Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM), Avrupa Birliği ülkeleri tarafından 2019 Kasım'ında kabul edilmiştir. Bu mutabakat ile Avrupa kıtasında 2050'ye kadar sera gazı emisyonlarının sıfırlanması ve ekonomik gelişimin kaynak kullanımından ayrıştırılması hedeflenmektedir. Avrupa Yeşil Mutabakatı, Avrupa'yı modern, kaynak açısından verimli ve rekabetçi bir ekonomiye dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Mutabakat metni, temiz enerji, tarladan sofraya stratejisi, çevre dostu gıda sistemleri, döngüsel ekonomi, kaynak kullanımı, ekosistem koruması, akıllı ulaşım ve sıfır kirlilik gibi konuları kapsamaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, "Avrupa Yeşil Mutabakatı" (Çevrimiçi) https://iklim.gov.tr/dokumanlar, 27.05.2024).

Mutabakat, aslında bir yasa değil, Avrupa Birliği'nın bugüne kadar verdiği en büyük karbonsuzlaşma taahhüdünü temsil etmekte olup, güçlendirilmiş bir siyasi harekete dayanmaktadır. 27 üye ülke, emisyonları 2030 yılına kadar %55 oranında azaltma taahhüdünde bulunmuştur. Bu oran 1990 yılı seviyesine göre belirlenmiştir. 2050 yılına kadar net sıfır emisyona ulaşabilmek için Avrupa Birliği'nin emisyonlarını 2040 yılına kadar 1990 yılı seviyesinin %90-95 altına indirmesi hem uygulanabilir hem de adil olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, yenilikçilik, yatırım ve girişimcilik için tarihi imkanlar sağlamakla birlikte, sera gazı emisyonlarını azaltmak, istihdam oluşturmak, eşitsizlik ve enerji yoksulluğuyla mücadele etmek, enerjide dışa bağımlılık oranını düşürmek, Avrupalı işletmelerin rekabet gücünü artırmak ve savunmasız vatandaşları desteklemek için yeni fırsatlar sunmaktadır (Özerdem, 2024: 53).

Avrupa Yeşil Mutabakat Eylem Planı 9 ana başlık altında toplam 32 hedef ve 81 eylem içermektedir. Bu kapsamda 9 ana konu başlığı aşağıda yer almaktadır (Yeşil Mutabakat Eylem Planı, 2021: 9):

1. Karbonsuzlaşma düzenlemeleri
2. Döngüsel ekonomi
3. Yeşil finansman
4. Temiz, ekonomik ve güvenli enerji tedariki
5. Sürdürülebilir tarım uygulamaları
6. Akıllı ve sürdürülebilir ulaşım sistemleri
7. İklim kriziyle mücadele
8. Diplomasi

9. Avrupa Yeşil Mutabakatı bilgilendirme faaliyetleri

Temel hedeflerinden biri, 2050'ye kadar karbon salınımını net sıfıra indirmek olan Avrupa Yeşil Mutabakatı ekonomiyi daha yeşil ve daha sürdürülebilir bir yöne doğru dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda, temiz enerji kullanımının teşvik edilmesi, çevre dostu ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi, döngüsel ekonominin benimsenmesi gibi alanlarda önemli adımlar atılmaktadır. Yeşil Mutabakat aynı zamanda, iş dünyası ve toplumun tüm kesimlerini sürdürülebilirlik konusunda bilinçlendirerek harekete geçirmektedir.

2.4.1.4. Denizcilikte Dekarbonizasyon Süreci

Uluslararası Deniz Ticaret Odası (ICS), denizcilik sektörünün 2050 yılına kadar net sıfır karbondioksit emisyonuna ulaşmasına yardımcı olmak için hükümetlere alması gereken acil önlemleri belirten bir plan sunmuştur. Bu planlar, küresel denizcilik sektörünün %80'ini temsil eden ICS tarafından hazırlanmıştır. COP26 öncesinde düzenlenen "Denizciliğin Geleceğini Şekillendirmek" adlı dekarbonizasyon konferansı, hükümetleri IMO'nun 2050 yılına kadar uluslararası deniz taşımacılığından kaynaklanan emisyonları %50 oranında azaltma hedefini daha iddialı hale getirmeye teşvik etmiştir. Uluslararası Deniz Ticaret Odası'nın planları, sıfır karbonlu teknolojilerin geliştirilmesi için zorunlu bir Ar-Ge fonu oluşturulmasını ve geleneksel yakıtlara oranla yüksek maliyetli olan karbonsuz yakıtlara geçiş sürecini hızlandırmak amacıyla deniz taşımacılığı sektörüne yönelik bir karbon vergisinin geliştirilmesini içermektedir (IMEAK, “Denizcilik Sektörünün 2050 Yılı Net Sıfır Emisyon Hedefi Hk.: DTO Sirküler No: 1057”, 2021, (Çevrimiçi) https://www.dto.org.tr/tr/Media, 6.5.2024.). Sıfır karbon hedefi doğrultusunda denizcilik sektörünün gündemindeki önemli tarihler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 2.6. Denizcilikte Dekarbonizasyon Süreci

Gelişmeler	**Açıklama**
FuelEU Maritime – Nisan 2021	Avrupa Komisyonu tarafından getirilmiş olup, gemilerden kaynaklanan karbon miktarının azaltılmasını hedefleyen bir tekliftir.

ETS – Haziran 2021	Denizcilik endüstrisine konu “Emisyon Ticaret Sistemi (Emissions Trading System, ETS)” Avrupa Komisyonu tarafından sunulan bir taslaktır.
MEPC 76 – 14/25 Haziran 2021	IMO Deniz Çevresini Koruma Komitesi (Marine Environment Protection Committee) 76. Oturumunda, Kısa Vadeli Sera Gazı Emisyon Tedbirleri’nin nihai hale getirilmesi amaçlanmıştır.
COP 26 – 1/12 Kasım 2021	Küresel ısınma ve sera gazı salınım oranlarını azaltma amacıyla 197 ülkenin katıldığı organizasyondur.
MEPC 77 – 22-26 Kasım 2021	Kapsamı MEPC 76 altında olup, piyasada alınması gereken tedbirleri içeren ve Denizcilik İklim Fonu ile ilgili müzakerelerin devam ettiği bir taslaktır.
EEDI Faz 3 – 1 Nisan 2022	Enerji verimliliği gereksinimleri, konteyner gemileri, genel kargo gemileri, sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) gemileri, gaz taşıyan büyük gemiler ve bazı yolcu gemileri için yeni yapılan gemiler için ele alınmaktadır.
CII Regülasyonu – 2023 (Süreç Devam Etmektedir)	Bu düzenlemenin, MEPC 76’da gündeme getirilmesi ve 2023 yılında yürürlüğe girmesi beklenmektedir.
EEXI – 1 Ocak 2023	EEXI (Energy Efficiency Existing Ship Index) bir geminin mevcut enerji verimliliğini ölçen bir endekstir. Bu, gemi endüstrisinde enerji verimliliğini artırmayı ve emisyonları azaltmayı hedefleyen küresel bir adımdır.
MEPC 78 – 2023	MEPC 78, Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün (IMO) Deniz Çevresi Koruma Komitesi'nin 78. oturumu olup, deniz çevresini korumaya yönelik uluslararası düzenlemelerin belirlendiği ve yenilendiği bir toplantıdır. Denizcilikte dekarbonizasyona yeni hedefler getirerek, Sera Gazı Başlangıç Stratejisi güncellenmesini kapsamaktadır.
HFO Yasağı – 1 Temmuz 2024	Kuzey Buz Denizi’nde HFO kullanımının yasaklanacağını; ancak bazı gemilerin 2029 yılı Temmuz ayına kadar bu uygulamadan muaf tutulacağını belirten bir taslaktır.

BWM Sözleşmesi – 8 Eylül 2024	Bütün gemilerin, Balast Suyu Yönetim Sözleşmesi'ne uyum sağlaması gereken önemli bir tarihi sözleşmedir.
IMO Sera Gazı (Greenhouse Gas, GHG) İncelenmesi – 1 Ocak 2026	IMO tarafından, deniz taşımacılığından kaynaklanan sera gazı emisyonlarını izlemek ve azaltmak için IMO'nun belirlediği bir tarih olan 1 Ocak 2026'da başlayacaktır.
IMO 2030 Hedefi	IMO tarafından, taşımacılıktan kaynaklı oluşan karbon emisyonlarının 2008 yılına kıyasla 2030 yılına kadar en az %40 oranında azaltılması hedeflenmektedir.
IMO 2050 Hedefi	IMO, denizcilik endüstrisinin sebep olduğu toplam sera gazı emisyonlarının 2008 yılı seviyesine kıyasla 2050 yılına kadar en az %50 oranında azaltılmasını hedeflemektedir.

Kaynak: IMEAK, "Denizcilik Sektöründe Dekarbonizasyon Süreci Hk.: DTO Sirküler No: 406", 2021, (Çevrimiçi) https://www.denizticaretodasi.org.tr/, 6.5.2024.

Karbonsuzlaşma, özellikle sanayi ve liman endüstrisi için öncelikli çevresel ve ekonomik meselelerden biri haline gelmiştir. Karbon emisyonlarının artması, iklim değişikliği ve çevresel felaketlerin artışıyla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle, fosil yakıtlardan kaynaklanan karbon salınımını azaltmak ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek kaçınılmazdır.

2.5. Liman Endüstrisi ve Çevre Bağlamında Kurumsal Sosyal Sorumluluk

IHS Sea-web24 gibi profesyonel liman endüstrisi veri tabanları, dünya çapında 10.000'den fazla liman ve terminalin bilgilerini içermektedir. Günümüzde limanlar küreselleşmenin kolaylaştırıcısı ve ana unsurları olarak dünya ticaretinin %90'ından fazlasını gerçekleştirmektedir. Ancak tüm limanlar küresel ekonomi için eşit öneme sahip değildir. Bazı limanlar milyonlarca tonluk büyük miktarlarda yük elleçlerken, bazıları nispeten daha küçük ölçekte limanlardır. Bazıları ise adaları ana karaya bağlayarak, yolcu limanları veya nehir limanları olarak, denize kıyısı olmayan bir ülkeden denizaşırı bir merkez limana bağlantı işlevi görmektedir (Sorgenfrei, 2018: 72).

Limanlar çevresel ve sosyal etkiler konusunda önemli dış etkilerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, liman yetkililerini, yerel toplulukları ve genel olarak

toplumu korumak için harekete geçmeye sevk etmiştir. Ancak çevresel ve toplumsal etkilere yönelik artan odaklanma, liman idareleri üzerinde de çeşitli şekillerde baskı yaratmaktadır. Öncelikli olarak liman idareleri ulusal, bölgesel ve küresel çevre düzenlemelerine uymak zorundadır. Bu durum liman idarelerini artan düzenleyici baskıya maruz bırakmaktadır. Ayrıca, şeffaf bir şekilde ve kamu yararına faaliyet göstermeleri beklendiğinden, kamuoyu ve medyanın ilgisi altındadırlar (Acciaro, 2015: 1-2).

Son yirmi yılda, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları büyük bir ivme kazanmıştır. Lojistik hizmet sağlayıcıları da kurumsal sosyal sorumluluk anlayışı ile hareket etmeyi hızla benimsemekte, birçok büyük lojistik hizmet sağlayıcısı, kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik politikaları ve araştırmalarına odaklanarak, lojistik sosyal sorumluluk gibi kavramların ortaya çıkışına katkı sağlamaktadır (Bergqvist ve Egels-Zandén, 2012: 86).

Limanlar, paydaş ilişkilerini dikkatli bir şekilde yönetmeli ve yaşanabilirliği sürdürmek için çevresel ve sosyal kaygıları ele almalıdır. Rekabet gücünün artırılması, liman idareleri için lojistik faaliyetlerini teşvik etmelerini ve çevresel sürdürülebilirliği desteklemelerini gerektiren kilit bir hedeftir. Sektördeki deregülasyon eğilimleri, liman idarelerini daha hesap verebilir ve rekabetçi hale getirerek liman pazarlamasına daha fazla odaklanılmasına yol açmaktadır. Bu doğrultuda limanlar imajlarını iyileştirmek için kurumsal sorumluluk girişimlerine yatırım yapmaya yönelmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının benimsenmesi limanlar arasında farklılık gösterse de sürdürülebilirlik giderek artan bir odak noktası haline gelmiştir. Kurumsal sorumluluk üzerine yapılan araştırmalar stratejik yönetim, tedarik zinciri yönetimi ve sürdürülebilirlik gibi alanları kapsamaktadır (Acciaro, 2015: 2-3).

Küresel boyutta yaşanan ülkeler arası krizler, COVID-19 pandemisi, iklim krizi ve benzeri birtakım gelişmeler nedeniyle dünya limanlarının çalışma prensipleri ve uyguladıkları sosyal sorumluluk projeleri değişkenlik gösterebilmektedir. COVID-19 pandemisi sonrasında limanlar, kurumsal sosyal sorumluluk projelerini yeniden şekillendirmiş veya daha da güçlendirmiştir. Bu uygulamalar arasında çalışan sağlığı ve güvenliği önlemleri, toplumsal katkılar, ekonomik destek, dijital dönüşüm ve çevresel koruma faaliyetleri yer almaktadır.

Liman endüstrisinde kurumsal sorumluluk kavramı, limanların yerel toplulukları şekillendirmede oynadıkları önemli rol ve faaliyetlerinin çevresel etkileri nedeniyle önem kazanmıştır. Başlangıçta, akademik literatür ekolojik konulara ve çevresel etkilerin izlenmesine odaklanmıştır. Ancak son yıllarda limanlar, insani yardım operasyonlarını desteklemek ve çevre bilincini teşvik etmek gibi kurumsal sorumluluk çabalarına giderek daha fazla katılmaktadır (Acciaro, 2015: 4-6). Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri limanların toplumlarına ve çevreye katkı sağlamasına olanak tanımaktadır. Çevre ve toplum üzerindeki etkileri bağlamında sosyal sorumluluk projeleri, limanların iş faaliyetlerinin topluma etkilerini hafifletmeye, yerel toplulukların yaşam kalitesini artırmaya ve sosyal kalkınmayı desteklemeye yardımcı olmaktadır. Ayrıca, bu projeler limanların itibarını güçlendirerek toplumla daha olumlu bir ilişki kurmalarına ve uzun vadeli sürdürülebilirliklerini sağlamlaştırmalarına yardımcı olmaktadır.

Mevzuata uyumun ötesinde çevresel etkileri azaltmaya ve çevresel zorlukları ekonomik performansla dengelemeye odaklanan yeşil liman girişimleri ortaya çıkmıştır. Yeşil liman konsepti, çevresel hesap verebilirlik için toplumsal talepleri ele alır ve daha geniş sürdürülebilirlik ve kurumsal sürdürülebilirlik kavramlarıyla uyumludur. Kurumsal sorumluluk ve sürdürülebilirlik, toplumsal beklentiler, düzenleyici baskılar ve rekabetçiliği sürdürme ihtiyacı nedeniyle liman sektöründe giderek daha önemli hale gelmektedir. Kurumsal sorumluluğun aşağıdaki nedenlerle liman rekabetçiliğini geliştirdiği iddia edilebilir (Acciaro, 2015: 4-7):

- Kurumsal sorumluluk daha iyi paydaş yönetimi sağlar.
- Kurumsal sorumluluk limanın yeşil ve dolayısıyla daha yenilikçi olarak bilinmesini sağlar.
- Sürdürülebilir limanların, çevresel düzenlemeleri veya toplumsal olumsuz etkileri azaltmayı amaçlayan düzenlemeleri etkileme veya önceden engelleme olasılığı daha yüksektir.

Avrupa Birliği'nin yaptığı değerlendirmelere göre limanların odaklandığı ana sorumluluk alanları; sosyoekonomik, güvenlik, lojistik zinciri, çevre ve şehir limanlarının entegrasyonudur (Puig ve Darbra, 2019: 598-601):

Sosyoekonomik: Limanlar, yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde istihdam yaratma açısından oldukça önemli bir role sahiptir. Doğrudan istihdam

imkanları arasında yük elleçleme hizmetleri, gemi işletmeleri ve denizcilik hizmetleri; dolaylı işler arasında gemi acenteleri, tedarikçi firmalar, ekipman tedarikçileri, bakım ve onarım hizmetleri, sigorta şirketleri, danışmanlık firmaları ve diğer iş hizmetleri yer alır.

Güvenlik: Limanlarda yönetilen maddelerin özellikleri göz önüne alındığında, kaza riski oldukça yüksektir. Birçok kaza salımlardan kaynaklanırken, yangınlar, patlamalar ve gaz salımları da ciddi risk oluşturur. Taşımacılık, yükleme/boşaltma, depolama vb. faaliyetlerde kazalar sıkça yaşanır. Deniz ticareti, dünya çapında en fazla küresel bağlantılı endüstri olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda en tehlikeli taşıma türlerinden biridir. Denizde güvenliği sağlamanın en etkili yolu, tüm gemi filoları için uluslararası normların oluşturulmasıdır. Bu alanda standartların belirlenmesinde önemli bir kuruluş olan Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO), küresel endüstri standartlarının uygulanmasında önemli bir role sahiptir.

Lojistik zinciri: Küresel ticaretin genişlemesi nedeniyle, limanlar daha fazla katma değerli hizmetler ve özel taşıma hizmetleri sunmak zorundadır. Lojistik zincirlerin standartlaştırılmış prosedürlere dayandırılması önerilmektedir. Bu, lojistik operasyonların etkinliğini, lojistik ağlarda güvenliği ve şeffaflığı artırır.

Çevre: Günlük liman faaliyetlerinin sonucu olarak ortaya çıkabilecek çevresel etkilerin önemi büyüktür. Bu etkiler, sürdürülebilir kalkınma ile uyumlu olması açısından liman operasyonlarında özel önlemler alınmasına yönelik mevzuat ve uygulamalara tabidir. Liman operasyonlarının çevresel etkileriyle ilgili çalışmalar kara, deniz, hava, su, toprak ve sedimentleri etkileyerek çevresel açıdan olumsuz sonuçlara neden olabileceğini göstermektedir. Deniz taşımacılığının çevresel etkilerinin bir kısmı liman içinde veya limanın hemen çevresinde meydana gelir. Limanlarda oluşan başlıca çevresel sorunlar, partikül emisyonları (PM10 ve PM2.5), CO_2, NO_X, SO_2 ve gürültüdür. Diğer önemli çevresel etkiler arasında petrol veya kimyasal sızıntılar yer alır. Ayrıca toz, tahıl, kum ve kömür gibi maddelerin elleçlenmesi sırasında da çevresel kirlilik oluşmaktadır. Mevzuata uyum sağlamak, çevre koruması ve sürdürülebilir kalkınma için, liman içinde etkili bir liman çevre yönetimi gerekmektedir.

Liman-şehir entegrasyonu: Limanlardaki iş hacminin hızla artması, yeni rıhtımlar, daha derin kanallar ve modern kargo işleme tesisleri ile liman tesislerinin genişlemesini gerektirmiştir. Özellikle liman kentlerinde ticaret hacimlerinin artmasıyla

birlikte, kapasiteyi aşan bir talep artışıyla karşı karşıya kalınan limanlarda, genişleme projeleri sıklıkla arazi yetersizliği ve yeni alanlara yayılma gerekliliği gibi konularda tartışmalara ve sosyal baskılara neden olmaktadır. Yeni liman alanlarına artan talep, şehirlerle iş birliği ve iyi ilişkiler geliştirilmesinin önemini açığa çıkarmıştır. Liman otoritesinin yerel toplumla ilişkisi ve limanın şehirle uygun bir şekilde entegrasyonu giderek önem kazanmaktadır.

2.5.1. Yeşil Liman Yaklaşımı

Dünya ticaretinin büyük bir kısmı gemiler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Limanlar ise deniz yolu taşımacılığına konu yüklerin tahliye/yükleme operasyonlarına yönelik terminal hizmetleri için gemilere ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenle, etkili bir liman ve denizcilik ağı olmadan uluslararası ticaretin artan talebine paralel bir şekilde yanıt verilemez. Liman trafiği arttıkça, liman sektörünün uzun vadeli sürdürülebilirliği uluslararası düzeyde önemli bir konu haline gelmektedir.

Çevresel zorluklara yanıt olarak, birçok gelişmiş ekonomi tek taraflı adımlar atarak yeşil liman politikaları ve yasal düzenlemeleri uygulamaktadır. Yeşil limanlar, uzun vadeli sürdürülebilir ve çevre dostu liman altyapısı gelişimi için stratejik bir ürün olarak tanımlanmaktadır. Yeşil liman kavramı, limanların çevreye zararlarını en aza indirmeyi ve verimliliklerini artırmayı hedeflemektedir. Bu olumlu etkiler, işçi sağlığı ve sosyal istikrarı etkilemekte ve ekonomik gelişimi artırmaktadır. Bir limanın yeşil liman statüsüne ulaşabilmesi için, yeşil liman kavramına uyum sağlaması ve yeşil performansını ölçmesi gerekmektedir (İsmail vd., 2021: 238).

Çevresel endişeler, liman faaliyetleriyle bağlantılı olarak artan bir şekilde önem kazanmaktadır, çünkü limanlar çevresel sorunlara yol açabilecek dış etkilerin kaynaklarından biridir. Özellikle gemi ve yük işleme operasyonları, limanlardaki endüstriyel faaliyetler, liman planlaması ve genişletme girişimleri ile geri saha erişilebilirliği gibi çevresel konulara odaklanma gerekliliği artmaktadır. Deniz limanlarının çevresel etkilerinin ana kaynakları, limanlarla ilişkili kirlilikle ilgilidir. Kirliliğe neden olan faaliyetler, limanda demirli gemilerin hava emisyonları, terminal elleçleme ekipmanları (vinçler ve saha ekipmanları gibi) ile limandaki lojistik ve endüstriyel operasyonlardır. Ayrıca, limanlardaki faaliyetler sırasında çıkan gürültü, teknelerin, demiryollarının ve kamyonların kara tarafı operasyonlarıyla ilişkili çevresel etkiler ve olası trafik sıkışıklığı gibi faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır

(Notteboom vd., 2022: 339). Bu olumsuz çevresel etkiler, yeşil liman uygulamalarıyla hafifletilebilir. Yeşil limanlar, çevresel kirliliği önleyen sistemler ve teknolojiler kullanmakta, liman faaliyetlerinin çevre üzerindeki negatif etkisini azaltmaya veya ortadan kaldırmaya olanak tanımaktadır (İsmail vd., 2021: 238).

Son yıllarda, küresel denizcilik endüstrisi sürdürülebilirliğe doğru bir paradigma değişikliği yaşadı. Denizcilik endüstrisinin çevresel ve iklim koşulları üzerindeki derin etkisinin artan bir şekilde farkına varıldı. Kara ve deniz ticareti arasındaki bağlantı olan limanlar, bu dönüşümde önemli bir rol oynayarak, ticaret için hayati merkezler olarak hizmet ederken aynı zamanda enerji verimliliği, emisyon azaltımı ve iklim değişikliğine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, denizcilik endüstrisi beraberinde gelen olumsuz çevresel etkilerin azaltılması gerekliliği, "Yeşil Limanlar" kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu yenilikçi yaklaşım, ekonomik faaliyetleri çevresel sorumlulukla uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır (İnal ve Dere, 2024: 43)

Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi (Green Supply Chain Management, GSCM), tedarik zincirindeki çevresel etkileri azaltmayı amaçlayarak bir dizi R'ye odaklanmaktadır: Azaltma (Reduce), Yeniden Kullanma (Re-use), Geri Dönüşüm (Recycle), Yeniden İmalat (Remanufacture), Tersine Lojistik (Reverse logistics) vb. Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi'nin alanları aşağıda yer almaktadır (Notteboom vd., 2020: 2):

- Ekodizayn ve yeşil işlem mühendisliği
- Yeşil tedarik ve satın alma
- Yeşil üretim/yeniden imalat ve endüstriyel ekoloji
- Dairesel ekonomi ve tersine lojistik
- Çevre yönetim sistemleri
- Yeşil lojistik, dağıtım ve taşımacılık

Hava kirliliği dışında, yeşil liman araştırmalarında sıkça incelenen diğer önemli göstergeler su kirliliği, deniz yaşamının korunması/iyileştirilmesi ve gürültü kirliliğidir. Bu alanlar, genellikle çevre araştırmalarında da yoğun ilgi görmektedir. Ayrıca, limanların uzun vadede daha sürdürülebilir olabilmesi için ele alınması gereken diğer faktörler arasında toprak ve sediment korunması, katı atık ve çöp yönetimi, daha fazla

yeşil teknoloji kullanımı ile kıyı habitatının korunması ve iyileştirilmesi gibi konular da bulunmaktadır (İsmail vd., 2021: 255).

Ocak 2015'te Birleşmiş Milletler üyesi tüm ülkeler ve ilgili paydaşların katılımıyla gerçekleştirilen yaklaşık dokuz aylık bir çalışmanın sonucunda, "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" ve "2030 Gündemi" kabul edildi. Bu gündem, 17 ana hedef ve 169 alt hedef içermektedir. Bu hedefler, insanların yaşam kalitesinin yükseltilmesi, küresel ölçekte daha iyi yaşam koşullarının sağlanması ve gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakılmasına yönelik bir strateji belgesidir. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları kapsamaktadır. Bu hedeflere ulaşma tüm tarafların ortak sorumluluğunda olup, standart bir şekilde raporlanması için GRI (Küresel Raporlama Girişimi) Standartları yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'deki limanlar da dahil olmak üzere birçok limanda GRI standartları uygulanmaktadır (TURKLIM, 2023: 137-140). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin bir bölümü limanları doğrudan ilgilendirirken bir kısmı ise dolaylı olarak ilgilendirmektedir.

Tablo 2.7. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Yeşil Limanlarla İlişkilendirilmesi

No	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi	Açıklama	İlişki
1	Yoksulluğa Son	Küresel ölçekte sosyal adalet ve refahın artırılması için önemli ve ilk adım olan, yoksulluğun tüm biçimlerinin her yerde sonlandırılması hedefidir.	Dolaylı/Hiç
2	Açlığa Son	Gıda güvenliği ile sağlıklı beslenmeyi sağlama ve sürdürülebilir tarım uygulamalarını teşvik etme hedefidir.	Dolaylı/Hiç
3	Sağlıklı Bireyler ve Kaliteli Yaşam	Yaşamın her evresinde sağlıklı ve kaliteli yaşam standartlarını sağlama hedefidir.	Kısmen
4	Nitelikli Eğitim	Kapsayıcı ve adalete dayanan nitelikli eğitimi sağlama ve herkes için yaşam	Kısmen

		boyu öğrenim fırsatları yaratma hedefidir.	
5	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Fırsat eşitliği sağlama ve tüm kadınlar ile kız çocuklarını güçlendirme hedefidir.	Dolaylı/Hiç
6	Temiz Su ve Sanitasyon	Herkes için erişilebilir ve sürdürülebilir su yönetimini güvence altına alma hedefidir.	Direkt
7	Erişilebilir ve Temiz Enerji	Herkes için karşılanabilir, güvenilir, gelişmiş ve sürdürülebilir enerjiye erişimi sağlama hedefidir.	Direkt
8	İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	Sürekli, kapsamlı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve etkili istihdamı teşvik etme ve insana yakışır işleri destekleme hedefidir.	Direkt
9	Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	Dayanıklı altyapılar kurma, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşme ile yeniliği teşvik etme hedefidir.	Kısmen
10	Eşitsizliklerin Azaltılması	Ülke içi ve ülkeler arası eşitsizliklerin azaltılması hedefidir.	Dolaylı/Hiç
11	Sürdürülebilir Şehirler ve Yaşam Alanları	Kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir kentsel yaşam alanları sağlama hedefidir.	Kısmen
12	Sorumlu Tüketim ve Üretim	Sürdürülebilir üretim ve tüketim sağlama hedefidir.	Kısmen
13	İklim Eylemi	İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele hedefidir.	Direkt
14	Sudaki Yaşam	Sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz	Direkt

		kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir kullanma hedefidir.	
15	Karasal Yaşam	Karasal ekosistemleri koruma, iyileştirme ve sürdürülebilir kullanımını destekleme, çölleşme ile mücadele etme ve biyolojik çeşitlilik kaybını engelleme hedefidir.	Kısmen
16	Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumlar tesis etme, herkes için adalet sağlama ve her düzeyde hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar oluşturma hedefidir.	Dolaylı/Hiç
17	Hedefler İçin Ortaklıklar	Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için küresel iş birliğini güçlendirme hedefidir.	Direkt

Kaynak: İnal ve Dere, 2024: 46

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin yeşil limanlarla ilişkilendirilmesi son derece önemlidir. Yeşil limanlar, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle pek çok açıdan ilişkilidir ve hatta bu hedeflerin başarılmasına katkı sağlayabilirler. Yeşil limanlar, temiz enerji kullanımı, su ve enerji verimliliği gibi pek çok hedefe ulaşmak için uygulanabilecek çeşitli stratejilere ve projelere odaklanmaktadır.

2.6. Liman Endüstrisindeki Güncel Sosyal Sorumluluk Çalışmaları

Limanların, paydaşlarının ihtiyaçlarını anlamak ve karşılamak için sosyal sorumluluk ilkelerine dayalı stratejiler izlemesi önemlidir. Bu stratejiler, limanların kârlılığı yanında toplumun ekonomik ve sosyal koşullarını da iyileştirmelerine olanak tanır.

Değer zinciri yönetimi ile limanlar sadece operasyonel verimlilik üzerinden değil, aynı zamanda tedarik zincirlerinde müşterilere daha fazla değer sunarak rekabet avantajı elde edebilmektedir. Paylaşılan değer kavramı, limanların operasyonlarından kaynaklanan faydaları paylaşarak rekabetçiliğini artırırken aynı

zamanda toplumun refahına katkıda bulunmalarını teşvik etmektedir. Sosyal sorumluluk boyutu, limanların sadece işletme verimliliği değil, aynı zamanda toplumsal ihtiyaçları da göz önünde bulundurarak başarılı olmalarını sağlamaktadır. Limanlar, ekonomik faydaların yanı sıra toplumsal değer yaratarak sürdürülebilir bir geleceğe katkıda bulunabilirler. Liman hizmetlerini kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde yeniden tasarlamak, iş stratejilerini sürdürülebilirlik ve toplumsal refahı gözeterek şekillendirmek, üretkenliği artırmak ve destekleyici endüstri kümeleri oluşturmak için önemlidir (Çetin ve Şakar, 2015: 407-416).

Tablo 2.8'de, liman ve liman otoritelerinin kurumsal sosyal sorumluluk ilkeleri ve faaliyetlerinin çeşitli boyutlarının dahil edildiği gözlemlenmektedir. Önde gelen liman otoriteleri arasında Rotterdam, Antwerp, Hamburg, Kopenhag, Felixstowe, Pire, Barselona, vb. birçok liman işletmesinde "çevresel sürdürülebilirlik" kurumsal sosyal sorumluluğun önemli bir boyutu olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 2.8. Limanlar İçin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Boyutları

Ekonomik	**Katma Değer:** ▪ Limandaki doğrudan ve dolaylı katma değeri sürdürülebilir bir şekilde artırmak ▪ İstihdam ve refahın oluşturulması ▪ İşgücü verimliliği (kişi başına katma değer) **Ticari Politika:** ▪ Ekonomik çeşitlendirme politikası ▪ Yeni ve mevcut müşterileri desteklemek için etkin bir ticari politika izlemek **Hisse Sahipleri:** ▪ Yatırımcılar için uzun vadeli işletme değerinde ve şeffaflıkta artış **Yatırımlar:** ▪ Liman altyapısının genişletilmesi ve yenilenmesi ▪ Liman geliştirme ▪ Alanın ekonomik kullanımı

	▪ Yeni binalar ve ekipmanlar için yatırımlar ▪ Yatırımlarda alan kullanımının sağlanması ▪ Alanın verimli ve sürdürülebilir kullanımı ▪ Demiryollarına yapılan yatırımlara katılım **Fiyatlama / Mali Konular:** ▪ Kârlılığın korunması ▪ Ilımlı fiyat geliştirmelerinin uygulanması
Paydaş	**İş Ortakları:** ▪ Diğer limanların yönetimine potansiyel katılımlar ▪ Küresel stratejik ortaklıklar ▪ Paydaşları bütünleştiren liman topluluğu sistemleri ▪ Yabancı limanlara ziyaretler ▪ Müşterilerle 'Liman Diyalogu' oturumları ▪ Tedarikçilerle güvenilir iş birliği ▪ Liman lojistiği konusunda toplulukla diyalogları yoğunlaştırma ▪ Danışmanlık görevleri **Eğitim Kuruluşları:** ▪ Eğitim / teknoloji merkezleri ile iş birliği ▪ Eğitim kurumları ile iş birliği **Çevresel Konular:** ▪ Doğal ve çevre koruma dernekleri ile ortaklıklar ▪ Çeşitli çevre koordinasyon ajanslarına üyelik ▪ Sürdürülebilir erişilebilirlik konusunda hükümet partileri, yerel sakinler, müşteriler vb. ile çalışmalar ▪ Sürdürülebilirlik konularını düzenli olarak müşterilerle, çalışanlarla, yatırımcılarla, tedarikçilerle ve genel halkla tartışmak için düzenli olarak görüşmeler
Sosyal	**Kamu (Sosyal Dış):** ▪ Liman ve şehir arasındaki ilişkiyi artırma ▪ Sosyal katkı, bilgi ve eğitime destek

	▪ Liman günleri, liman turları, sergiler, müzeler ▪ Sosyal destek güçlendirme ▪ Sağlıklı sosyal iklim sağlama ▪ Bölge sakinleriyle danışma toplantıları ▪ Medya ile iletişim ▪ Yerel sakinleri limanla ilgili konularda bilgilendirme ▪ Kamu etkinlikleri için arazi sağlama **Çalışanlar (Sosyal İç):** **İş ortamı / Çalışan ilişkileri:** ▪ Sürdürülebilir istihdam ilkesi ▪ Desteklenen personel politikası ▪ Esnek çalışma saatleri ▪ Özel ebeveyn ve çocuk odası ▪ Personel memnuniyet anketleri ▪ Uzun vadeli ilişkiler ▪ Sosyal etkinlikler: ▪ Gönüllü tekne indirimleri ▪ Gemi turları ▪ Etkinliklere davetler **Personel çeşitliliği:** ▪ Kadın yöneticilerin oranını artırma projeleri ▪ Engelli kişilerin istihdamı **İş sağlığı / güvenliği:** ▪ OHSAS 18001 sertifikası ▪ Sağlık yönetimi programları ▪ Fitness programları ▪ Özel sağlık günleri ▪ Sigara bırakma programları ▪ Bağımlılık danışmanlığı ▪ İş kazalarının önlenmesine yönelik yatırımlar ▪ İş güvenliği eğitimleri

	Personel gelişimi: ▪ Mesleki eğitim ve öğretim ▪ Özel personel geliştirme programları ▪ Eğitim merkezi ▪ Ticari stajyerler, stajlar ▪ Liderlik forumu kıdemli yönetici ağı ▪ İç iletişimi geliştirme diyalog toplantıları ▪ Değişim ve gelişme için ortak program
Çevresel	**Sürdürülebilir Liman İşlemleri/Faaliyetleri:** ▪ Yeşil BT kullanımı ▪ Sürdürülebilir satın alma ve ihaleler ▪ Tedarikçilerin çevreye öncelik vermesini teşvik etme ▪ Deniz çevresini korumayla ilgili halka ilişkiler faaliyetleri ▪ Koordineli çevre ve doğa politikası için bilgi merkezi kurma **Ekolojik Taşıma Zincirleri:** ▪ Lojistik operatörlerle ağ oluşturma ▪ Sürdürülebilir taşıma zincirlerinin oluşturulması ▪ Çevresel ve kaynak koruma önlemleri ▪ Çevre dostu taşıma politikası ▪ Çalışanların sürdürülebilir mobilitesi ▪ Yeşil şirket filosu **Alan Korunması:** ▪ Liman ve lojistik alanların giderek daha verimli kullanılması **Doğa Koruma:** ▪ Doğaya etkiyi minimize etme ve doğal yaşam alanlarını aktif olarak koruma ▪ Belirlenmiş özel koruma alanları **İklim Koruma:** ▪ Özel CO_2 emisyonlarını azaltmak için teknik ve ekonomik olarak uygun yöntemler kullanma ▪ Yenilenebilir enerjilerin kullanımı

	▪ Ekipman ve makinelerin elektriğe dönüştürülmesi ▪ ISO 14001 ▪ Ticari atık geri dönüşümü ▪ Enerji verimliliği, artık ısı ve buharın yeniden kullanımı ▪ Biyokütle, biyoyakıt, rüzgâr ve güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerjinin üretilmesi ve kullanımı ▪ CO_2 yakalama, taşıma ve depolama ▪ Atık yönetim sistemi ▪ Rüzgâr ve güneş enerjisinin kullanımı ▪ Biyokütle enerji santralleri ve artık ısı kullanımı ▪ Su tüketimini en aza indirmek için alınan önlemler ▪ Hava ve su kirliliğini önlemeye yönelik eylem planları ▪ Sediment ve toprak çalışmaları ▪ Çevreye uyumlu kazı ▪ Gürültü koruma ▪ Yenilenebilir enerji kullanımı, güneş pilleri, LED teknolojisi ▪ Makine ve ekipmanlardan su ve toprağa petrol ürünlerinin deşarjının azaltılması **Çevresel Risk:** ▪ Liman alanı için güvenlik sınırlarının belirlenmesi ve çevreye riskin azaltılması ▪ Kaza önleme ▪ Çevresel olaylara veya acil durumlara hazırlık yapma ve yanıt verme **İş Yeri/Çalışanla İlgili Konular:** ▪ Sıkışıklığı azaltmak için çalışan taşıma politikası ▪ İşe bisikletle gitme ▪ Enerji tüketimini azaltmak için şirket tesislerinde hareket sensörleri ve zamanlayıcılar ▪ Emisyonları azaltmak için iş makinelerine kurulan sistemler ▪ Güneş panellerinin kullanımı ▪ İç farkındalık kampanyaları

Gönüllü	**Yardım ve Bağışlar:** ▪ Genç çalışan grubunun UNICEF etkinliklerine katılması gibi gönüllü faaliyetler ▪ Çocuk yardımı, yerel kulüpler ve dernekler gibi hayır kurumlarına bağışlar ▪ Müzelere bağışlar ▪ Sivil toplum kuruluşlarına katkılar ▪ Endüstrideki genç iş insanlarına destek ▪ Tıbbi kuruluşlara bağışlar **Sponsorluklar:** ▪ Kültür, spor ve sanata odaklanan 'yumuşak değerler' olarak sponsorluk politikaları ▪ Deniz kurtarma hizmetlerine sponsorluk ▪ Yerel topluluk kuruluşlarına sponsorluk **Eğitim:** ▪ Bilgi paylaşımı ▪ Liman öğretim programları ▪ Yenilik ve araştırma projeleri için üniversitelerle iş birliği ▪ Çalışanların bilgi ve uzmanlığını gelişmemiş ülkelerdeki limanlara sunma ▪ Genç Liman Projesi: eğitim ağları ile iş birliği ▪ Kariyer günlerine katılma ▪ Okul çocukları için eğitim projeleri ▪ Çocuklar için televizyon dizisi geliştirilmesi **Çevre:** ▪ Sahil temizleme kampanyalarına katılma ▪ Gelgit habitatı oluşturma ▪ Kuş habitatlarını destekleme **Tıbbi:** ▪ Acil servisler, itfaiye ambulans hizmeti ▪ Engellilere odaklanan projelere destek

	Eğlence: ▪ Gençler için oyun alanları
Etik	▪ Harici denetçi tarafından yıllık rapor denetimleri ▪ Şeffaflık ve mali sorumluluk ▪ Yasal gerekliliklere ve iç şirket politikalarına uyum ▪ Rekabet ortamında davranış kuralları ▪ Yolsuzluk ve çıkar çatışmalarının önlenmesi ▪ Eşit ve adil İK politikaları ▪ İşyerinde davranış ve tutumlara yönelik eğitimler ▪ İş ortaklarıyla güvene dayalı adil ve şeffaf ilişkiler ▪ Ticari anlaşmaların hassas doğasına saygı ▪ Sağlık, güvenlik ve çevreyle ilgili ilgili yasalara uyum, açık ve dürüst düzenleyici diyalog ▪ Paydaşlara yönelik özenli davranış

Kaynak: Çetin ve Şakar, 2015: 417-419

Limanlar, kurumsal sosyal sorumluluk ilkelerine odaklanarak çevresel, ekonomik ve sosyal etkileri dengede tutma konusunda önemli bir rol üstlenmektedir. Limanların özellikle çevresel etkilerini azaltma ve doğal kaynakları koruma yönünde attığı adımlar; çevre dostu teknolojilerin kullanımı, atık yönetimi ve enerji verimliliği gibi uygulamalar sayesinde belirgin hale gelmektedir. Ayrıca, limanlar istihdam yaratma, yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlama ve toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılama konusunda da önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, limanlar yerel halka istihdam imkanları sunarak sosyal refahın artmasına katkıda bulunurken, yerel eğitim kurumlarına ve sosyal projelere destek vererek toplumun gelişimine yardımcı olmaktadır. Böylelikle limanlar sadece ticari kazanç gütmeyip, aynı zamanda toplumun ve çevrenin iyiliğini gözeterek sürdürülebilir bir geleceğe katkıda bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYANIN EN BÜYÜK LİMAN İŞLETMELERİNİN ÇEVRESEL BOYUTTA KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, dünyanın en büyük liman işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarının, çevre ve küresel iklim değişikliği gibi konularda sürdürülebilirlik çabalarındaki rolü incelenmiştir. Araştırma, küresel araştırma ve danışmanlık şirketi olan Drewry Araştırma ve Danışmanlık Şirketi'nin "Global Container Terminal Operators Annual Review and Forecast" adlı 2023 tarihli araştırma raporundaki " Analysis of Leading Operators and Investors" araştırmasının sonuçlarına dayanmaktadır. Bu çerçevede, Drewry tarafından yapılan araştırma sonuçları neticesinde belirlenen dünyanın işlem hacmi ve sermaye dağılımı bazında listelenen ilk 10 en büyük küresel liman işletmesi arasında yer alan 6 kurumun kurumsal iletişim ve çevresel, sosyal ve kurumsal yönetişim (ESG) yöneticileri ile iletişime geçilerek, uzmanların kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları hakkındaki görüşleri alınmış ve konunun önemi vurgulanmıştır.

İlgili uzmanların katkılarıyla, küresel ticaretteki önemli aktörlerin güncel kurumsal sosyal sorumluluk projelerindeki trendler ve yönelimler incelenmiştir. Bu bağlamda, işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımlarında oluşturdukları iletişim stratejilerinin ve ESG politikalarının rolü ele alınmıştır. Ayrıca, iletişim ve ESG uzmanlarının liman endüstrisi ile kurumsal sosyal sorumluluk ve iklim değişikliği beraberinde gelişen çevresel faaliyetlerin önemi arasındaki ilişkiyi nasıl tanımladığı ve bu bağlantının net sıfır karbon emisyonu hedefindeki rolü incelenmiştir. Araştırmanın aşağıdaki sorulara yanıt vermesi beklenmektedir:

- Küresel liman işletmeleri kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerinde hangi unsurlara odaklanıyor?
- Küresel liman işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk projelerini veya stratejilerini belirlerken faydalandıkları uluslararası standartlar var mı?

- Küresel liman işletmelerinin enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı konusunda attıkları adımlar ve yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmak ve enerji tüketimini azaltmak için yürüttükleri projeler nelerdir?
- Küresel liman işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında emisyon azaltma gibi sürdürülebilir sosyal sorumluluk stratejileri nelerdir? Hava kalitesini iyileştirmek ve karbon ayak izini azaltmak için kullandıkları teknolojiler ve uygulamalar nelerdir?
- Küresel liman işletmeleri, kurumsal sosyal sorumluluk projelerini uygularken çevresel etki değerlendirmesi ve izleme çalışmaları (hava kalitesi, su kalitesi, gürültü kontrolü vb.) yapmakta mıdır?

3.2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, liman endüstrisinin küresel ölçekteki önemine ışık tutarak, iklim krizi, kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik gibi önemli konular bağlamında nasıl bir rol oynadığını anlamak için kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Küresel ticaretin temel aktörleri olan limanlar, giderek artan çevresel ve sosyal baskılar altında faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda, liman işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde aldığı önlemler önemlidir. Ayrıca, iklim kriziyle mücadelede, IMO tarafından belirlenen denizcilik sektöründen kaynaklanan toplam sera gazı emisyonlarının 2008 yılına kıyasla 2050 yılına kadar en az %50 oranında azaltılması hedefine yönelik çabalar, sadece endüstri açısından değil, aynı zamanda küresel sürdürülebilirlik hedefleri açısından da hayati bir öneme sahiptir.

Bu araştırma, liman işletmelerinin çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal etki açısından nasıl bir rol üstlendiklerini anlamak için önemli bir adımdır. Çalışmada, küresel iklim kriziyle mücadelede limanların oynadığı rol vurgulanarak hem güncel kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları hem de küresel liman sektörünün karbon ayak izini azaltma ve net sıfır karbon emisyonu hedeflerine ulaşma çabaları değerlendirilmektedir.

Araştırma, liman endüstrisinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal boyutlarda da sürdürülebilirlik ilkesine nasıl katkıda bulunduğunu anlamak için önemli bir kaynak sağlamaktadır. Küresel ticaretin dönüşümünde ve sürdürülebilirlik yolculuğunda oynadığı kilit rolü vurgulayarak, limanların giderek artan çevresel ve sosyal baskılar altında nasıl faaliyet gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu

araştırma, liman endüstrisinin kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik çabalarını anlamak ve desteklemek açısından büyük öneme sahiptir. Aynı zamanda küresel ticaretin ve ekosistemin geleceği için de oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma, Drewry Araştırma ve Danışmanlık Şirketi'nin "Global Container Terminal Operators Annual Review and Forecast" adlı 2023 tarihli araştırma raporundaki " Analysis of Leading Operators and Investors" bölümü araştırma sonuçları neticesinde listenen dünyanın işlem hacmi ve sermaye bazlı en büyük liman işletmelerini kapsamaktadır. Bu kurumlar işlem hacmi büyüklüğünden başlayarak sırayla PSA International, Cosco Shipping Ports, China Merchants Ports, APM Terminals, DP World, Hutchison Ports, Mediterranean Shipping Company (MSC), ICTSI, Terminal Investment Limited (TIL) ve CMA CGM'dir.

Drewry Araştırma ve Danışmanlık Şirketi'nin 2023 yılında yayınladığı 2022 yılına ait araştırma sonuçları neticesinde belirlenen söz konusu 10 kurumun kurumsal iletişim ve çevresel, sosyal ve kurumsal yönetişim (ESG) yöneticilerine elektronik posta ile araştırmanın soruları gönderilmiştir. 10 kurumdan; PSA International, DP World, APM Terminals, China Merchants Ports, Hutchison Ports ve ICTSI olmak üzere 6 tanesi soruları yanıtlamayı kabul etmiştir. Bu firmalardan MSC, TIL ve CMA CGM önce görüşmeye katılmayı kabul etmiş, ancak sonrasında zaman kısıtlılığı ve yoğunlukları gerekçesiyle sorulara zamanında yanıt verememişlerdir.

Katılımcılardan Cosco Shipping Ports'dan yanıt alınamamış, resmî web sitelerinde yayınladıkları sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk ve ESG raporlarından faydalanılmıştır. Araştırmanın küresel ölçekte olması, zaman dilimi farklılıklarının olması ve fiziki seyahatlere yönelik maliyet zorluklarının varlığı çalışmanın en büyük sınırlılığını oluşturmaktadır. Ayrıca küresel ticaretteki dinamiklerin belli olaylardan kaynaklı değişkenlik göstermesi, gemi servis rotasyonlarının değişmesi gibi etkenlerle listedeki sıralamanın değişkenlik gösterebileceği düşünülerek çalışma süresi boyunca 2023 yılı sonuçlarının açıklanması beklenmiştir. Ancak, 2023 yılına ait verileri içeren 2024 yıllık raporların araştırma dönemi boyunca yayınlanmamış olması nedeniyle, araştırma sonuçları 2022 verilerine dayanılarak elde edilmiştir. Bu doğrultuda yaşanan bekleme süresi nedeniyle, katılımcılara soruların yanıtlarına yönelik yalnızca bir aylık bir süre

tanınabilmiştir. Bu durum araştırma süresini kısıtlamış ve listede bulunan tüm şirketlerden dönüş alınamamasına neden olmuştur.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

İşlem hacmi ve sermaye bakımından dünyanın en büyük liman işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarının incelenerek, liman endüstrisinde kurumsal sosyal sorumluluğun ve çevre odaklı projelerin iklim krizi ile gelişen net sıfır karbon emisyonu hedefine yönelik öneminin ortaya konulması amacıyla yapılan bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir.

Drewry Araştırma ve Danışmanlık Şirketi'nin 2023 yılında yayınladığı 2022 yılına ait araştırma sonuçları neticesinde belirlenen söz konusu 10 kurumun kurumsal iletişim ve çevresel, sosyal ve kurumsal yönetişim (ESG) yöneticilerine elektronik posta ile 10 soruluk görüşme formu 15.5.2024 tarihinde gönderilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden 6 katılımcının yanıtları ve 1 katılımcının resmi raporlarından alınan yanıtlar neticesinde çalışma 10.6.2024 tarihinde tamamlanabilmiştir.

Araştırmanın birinci sorusu ile işletmenin sosyal sorumluluk alanındaki önceliklerini ve stratejik hedeflerini anlamak amaçlanmıştır. İkinci sorunun amacı işletmenin sosyal sorumluluk stratejisinin uluslararası normlara ne kadar uygun olduğunu değerlendirmektir. Üçüncü soruda yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmak ve enerji tüketimini azaltmak için yürüttükleri projeler sorularak işletmenin enerji yönetimi politikalarını ve çevresel etkisini anlamak amaçlanmıştır. Dördüncü soru, işletmenin çevresel etkisini azaltma stratejilerini ve bu stratejilerin uygulanma yöntemlerini anlamak için önemlidir. Beşinci soru, işletmenin atık yönetimi ve geri dönüşüm politikalarını değerlendirmek ve çevresel sürdürülebilirlik çabalarını anlamak için önemlidir. Altıncı soru ile işletmenin toplumla olan etkileşimini ve sosyal sorumluluk projelerine katılım düzeyini anlamak amaçlanmıştır. Yedinci soru, işletmenin varsa tedarik zincirindeki sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk standartlarını anlamak ve belirlemeye yönelik farkındalık oluşturmak açısından önemlidir. Sekizinci soruda işletmenin sosyal sorumluluk projelerinin çevresel etkilerini değerlendirmek ve izlemek için gösterdikleri çabaların neler olduğunu anlamak amaçlanmıştır. Araştırmanın dokuzuncu sorusunun hedefi işletmenin sosyal sorumluluk alanındaki yenilikçi yaklaşımlarını ve gelecekte hayata geçireceği projeleri

anlamaktır. Onuncu soru ile işletmenin gelecekteki sosyal sorumluluk stratejilerini belirlemek ve geliştirmek için yönlendirici bir rol oynar. Ayrıca dünyanın gelecekte karşılaşabileceği kurumsal sosyal sorumluluk gündemlerine ışık tutması açısından önemlidir.

Araştırma katılımcılarına aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

1. İşletmenizin kurumsal sosyal sorumluluk stratejisinin odaklandığı hususlar nelerdir?
2. Kurumsal sosyal sorumluluk stratejinizi belirlerken faydalandığınız uluslararası standartlar ve rehberler var mıdır? Bunlar nelerdir?
3. İşletmeniz bünyesinde enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı konusunda attığınız adımlar nelerdir? Yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmak ve enerji tüketimini azaltmak için yürüttüğünüz projeler nelerdir?
4. Kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında emisyon azaltma stratejileriniz nelerdir? Hava kalitesini iyileştirmek ve karbon ayak izini azaltmak için kullandığınız teknolojileri ve uygulamaları detaylandırır mısınız?
5. Atık yönetimi politikalarınız ve geri dönüşüm oranlarınız hakkında bilgi verebilir misiniz?
6. Toplum ile ilişkiler noktasında dahil olduğunuz iş birlikleri ve projeleri aktarır mısınız?
7. Tedarikçilerinizin/paydaşlarınızın sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk kriterlerine uyması için hangi politikaları ve denetimleri uygulamaktasınız?
8. Şirketiniz kurumsal sosyal sorumluluk projelerini uygularken çevresel etki değerlendirmesi ve izleme çalışmaları (hava kalitesi, su kalitesi, gürültü kontrolü vb.) yapıyor mu? Yapıyorsa bunları detaylandırabilir misiniz?
9. Kurumunuzda son on yılda hayata geçirilen veya planlanan yenilikçi kurumsal sosyal sorumluluk projeleriniz nelerdir?
10. Gelecekte kurumsal sosyal sorumluluk alanında hangi konuların önem kazanacağını düşünüyorsunuz?

3.5. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

Çalışmanın bu kısmında, Drewry Araştırma ve Danışmanlık Şirketi'nin 2023 yılında yayınladığı 2022 yılına ait araştırma sonuçları neticesinde belirlenen dünyanın

iş hacmi ve sermaye bazlı en büyük liman işletmeleri sıralamasında yer alan 10 kurumun 7 tanesinin yanıtları yer almaktadır.

Birinci soruda katılımcılara işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk stratejisinin unsurları ve odaklandığı hususlar sorulmuştur. Bu sorunun amacı, işletmenin kurumsal sosyal sorumluluk stratejisinin temel bileşenlerini ve hangi alanlara odaklandığını anlamaktır. Bu, işletmenin toplumsal etkisini, sosyal projelerini ve değerlerini anlamak için bir başlangıç noktası sağlar.

PSA International birinci soruya yanıt olarak; sosyal faaliyet lisanslarını korumak için sürekli olarak paydaşlarıyla etkileşim halinde olmanın gerekliliğini vurgulamış, onların endişelerini aktif bir şekilde dinlemeyi, desteklemeyi ve güvenlerini kazanmayı hedeflediklerini ifade etmiştir. Ayrıca, insanların ve etkileşimde bulundukları yerel ekosistemlerin iyileştirilmesine, toplumu zenginleştirmeye ve çevreyi korumaya odaklandıklarını belirtmişlerdir. Proaktif ve işbirlikçi bir yaklaşım benimseyerek, güven ve karşılıklı saygı kültürünün oluşturulmasına odaklandıklarını, dünya genelinde faaliyet gösterdikleri toplulukların yaşamlarını ve refahını olumlu yönde etkileyen bir dizi girişimi hayata geçirdiklerini vurgulamıştır. Toplumla ilişkileri geliştirmeye yönelik program ve faaliyetleri üç geniş alan üzerinde odaklanmaktadır:

- Toplumsal gelişim: Kâr amacı gütmeyen kuruluşlara ve sosyal yardım amaçlarına destek vererek toplumun ihtiyaçlarını ele almaya yardımcı olmak.
- Sanat, eğitim, spor ve kültür: Finansal ve maddi destekle sanatı, eğitimi, sporu ve kültürü toplumda teşvik etmek.
- Endüstriyel dışa açılma ve gelişim: Yerel toplumları, limanlar ve lojistik endüstrisinin olumlu imajını ve kamu farkındalığını artırmak için kurumun projelerine dahil etmek.

Cosco Shipping Ports'un 2023 yılı sürdürülebilirlik raporuna göre; şirketin kurumsal sosyal sorumluluk stratejisi, işletmeleri küresel ölçekte genişletirken sürdürülebilirlik prensiplerini günlük operasyonlarına ve kurumsal kültüre entegre etmeye odaklanmaktadır. "GRAND" olarak adlandırdıkları kapsamlı bir sürdürülebilirlik yaklaşımını benimsemekteler. Bunlar, "Yönetişim", "Dayanıklılık", "Çeviklik", "Doğa" ve "Dinamik" kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır. Bu çerçeve, enerji tasarrufu, karbon azaltma ve akıllı limanların teşviki gibi alanlardaki çabalarını yönlendirmekte ve yeşil bir denizcilik endüstrisi oluşturarak paydaşları için

ortak değer yaratmaya katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini aktif olarak desteklemekte ve işletme faaliyetlerine en uygun olan hedefleri belirleyip sürdürülebilir kalkınma alanlarına entegre etmekteler. GRAND stratejileri şu şekilde açıklanabilir (COSCO Shipping Port Limited, 2023: 18-19):

- **Yönetişim:** İş etiği prensiplerine ve operasyonel uyumluluğa bağlı kalarak, yüksek standartlarda kurumsal yönetişim ve iş bütünlüğünü sürdürmek ve paydaşlarla karşılıklı güven oluşturarak kazan-kazan durumu elde etmek.
- **Dayanıklılık:** İş operasyonlarında karbon salınımını azaltmak için yeşil limanların inşasına yatırım yapmak, karbonsuzlaşma sağlamak ve iklim dayanıklılığını güçlendirmek için değer zinciri boyunca hareket etmek; sürdürülebilirlik kriterlerine dayalı olarak tedarikçileri ve iş ortaklarını seçmek ve yönetmekle kurumsal dayanıklılığı artırmak.
- **Çeviklik:** Genel operasyonel verimliliğini sürekli olarak artırmak, dijital ve akıllı yenilikleri uygulamak için paydaş görüşlerinden faydalanarak müşterilere yüksek kaliteli hizmetler sunmak ve akıllı limanların inşasını teşvik etmek.
- **Doğa:** Doğal kaynakları sorumlu ve etkili bir şekilde korumak ve kullanmak, biyoçeşitlilik üzerindeki etkileri azaltmak.
- **Dinamik:** Güvenli, sağlıklı, çeşitli ve kapsayıcı bir çalışma ortamı sağlamak, sürdürülebilir bir yetenek havuzu oluşturmak ve işletim bölgelerinde yerel toplulukların gelişimini teşvik ederek tüm paydaşlar için ortak değer yaratmak.

China Merchants Ports kurumsal sosyal sorumluluk misyonu, vizyonu, temel değerleri, fikirleri ve ruhu tarafından yönlendirilen bir sürdürülebilirlik felsefesini benimsediklerini belirtmiştir. Yanıtlarında, değer paylaşımına, kazan-kazan sonuçlarına ve toplumun sağlıklı, istikrarlı, sürdürülebilir ve uyumlu gelişimine katkıda bulunan bir sürdürülebilirlik felsefesi sistemi oluşturmaya kararlı olduklarını ifade etmişlerdir. Grup, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için kurumsal faaliyetlerin proaktif bir şekilde uygulanmasını sürekli olarak teşvik etmekte ve toplumsal kalkınmaya aktif olarak katılmaktadır. Toplum merkezli girişimlere olan bağlılıkları sayesinde kaynakları yerel sakinlere fayda sağlayacak şekilde kullanmaya ve kalıcı olumlu sosyal etki yaratmaya odaklandıklarını vurgulamıştır.

APM Terminals ise birinci soruya yanıt olarak; geleneksel anlamda bir kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerinin bulunmadığını, çevresel ve sosyal risk ve

etkilerini yönetmeye odaklandıklarını ve yatırımların iş, GSYİH ve çevre odaklı olduğu cevabını vermiştir.

DP World birinci soru için; kurumsal sosyal sorumluluk stratejisinin unsurları ve odaklandığı hususların iş güvenliği, emniyet, etik, iyi olma hali, toplum katılımı, iklim değişikliği ve insan gelişimi olmak üzere 7 ana unsura dayandığı şeklinde yanıt vermiştir. İklim değişikliğindeki ana unsur olarak su sürdürülebilirliğinin önemine vurgu yapmışlardır. Ayrıca, insan gelişimi açısından eğitime odaklandıklarını ve cinsiyet eşitliğinin önemli bir miras olduğunu belirtmişlerdir. Endüstrideki ve topluluklardaki kadınlar için kalıcı olumlu etkiler yaratma konusunda kararlı olduklarını ifade etmişlerdir.

Hutchison Ports; sahip oldukları vakfın başarılarının sürekli yerel toplum desteğine dayandığını belirtmiştir. Topluluk üyeleriyle derin bağlar geliştirmek ve destek ihtiyacının en yoğun olduğu alanları belirlemek için aktif katılım yoluyla proaktif çabalar sarf ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda, vakıf kurumsal sosyal sorumluluk çabalarını üç temel bileşen etrafında yoğunlaştırmıştır:

- Yaşlı Bakımı
- Gençlerin Eğitimi
- Çevre İçin Farkındalık

ICTSI kurumsal sosyal sorumluluğun temel bir değer olduğunu belirtmiştir. Büyüdükçe, kök salabildikleri toplumların da ICTSI ile birlikte büyüdüğüne inandıklarını vurgulamışlardır. Gelişimin bir sonucu olarak, iş birimlerine ev sahipliği yapan ekonomilerin de gelişeceğine ve bu durumun iş yapış şekillerini daha tatmin edici hale getireceğine inandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, kârın çevredeki insanların yaşamları üzerinde olumlu ve sürekli bir etki yaratması için fırsatları en üst düzeye çıkardıklarının bilincinde olduklarını belirtmişlerdir. Doğrudan ve dolaylı olarak etkiledikleri topluluklara haklarını korumak ve sürdürmek için tasarlanmış programlar ve projeler aracılığıyla hizmet etmeye kararlı olduklarını, girişimlerinin eğitim, sağlık, afet yardımı ve müdahaleden okul ve hastane inşasına kadar uzandığını vurgulamıştır.

İkinci soruda katılımcılara işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk stratejisini belirlerken faydalandıkları uluslararası standartlar ve rehberler

sorulmuştur. Bu sorunun amacı, işletmenin kurumsal sosyal sorumluluk stratejisinin belirlenmesinde varsa kullanılan uluslararası standartların neler olduğunu anlamaktır.

PSA International ikinci soruyu; The Global Reporting Initiative (GRI), Smart Freight Centre and World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), Global Maritime Forum, Global Shipping Business Network (GSBN), SGTraDex, The Silk Alliance, World Economic Forum (WEF) şeklinde yanıtlamıştır.

Cosco Shipping Ports, kurumsal sosyal sorumluluk stratejisini belirlerken çeşitli uluslararası standartlar ve rehberleri kullanmaktadır:

- **Kalite Yönetim Sistemi:** Şirket, kalite yönetim sistemi için ulusal standartlar GB/T19000-2016/ISO9001:2015'e uygun olarak kurulmuştur. Bu standart, kalite yönetim sistemi için gereksinimleri belirtmektedir.
- **Çevre Yönetim Sistemi:** Şirketin çevre yönetim sistemi, ulusal standartlar GB/T24001-2016/ISO14001:2015'e dayanmaktadır. Bu standartlar, çevre yönetim sistemlerinin gerekliliklerini belirler ve uygulama rehberi sunar, böylece çevresel standartlara ve düzenlemelere uyumu sağlamayı kolaylaştırır.
- **İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi:** İş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi için ulusal standartlar GB/T28001-2011/OHSAS18001:2007'ye uymaktadır. Bu standartlar, güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı kurma ve sürdürme gereksinimlerini belirtmektedir.
- **Enerji Yönetim Sistemi:** Şirketin enerji yönetim sistemi, ulusal standartlar GB/T23331-2012/ISO50001:2011'e uygundur. Bu standart, enerji yönetim sistemi kurma, uygulama, sürdürme ve iyileştirme gereksinimlerini belirlemektedir.
- **Sosyal Sorumluluk Rehberi:** Kurumsal sosyal sorumluluğu ISO26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi'ne uyarak yönlendirmektedir.
- **Risk Yönetimi İlkeleri:** Şirket, ISO31000 Risk Yönetimi - İlkeler ve Rehberlik standartlarına uygun hareket etmektedir. Bu standart, riskleri etkili bir şekilde yönetmek için prensipleri, çerçeveyi ve süreçleri belirlemektedir.
- **Dahili Kontrol Temelleri:** Beş Bakanlık tarafından yayımlanan İşletme Dahili Kontrol Temelleri'ne uyar. Bu, kuruluşlar içinde etkili bir iç kontrol sistemi kurma ve sürdürme konusunda rehberlik sağlamaktadır.

Bu uluslararası standartlar ve rehberler, COSCO'nun kurumsal sosyal sorumluluk stratejisine entegre edilerek, kalite yönetimi, çevre koruması, iş sağlığı ve güvenliği, enerji yönetimi, sosyal sorumluluk, risk yönetimi ve iç kontrol konularında en iyi uygulamalara uyum sağlanmasını temin etmektedir (COSCO Shipping Lines Limited, "Cosco Shipping Lines Integrate Management System", (Çevrimiçi), https://lines.coscoshipping.com, 8.6.2024).

China Merchants Ports ikinci soruya, ticari faaliyetlerinin toplumlar ve çevre arasındaki etkisini en üst düzeye çıkarmaya odaklı olduğu ve topluluklarla sürekli iletişim kurarak sorunları tespit edip çözümler geliştirmeye, geçim kaynaklarını iyileştirmeye ve sürdürülebilir toplulukların gelişimine katkı sağlamaya odaklandıkları yanıtını vermiştir. Söz konusu şirket raporlama dönemi boyunca, toplum kalkınması politikalarını güncellemek için ilgili kişileri iştiraklere yönlendirerek, bağlı ortaklıklara rehberlik etmek ve toplumsal kalkınmada ilerlemek için 2024 yılında birleşik bir politika oluşturmayı planladıklarını vurgulamıştır.

APM Terminals ikinci soruya; tüm yatırımlarının uluslararası standartlarla uyumlu olduğu, bunlar arasında IFC Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Performans Standartları, Dünya Bankası Grubu Çevresel, Sağlık ve Güvenlik Rehberleri, Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Çok Uluslu İşletmeler için Rehber İlkeleri ve İş ve İnsan Haklarına İlişkin BM İlkeleri bulunduğu yanıtını vermiştir.

DP World sürdürülebilirlik raporlama standartlarının geliştirilmesinde öncü bir kuruluş olan ve işletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik performanslarını ölçme, değerlendirme ve raporlama süreçlerinde kullanılan kapsamlı bir çerçeve sunan GRI (Global Reporting Initiative) standartlarını takip ettiklerini belirtmiştir.

Hutchison Ports, dünyanın ilk halka açık konteyner limanı işletme ortaklığı olduklarını, sürdürülebilirlik ilkelerini karar alma süreçlerine entegre ettiklerini, yönetim kurulunun, sürdürülebilirlik konularını düzenli olarak gözden geçirdiğini ve hesap verebilirlik sağlamaya odaklı olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca, Vakfın sürdürülebilirlik performansını da değerlendirirken Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumlu hedefler belirlediklerini bu süreçte, Trust'ın taahhütlerini ve açıklamalarını güncel endüstri standartlarına ve paydaşlarının beklentilerine uygun hale getirmeye odaklandıklarını vurgulamıştır.

ICTSI, işletmelerinde genellikle ISO 9001 (Kalite Yönetim Sistemi), ISO 14001 (Çevre Yönetim Sistemi) ve OHSAS 18001 veya ISO 45001 (İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi) gibi uluslararası standartları benimsediklerini, bu standartların, kalite, çevre ve iş sağlığı ve güvenliği performanslarını iyileştirmek için belirlenmiş sistemler ve süreçler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ICTSI'nin, topluma katkı sağlamayı, savunmasız sektörleri iyileştirmeyi ve çevreyi korumayı hedeflediğini, bu kapsamda ICTSI Vakfı, Gençlik Gelişimi, Sosyal Refah ve Çevrenin Korunması olmak üzere üç programla toplulukları güçlendirmeye odaklanırken Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumlu hedefler belirlediklerini belirtmiştir. Buna ek olarak taahhütlerini gerçekleştirme sürecinde aşağıdaki küresel kuruluşlara üye olduklarını vurgulamıştır:

- Global Reporting Initiative (GRI)
- Global Shipping Business Network (GSBN)
- International Maritime Organization (IMO)
- International Convention for the Safety of Life at Sea (Solas Convention)
- International Organization for Standardization (ISO)
- United States Department of Energy National Nuclear Security Administration Megaports Initiative
- ASEAN Business Advisory Council
- United States Bureau of Customs and Border Protection Container Security Initiative

Üçüncü soruda katılımcılara işletme bünyesinde enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı konusunda attıkları adımların, yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmak ve enerji tüketimini azaltmak için yürüttükleri projelerin neler olduğu sorulmuştur. Bu sorunun amacı, işletmenin enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı alanındaki uygulamalarını ve projelerini anlamak ve değerlendirmektir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının artırılması ve enerji tüketiminin azaltılması için hangi adımların atıldığı, işletmenin çevresel etkisini azaltma ve sürdürülebilirlik stratejilerini uygulama konusundaki taahhütlerini ve eylemlerini anlamaktır.

PSA International, karbon azaltma yolları programı ile karbon salımını azaltmaya odaklı kapsamlı bir strateji benimseyerek, enerji verimliliği önlemlerini tüm

operasyonlarda geliştirip hayata geçirilmekte olduklarını belirtmiştir. 2022 yılı itibarıyla, lastik tekerlekli vinçlerin %51'inin elektrikli veya hibrid ekipmanlara dönüştürüldüğünü, böylelikle 2030 hedefine doğru önemli bir adım attıklarını vurgulamıştır. Bunun yanı sıra, güneş ve rüzgâr enerjisi üretim kapasitesine yapılan yatırımlarla, yenilenebilir enerjinin kullanımının arttırıldığını ve gerektiğinde yenilenebilir enerji elektrik satın alma anlaşmaları ve Enerji Attribüt Sertifikaları (EAS) ile ilgilenilmekte olduklarını belirtmiştir. PSA, Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Denizcilik Forumu ve Akıllı Yük Merkezi tarafından düzenlenen girişimlere liderlik etmekte ve aktif rol almakta olduğunu, 2022'de, PSA, Smart Freight Centre liderliğinde, şirketlerin tedarik zincirlerinde sera gazı salımlarını izlemek için uygulanabilir bir rehberlik geliştirmek üzere küresel bir konsorsiyuma katıldıklarını eklemiştir. PSA Singapur, Lloyd's Register Denizcilik Karbon Azaltma Merkezi ve diğer 12 endüstri lideri tarafından başlatılan 'The Silk Alliance' adlı girişime katılmıştır. Bu girişim, gemilere özel yakıt geçiş stratejisi geliştirmek için birlikte çalışan bir tedarik zinciri denizcilik ortaklığıdır. PSA Singapur, bu girişimin Hub'ın "İlk Hareket Edenler Çerçevesi" kapsamında önemli bir dayanak olduğunu ifade etmiştir.

Cosco Shipping Ports, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı konusunda çeşitli adımlar atmaktadır. Dijitalleşme ve akıllı liman inşası, operasyonel verimliliği artırmak için anahtar bir itici güç sağlamaktadır. Akıllı limanlar inşa etme çabaları kapsamında Xiamen Ocean Gate Terminali'nde başarılı bir şekilde otomasyon ve akıllı teknolojilerin entegrasyonu gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, yeni enerji ve temiz enerji tesislerinin kullanımı hızla artırılmakta ve dağıtılmış solar projeler genişlemektedir. Elektrikli konteyner araçlarının kullanımı artmakta ve gemilere kıyıya dayalı güç hizmetlerinin sağlanması teşvik edilmektedir. Bu çabalar, yeşil liman gelişimine yönelik başarıları pekiştirmekte ve şirketin yeşil ve düşük karbon markasının farkındalığını artırmaktadır (COSCO Shipping Port Limited, 2023: 14).

China Merchants Ports'un üçüncü soruya yanıtı**;** ulusal ve yerel çevre koruma yasa ve yönetmeliklerine sıkı sıkıya uydukları, yeşil kalkınmaya bağlı, iç çevre yönetim sistemlerinin sürekli iyileştirildiği ve çevre yönetimini planlama, inşaat, üretim ve diğer süreçlere entegre ederek çevresel yönetişim ve koruma yeteneklerini sürekli geliştirdikleri şeklinde olmuştur. China Merchants Ports, enerji tasarrufu ve çevre koruma çalışmalarının tüm sorumluluğunu üstlenmek üzere, liderliğini şirket CEO'sunun, eş liderliğini şirket genel müdürünün ve üyeliğini merkez ve iştiraklerin

başlıca liderlerinin yaptığı Enerji Tasarrufu ve Çevre Koruma lider ekibi kurduklarını belirtmiştir. Söz konusu lider ekibin sorumlulukları arasında ise genel enerji tasarrufu ve çevre korumadan sorumlu olmak; yürürlükteki kanun, yönetmelik, politika ve standartları uygulamak; sağlam bir enerji tasarrufu ve çevre koruma yönetim sistemi ve politikaları oluşturmak; enerji tasarrufu ve çevre koruma için sağlam, bilimsel ve standartlaştırılmış bir organizasyon yapısı ve istatistiksel izleme, performans değerlendirme, teşvik ve cezalandırma mekanizmalarını koordine etmek, planlamak ve oluşturmak; kurumsal sosyal sorumlulukları etkin bir şekilde yerine getirmek; enerji tasarrufu ve çevre koruma çalışmalarını yürütmek ve enerji tasarrufu ve çevre koruma ile ilgili önemli konularda görüş oluşturmak ve müzakere etmek yer almaktadır. Ayrıca grubun, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı konusunda kararlı adımlar attığı, Ar-Ge çalışmalarıyla dijitalleşme ve enerji tasarrufu sağlayan teknolojiler geliştirilerek kaynak kullanım verimliliğinin artırıldığı ve su tasarrufunun sağlandığı vurgulanmıştır. China Merchants Ports tüm bunlara ek olarak iç kurallar ve yönetmeliklere sıkı sıkıya bağlı olarak enerji ölçüm yönetiminin hedeflerini belirlediklerini, çevre dostu ekipmanların kullanımını teşvik ederek ve yeşil enerji ticaretini araştırarak enerji tüketimini azaltmaya odaklandıklarını ve 2023 yılında 82,24 GWh yeşil elektrik satın alarak ve 4,6 GWh üretebilen yeni kurulu kapasite ekleyerek yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmaya devam edeceklerini vurgulamıştır.

APM Terminals, yaklaşık olarak fonlarının %20'sini gelişmekte olan pazarlardaki yenilenebilir enerji projelerine yatırma taahhüdünde bulunduklarını ve A.P. Moller Capital'in çevresel etki ölçme ve raporlama konusunda güçlü bir taahhütte bulunduğunu, tüm sera gazı emisyonlarını yönetmeye yardımcı olan üçüncü taraf karbon hesaplama yazılımlarının bulunduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak, ikinci fonlarının EMIF II için belirli sürdürülebilirlik hedefleri belirlediklerini; bunların, EMIF II sahipliği sırasında, yatırım yapılan yıl ile karşılaştırıldığında, yenilenebilir enerji sektöründeki yatırımlar dışındaki tüm yatırımların kapsam 1 ve 2 emisyonlarını en az %25 oranında azaltma taahhüdünü içerdiğini vurgulamıştır. Bunun, portföylerinin iklim etkisini en aza indirme çabaları ile net sıfır fonu olma hedeflerine paralel olduğunu eklemiştir. A.P. Moller Capital yanıtında EMIF II'deki portföy şirketleri ile bilim temelli hedefler belirlemek ve kapsamlı karbon azaltma planları oluşturmak için çalıştıklarını 2023 yılında, ilk iki yatırımlarını desteklemek için üçüncü taraf danışmanlarla iş birliği yaptıklarını ve bunları, kapsam 1, 2 ve 3 emisyon temellerini doğrulayarak, bilim

temelli hedefler belirleyerek ve karbon azaltma için öneriler sağlayarak gerçekleştirdiklerine yer vermiştir.

DP World üçüncü soruyu Antwerp terminalleri özelinde, 2023 yılı içerisinde uyguladıkları projeleri örneklendirerek aşağıdaki şekilde yanıtlamıştır:

- Antwerp Gateway (AG) ve Boş Depo (EDS) sitelerine rüzgâr türbini kurulumu,
- Antwerp Gateway terminalinde biyogaz tesisi kurulumu (dış kaynaklı işletme tarafından),
- AG ve EDS'de terminal aydınlatmasının LED'e dönüştürülmesi,
- Konvansiyonel konteyner alanının (konteynerlerin 3 kat yükseklikte istiflendiği) ASC modüllerine dönüştürülmesi (konteynerlerin 5 veya 6 yükseklikte istiflendiği) → aynı metrekareye daha fazla konteyner yerleştirme (hala devam eden bir proje),
- Straddle Carrier sürüş mesafelerinin azaltılması,
- Dizel Straddle Carrier'ların Hibrit Straddle Carrier'larla değiştirilmesi,
- Terminal araçlarının (dizel) elektrikli araçlara değiştirilmesi,

Gelecek projeler:

- Güneş panellerinin kurulumu,
- Konteyner alanının ASC modüllerine dönüştürülmesi.

Hutchison Ports'un bu soruya yanıtı ise, iş sürdürülebilirliğini optimize etmek için otomasyon ve dijitalleşmeyle yakın ilişkide oldukları, yeşil limanlar oluşturmaya ve sürdürülebilirlik hedeflerini iş stratejilerine entegre etmeye oldukça önem verdikleri şeklinde olmuştur. Hutchison Ports, operasyonel verimliliğe öncelik vererek sürdürülebilir büyümeyi hedeflediklerini, yenilikçi süreçler ve ileri teknoloji uygulamaları sayesinde, liman terminallerinde sorunsuz ve tutarlı bir yük akışı sağladıklarını, karbon emisyonlarını azaltmak için enerji verimliliği önlemleri alarak uzun vadeli hedefler belirlediklerini vurgulamıştır. Yeşil misyonunu desteklemek için güneş panelli rıhtım vinçleri gibi çevreci çözümler geliştirdiklerini, ayrıca, sürücüsüz otonom e-kamyonlar gibi ileri teknoloji uygulamalarıyla operasyonel verimliliği artırıp karbon ayak izini azaltmaya çalıştıklarını eklemiştir.

ICTSI, enerji verimliliğini artırarak, yeni teknolojiler kullanarak, yenilenebilir enerjiye geçerek ve tedarik zinciri iş birliğini teşvik ederek karbon ayak izini azaltmayı taahhüt ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca, operasyonları optimize ederek ve daha temiz teknolojilere yatırım yaparak sürdürülebilir liman gelişiminde lider olmayı hedeflediklerini belirtmiştir. Hibrit kargo elleçleme ekipmanlarını benimseyerek, emisyon ve yakıt tüketimini önemli ölçüde azaltmak için batarya ve dizel gücünü birleştirdiklerini, ayrıca, aydınlatma sistemlerini enerji tasarruflu LED'lere yükselterek çevresel ayak izini en aza indirmeyi amaçladıklarını eklemiştir. ICTSI, iklim değişikliği eylem politikalarının kilit odak alanlarından biri olan enerji verimliliğinin, şu anda 28 terminalden 17'si tarafından enerji veya yakıt tüketimi, konteyner hareketi başına karbon emisyonları ve elektrik tüketimindeki yıllık azalma gibi ölçütler kullanılarak takip edilmekte olduğunu vurgulamıştır. ICTSI, terminal ışık matlarında LED ışıklar kullanarak elektrik tüketimini azaltmaktadır. Ayrıca, terminal içinde elektrikli araçların konuşlandırılması ve RTG'lere güneş panellerinin yerleştirilmesi gibi uygulamalarla fosil enerji kullanımını sınırlamaktalar. Aynı şekilde, AGCT'ye yapılan geçişin, halojen lambalardan LED'lere geçişle %70 daha az enerji tüketimi sağladığı belirtilmiştir. Tüm terminaller, güneş enerjisi ve LED'lere geçişten, izleme sistemlerinin uygulanmasına ve enerji verimliliği için uzun vadeli stratejilerin oluşturulmasına kadar çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır.

Dördüncü soruda katılımcılara kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında emisyon azaltma stratejilerinin neler olduğu sorulmuş; hava kalitesini iyileştirmek ve karbon ayak izini azaltmak için kullandıkları teknolojileri ve uygulamaları detaylandırmaları istenmiştir. Bu sorunun amacı, işletmenin kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde karbon emisyonlarını azaltma stratejilerini ve hava kalitesini iyileştirme çabalarını anlamaktır. Ayrıca, işletmenin karbon ayak izini azaltmak için hangi teknolojileri ve uygulamaları kullandığını detaylandırmak da önemlidir. Bu bilgiler, işletmenin çevresel etkisini azaltma ve sürdürülebilirlik çabalarını değerlendirmeye yönelik bir anlayış sağlamaktadır.

PSA International'ın bu soruya yanıtı biraz detaylı ve geniş kapsamda olmuştur. PSA bünyesinde Küresel Sürdürülebilirlik ve Teknoloji Denetim Kurulu bulunduğunu belirten PSA, emisyon azaltma stratejilerini ve projelerini destekleyen örnekleri şu şekilde ifade etmiştir:

- LED aydınlatma küresel çapta diğer terminallerde de öncelikli olarak uygulanmaktadır.
- Vinc, RTG'ler, RMG'ler, ASC'ler gibi cihazlarda enerji geri kazanım teknolojisine (kinetik enerjiyi kullanışlı elektrik enerjisine dönüştürme) odaklanılmaktadır.
- Küresel çapta %100 yeşil elektriğe geçiş yapılmaktadır.
- Atık azaltma, atıkların ayrı toplanması ve geri dönüşüm sağlanmaktadır.
- Atık suların toplanması ve arıtılması işlemi yapılmaktadır.
- Tamamen otomatikleştirilmiş elektrikli AGV'ler (Otomatik Kılavuzlu Taşıma Araçları) ve ana motorlar kullanılmaktadır.
- Straddle taşıyıcılar ASC'lerle (Elektrikli Otomatik Yığınlama Vinçleri) değiştirilmekte ve enerji optimizasyonu sağlanmaktadır.
- Yeni inşaat projeleri için sürdürülebilir betonun önerilmesi ve uygulanması teşvik edilmektedir.
- Yeni binalar için BIM (Bina Bilgi Modellemesi) uygulanması, daha sürdürülebilir ve karbonsuz binalar yapılması teşvik edilmektedir.
- Römorkörler için biyoyakıt, elektrifikasyon ve çift yakıt teknolojisinin sağlanmasına çalışılmıştır.
- Küresel iş birimlerinin tamamına yakınında elektrikli şirket araçlarına geçilmektedir.
- Güneş enerjisi projelerine yoğunlaşılmaktadır.
- Rüzgâr Türbini Projeleri (MPET, Antwerp Projesi): MPET'in şebekesine 2 mevcut rüzgâr türbini bağlandı. 2023 yılı elektrik tüketiminin %19'unu yakalamak için bir elektrik satın alma anlaşması yapıldı ve 3 yeni rüzgâr türbini kurmak için bir projeye odaklanıldı. Bu proje temel yükün 3 katını ve 2023 elektrik tüketiminin %56'sını kapsamayı hedeflemektedir.

Cosco Shipping Ports, kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında sera gazı emisyonlarını azaltmak ve enerji tüketimini düşürmek için çeşitli stratejiler uygulamaktadır. Bu stratejiler arasında, enerji tasarrufu ve emisyon azaltımını teşvik etmek için yapılan yatırımlar, Gantry vinçlerinin "dizel-elektrik" dönüşümünün %97,7'ye ulaşması ile yeni ve temiz enerjiyle çalışan konteyner araçlarının oranının %46'ya yükselmesi gibi teknolojik iyileştirmeler bulunmaktadır. Ayrıca, dağıtılmış solar projelerle 10 MW'lık kurulu kapasite elde edilmiş ve çevre dostu aydınlatmaların yenilenmesi %78'e ulaşmıştır. Bu adımlar, enerji verimliliğini artırarak karbon ayak

izini azaltmayı ve hava kalitesini iyileştirmeyi amaçlamaktadır (COSCO Shipping Port Limited, 2023: 50).

China Merchants Ports, dördüncü soru için verdiği yanıtta, 2023 yılında Karbon Zirvesi ve Karbon Nötrlüğü hedefleri doğrultusunda çalıştıklarını belirtmiştir. Çevre yönetimi politika ve stratejilerini geliştirdiklerini ve kurdukları ESG Komitesi ile önemli enerji tasarrufu ve çevre koruma girişimlerini denetleyerek gözden geçirdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca, Enerji Tasarrufu ve Çevre Koruma Lider Grubu'nun ilgili tüm çalışmaları yürüttüğünü, ekolojik çevresel etkileri değerlendirip kontrol ettiğini ve enerji tasarrufu ile çevre koruma stratejik planını uygulamaya odaklandıklarını belirtmiştir. China Merchants Ports, iklim değişikliğinin hem riskler hem de fırsatlar getireceğinin farkındadır. Daha etkili bir iklim stratejisi geliştirmek ve iklim değişikliği ile çevrenin korunmasına yönelik işlevler, pozisyonlar ve mekanizmalar arasındaki koordinasyonu hızlandırmak amacıyla harekete geçmiştir. Bu doğrultuda, stratejik planlama, kurumlar ve sistemler, pilot projeler, endüstri içi iş birliği gibi alanlarda aşağıdaki temel önlemleri almıştır. Bu önlemler, iklim değişikliği ve çevrenin korunmasına yanıtı koordine etmek ve güçlendirmek için tasarlanmıştır.

- İlk olarak, liman alanında yeni ve temiz enerji kullanımını teşvik etmek için fotovoltaik enerji üretimi, rüzgâr enerjisi üretimi ve enerji depolama teknolojisi gibi yenilikçi enerji kaynaklarına yapılan yatırımlar artırılacaktır. Ayrıca, yakıtla çalışan ekipman alımı üzerinde sıkı kontrol uygulanarak ve yeni satın alma siparişlerinde elektrikli ekipmanlara öncelik verilerek karbon emisyonları azaltılacaktır.
- İkinci olarak, enerji tasarrufu ve verimliliği hedeflerine ulaşmak için grup, enerji tüketim yoğunluğu ve toplam tüketim üzerinde kontrol uygulayacak ve her bir iştirak için belirlenen enerji tüketim yoğunluğu ve toplam tüketim hedeflerini denetleyip değerlendirecektir. Akıllı ve otomatik üretimi teşvik etmek, gelişmiş enerji tasarruflu teknolojilerin limanlarda uygulanmasını desteklemek de bu stratejinin bir parçasıdır.
- Üçüncü olarak, doğal kaynakların ekonomik ve etkin kullanımı için çaba gösterilmesi, kaynakların korunması ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması hedeflenmektedir. Kıyı şeridi ve arazi kullanım oranının iyileştirilmesi, geri dönüşüm faaliyetlerinin artırılması ve su tasarrufu girişimlerinin güçlendirilmesi, doğal kaynakların daha verimli bir şekilde

kullanılmasını sağlayacaktır. Bu adımlar, şirketin çevresel etkisini azaltmak ve doğal kaynakları korumak için önemli adımlar olarak görülmektedir.

Projelere örnek olarak ise aşağıdaki gelişmeleri vurgulamıştır:

- 18 Mayıs 2023 tarihinde düzenlenen 2023 Yeşil ve Güvenli Liman Konferansı ve 2. Beibu Körfezi Yeşil Liman Geliştirme Forumu'nda, SMTC, Çin Limanlar ve Limanlar Birliği tarafından değerlendirilerek prestijli dört yıldızlı "Çin Yeşil Limanı" ödülüne layık görüldü. Bu ödül, her iki terminalde planlama, tasarım, inşaat ve işletme sürecinde benimsenen yeşil ve düşük karbon ilkelerinin, liman alanındaki tüm operasyonlarda "sıfır karbon emisyonu" elde etmek ve taşımacılık sektöründeki karbon emisyonlarını azaltmak için temiz ve yenilenebilir enerji kullanım oranını artırmak gibi hedeflerin başarıyla uygulanmasını onurlandırmaktadır.
- Özellikle, Mawan liman sahası, teknik zorlukların üstesinden gelerek 36 lastik tekerlekli portal vincin (RTG) tamamının elektrifikasyonunu tamamladı ve uzaktan kontrolünü gerçekleştirdi. Bu, Çin'in ilk liman sahası olarak teknolojik olarak önemli bir adımdır. Ayrıca, Shenzhen China Merchants Qianhaiwan Property Company Limited ("Qianhaiwan Property"), güneş enerjisi artı hava kaynaklı ısı pompası ısıtma sistemleri kurarak yılda 300 MWh elektrik tüketimini ve 285 ton karbon emisyonunu azaltacak yenilikçi bir yaklaşım benimsemiştir. Bu adımlar, şirketin çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma yolunda attığı önemli adımları temsil etmektedir.

APM Terminals dördüncü soru için, şirketin 2023'teki sera gazı emisyonları portföy şirketlerinin ötesinde, kendi operasyonlarına da dekarbonizasyonu artırma taahhüdü bulunduğunu, 2023 yılında, bir fon yöneticisi olarak faaliyetlerinin toplam karbon ayak izinin, tahmini olarak 1,284 ton CO_2 düzeyinde olduğunu ve bunun da 2022 seviyeleriyle paralel olduğunu ifade etmiştir. Portföy şirketleriyle etkileşim kurmak ve anlaşmaları kaynaklandırmak için hayati öneme sahip olan iş seyahatlerinin, karbon ayak izlerinin yaklaşık %91'ini oluşturduğunu ve dekarbonizasyon planlarının sektöre ve endüstriye bağlı olarak değiştiğini ve elektrikli

araçlardan, belirli hizmetlerin optimize edilmesi gibi diğer enerji azaltma çabalarına kadar geniş bir yelpazeye sahip olduklarını vurgulamıştır.

DP World dördüncü soru için; dünya üzerindeki her DP World işletme birimi ve terminalinin, aşağıdaki odak noktalarına sahip olan 5 yıllık bir karbon azaltma planı hazırlamasının zorunlu olduğunu ifade etmiştir:

- Ekipmanın elektrifikasyonu
- Süreç verimliliği ve dijitalleşme
- Yenilenebilir enerji kaynakları
- Düşük karbonlu yakıtlar
- Karbon telafisi

DP World, ayrıca, her bir terminal için belirli hedefler belirlendiğini, limanlar ve terminallerin, 2030 yılına kadar 2022 tam yılı emisyonlarına göre mutlak CO_2 emisyonlarını %50 oranında azaltması gerektiğini, 2050'ye kadar net sıfır hedeflediklerini vurgulamıştır. Son yıllarda, Straddle Carrier'ların Hibrit Straddle Carrier'larla değiştirilmesine odaklandıklarını, ancak gelecekte bunların Elektrikli SC'lere dönüştürülmesi gerekeceğini belirtmiştir. DP World seviyesinde, çeşitli terminallerde birçok (test) proje gerçekleştirilmekte olduğunu ve DP World London Gateway terminalinin şu anda tamamen elektrikli bir SC kullanımı ve geçişine yönelik testler uyguladığını belirtmiştir.

Hutchison Ports aynı soru için verdiği yanıtta, yeşil limanlar oluşturmanın ve iş stratejilerine sürdürülebilirlik hedeflerini dahil etmenin öneminin farkında olduklarını belirtmiştir. İklim değişikliğinin ve aşırı hava olaylarının artmasıyla, sadece endüstri tarafında değil, gelecekte birçok operasyonel aksaklıkla karşılaşabileceklerini öngördüklerini ifade etmiştir. Bu nedenle, iklim direnci oluşturulması ve karbonsuzlaştırma için en iyi yaklaşımın belirlenmesinin liman endüstrisi için önemli bir zorluk haline geldiğini vurgulamıştır. Hutchison Ports, sürdürülebilirlik yolculuğunu şeffaflıkla paydaşlarla paylaşarak kararlı adımlar atmakta olduklarını, bu yılki sürdürülebilirlik raporlarının, İklimle İlgili Finansal Açıklamalar Görev Gücü çerçevesine ve Kapsam 3 emisyon verilerine uygun olarak iklimle ilgili yönetişim ve risk değerlendirmelerinin sonuçlarını da içerdiğini vurgulamıştır. Çevre yönetimine olan bağlılığını vurgulayan HPH Trust, çevre yönetimini stratejisine entegre ederek uzun vadeli sürdürülebilir iş büyümesini teşvik etmekte olduklarını, çevresel

performansını gözden geçirerek, deniz ekosisteminin biyolojik çeşitliliğini korumak için periyodik petrol sızıntısı önleme tatbikatları yapmayı sürdüreceklerini ifade etmiştir. Ayrıca, Hutchison Ports'un çevresel hedeflerine ulaşmak için belirlediği stratejiler arasında iklim değişikliği, enerji kullanımı, su ve atık yönetimi yer almaktadır. Bu politikalar, limanlarda ekolojik ayak izini azaltmak için yol gösterici bir rol oynamaktadır. Son olarak, Hutchison Ports'un çevre yönetimine olan bağlılığının, üçüncü taraflar ve devlet kurumları tarafından takdir edildiğini ve CLP Power Hong Kong Limited, Hutchison Ports'un karbon emisyonlarını azaltma çabalarını takdir ederek Karbon Yönetiminde Mükemmellik Ödülü verdiklerini eklemiştir.

ICTSI'nin bu soruya yanıtı; şirketin emisyon azaltma stratejilerinin, ev sahibi toplumların farklı kültürel, sosyal ve çevresel bağlamlarının dikkate alınarak uyarlanabilirlik üzerine kurulduğu, Jacobs Solutions, Incorporation ile yapılan iş birliği neticesinde, altı aylık bir süre boyunca 28 iş biriminin özel dekarbonizasyon stratejileri geliştirdikleri şeklinde olmuştur. Yapılan temel analizler neticesinde, ICTSI'nin 2030'a kadar enerji tüketiminin ve emisyonlarının önemli ölçüde artabileceği belirtilmiştir. ICTSI, emisyonların çoğunluğunun konteyner elleçleme ekipmanlarından kaynaklandığını, özellikle saha vinçleri / lastik tekerlekli vinçler (RTG'ler) gibi ekipmanların etkili olduğunu vurgulamıştır. ICTSI, aynı zamanda, 2030'a kadar %26 azaltım hedefine ulaşmak için 137 terminale özgü eylem planları geliştirdiklerini ve bununla birlikte, faaliyet büyümesi nedeniyle, mutlak Kapsam 1 ve 2 emisyonlarının 2021 seviyelerine göre %7 oranında artması beklendiğini ifade etmiştir.

Beşinci soru ile katılımcılardan atık yönetimi politikaları ve geri dönüşüm oranları hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Bu sorunun amacı, şirketin atık yönetimi politikalarını ve geri dönüşüm oranlarını anlamaktır. Atık yönetimi politikaları, şirketin atıkları nasıl ele alacağını, geri dönüşümü teşvik edip etmediğini ve atıkların çevreye olan etkisini azaltma stratejilerini içerir. Geri dönüşüm oranları, şirketin atıklarının ne kadarının geri dönüştürüldüğünü ve sürdürülebilirlik çabalarının etkinliğini göstermektedir. Bu bilgiler, şirketin çevresel performansını değerlendirmeye ve sürdürülebilirlik çabalarını anlamaya yardımcı olur.

PSA International işletmelerin sürdürülebilir uygulamalar aracılığıyla atık ayak izlerini en aza indirmede önemli bir rolünün olduğunu belirterek PSA gibi imalat yapmayan bir şirketin atık ayak izinin imalat yapan şirketlere oranla nispeten daha az olsa da atık üretimini en aza indirme, geri dönüşümü artırma ve daha dairesel

yaklaşımları benimseme konusunda kararlı olduklarını ifade etmiştir. PSA International, atık yönetimi uygulamalarının, atıkların çevresel etkisini azaltmak amacıyla tüm atık depolama, işleme ve imha süreçlerinin Sağlık, Güvenlik, Güvenlik ve Sürdürülebilirlik (HSSS) politikasına ve yerel düzenlemelere uygun olması gerektiğini vurgulamıştır. Buna ek olarak, PSA International, iş birimlerinin hükümet onaylı atık bertaraf sitelerini, yöntemlerini ve profesyonel niteliklere sahip müteahhitleri kullanması gerektiğini, lisanslı üçüncü taraf atık ve geri dönüşüm şirketleriyle çalışırken, yerel düzenlemelere uygunluğu atık taşıma, imha ve geri dönüşüm için sağlamalarının gerektiğine yönelik hususlara öncelik verdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca, PSA, kaynakların verimli kullanımını optimize etmeye odaklanarak, grup genelinde "azalt, yeniden kullan, geri dönüştür" 3R kültürü oluşturmaya odaklandıklarını, bu yaklaşım ile sadece üretilen atığı en aza indirmekle kalmayıp, aynı zamanda maliyet tasarrufuna da katkı sağladıklarını vurgulamıştır.

Cosco Shipping Ports, atık yönetimi politikaları ve geri dönüşüm oranlarına büyük önem vermektedir. Tehlikeli atıkların tamamı geri dönüşüm şirketleri veya malzeme tedarikçileri aracılığıyla sorumlu bir şekilde işlenmektedir. Tehlikesiz atıkların azaltılması ve uzun vadede depolama alanlarına gönderilmemesi hedeflenmektedir. Tehlikeli atıklar genellikle katı ve sıvı kimyasal atıklardan oluşmaktadır; tehlikesiz atıklar ise genellikle belediye atıkları ve ahşap paletlerdir. Liman terminallerinde, özellikle yağ içeren atıkların doğru bir şekilde yönetilmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle, şirket, Çin'deki bağlı ortaklıklarında atık su arıtma sistemlerini sıkı bir şekilde denetlemektedir. Çin'deki belediye kanalizasyonlarına deşarj için atık su kalite standartlarına uyum sağlamaktadır. Atık suyun geri dönüşümüyle tatlı su kaynaklarından tasarruf edilirken, yağ içeren atıkların ayrılması ve arıtılması sağlanmaktadır. Liman alanlarında atık yönetimi için 3R (Reduce/Azalt, Reuse/Yeniden Kullan, Recycle/Geri Dönüşüm) çevre koruma ilkesi benimsenmekte ve atık sınıflandırma için özel kutular ve rehberlik sağlanmaktadır. Çalışanlar atık ayrıştırmanın önemini anlamak için eğitimlere tabi tutulmaktadır. 2023 yılında herhangi bir çevre ihlali kaydetmemişlerdir (COSCO Shipping Port Limited, 2023: 71).

China Merchants Ports, "Uyumlu Birlikte Varoluş, Yeşil ve Düşük Karbonlu Kalkınma, Geri Dönüşüm ve Sürdürülebilirlik" kurumsal felsefesini benimseyerek kaynakları korumayı ve toplumla birlikte Dünya'yı korumayı hedeflemektedir. Rutin iş operasyonlarında çevreci davranışlar benimseyerek, teknolojik gelişmeleri kullanarak

operasyonel yeteneklerini artırmaktadır. Otomasyon sistemleri ve kağıtsız gümrük işlemleri gibi uygulamalar sayesinde ofis sarf malzemelerinin kullanımını azaltmış ve kendi çevresel etkilerini en aza indirmiştir. China Merchants Ports, kötü emisyon yönetiminin insan sağlığına ve refahına zarar verebileceğinin bilincinde olup, ayak izini azaltmak için çaba göstermektedir. Temiz üretim ve yeşil operasyonlar uygulayarak kaynak kullanımını optimize etmeyi, atık oluşumunu azaltmayı ve geri dönüşümü artırmayı hedeflemektedir. Atık oluşumunu kaynağında azaltmak için çaba sarf eden China Merchants Ports, atıkların geri dönüşüm oranını artırmak için sürekli olarak çalışmaktadır. Hurda metalin hammadde olarak kullanılması, kullanılmış lastiklerin yeniden kullanılması veya dolgu malzemesi olarak kullanılması gibi uygulamalarla atıkların yeniden kullanımını teşvik etmektedir. Geri dönüşüm yapılamayan atıklar ise yerel düzenli depolama veya yakma tesislerine taşınmaktadır. 2023 yılında, Grubun genel katı atık deşarj yoğunluğu 10.000 ton başına 0,42 ton olmuştur. Bu yıl, genel katı atıkların bertaraf yöntemlerinin yönetilmesine yönelik çabalar artırılmış, 3.495,80 ton atık düzenli depolanmış ve 640,20 ton atık yakılmıştır.

APM Terminals bunların, portföy şirketlerine özgü olduğunu, sektöre ve portföy şirketinin büyüklüğüne bağlı olarak değiştiğini belirtmiş; tüm portföy şirketlerinin ulusal politikalara ve IFC performans standartları 3: “Kaynak Verimliliği ve Kirlilik Önleme”ye uyum sağladığını, bunun da belirli atık yönetimi ve kaynak verimliliği gereksinimlerini içerdiğini ifade etmiştir.

DP World ise atık yönetimi politikalarının yerel otoriteler tarafından sıkı bir şekilde düzenlenmekte ve takip edilmekte olduğunu, atık toplama ve geri dönüşümde ayrıştırmaya odaklanıldığını, küresel düzeyde, merkez ofisten atık değerlendirme gereksinimleri gibi gerekliliklerin de olduğunu ve tek kullanımlık plastiklerin ortadan kaldırılması veya azaltılmasına odaklandıklarını belirtmiştir.

Hutchison Ports, su ve atık yönetimi konularında sorumlu bir yaklaşım benimsediklerini, su faaliyetlerini izlemekte ve su ile ilgili risk ve fırsatlara karşı bütünsel bir yaklaşımda olduklarını, atık yönetimi alanında da benzer bir yaklaşım izlemekte olup, atık oluşumunu minimize etmeye ve malzeme yaşam döngülerini uzatmaya odaklandıklarını ifade etmiştir. Atık yönetimi politikaları, yerel yasal düzenlemelere uygun olarak belirlenmiş olan Hutchison Ports, atık yönetimi konusunda belirlenen tüm düzenleyici yasaları ve yönergeleri titizlikle takip ettiklerini ve bu kapsamda, 2023 yılında herhangi bir su deşarjı veya atık işleme ile ilgili yasa

veya yönetmelik ihlali almadıklarını belirtmiştir. Hutchison Ports, su ve atık yönetimi performansını sürekli olarak izlediklerini ve iyileştirme odaklı bir yaklaşım sürdürmekte olduklarını eklemiştir.

ICTSI ise, tüm terminallerinde atık yönetimi faaliyetlerine yasal gerekliliklere dayalı olarak öncelik verdiklerini, atık yönetimi projelerinin, personel, bütçe ve teknoloji desteğiyle ve yıllık bütçeye dahil edilerek yönetildiğini belirtmiştir. ICTSI, harici lisanslı ve akredite yükleniciler ve uzman organizasyonlarla iş birliği yaptıklarını, atık yönetimi konusunda uluslararası ve yerel mevzuat uyumluluğunu koşul olarak benimsediklerini, 28 terminalin 27'sinde atık yönetimi ve kontrolünün taahhütler ve hedeflerle belirlendiğini ve etkinliğin aylık raporlarla ölçülmekte olduğunu ifade etmiştir. İlave olarak geri dönüşüm ve atık yönetimi uygulamalarının, farklı terminallerde farklı hedeflerle yürütülmekte olduğunu, geri dönüştürülen atıkların ton bakımından OPC 68,2 ton, CGSA 219,50 ton, MNHPI 33 ton, SPIA 160 ton (atıklarının yüzde 34'ü), AGCT 52,9 ton ve SPICTL 223,8 ton şeklinde rapor edildiğini vurgulamıştır.

Altıncı soruda katılımcılardan toplum ile ilişkiler noktasında dahil oldukları iş birlikleri ve projeleri aktarmaları istenmiştir. Bu sorunun amacı, işletmenin toplumla ilişkileri ve sosyal sorumluluk çerçevesinde yürüttüğü iş birlikleri ve projeler hakkında bilgi almak ve paylaşmaktır. Aynı zamanda, şirketin toplumla etkileşimini artırmak, yerel toplumun ihtiyaçlarına duyarlılık göstermek, iş birlikleri ve projeler aracılığıyla toplumla daha güçlü bir ilişki kurmaları gerektiği hususunda hatırlatıcı olmaktır.

PSA International altıncı soruyu küresel tüm iş birimlerinde her yıl düzenli olarak gerçekleştirdiği iki kurumsal sosyal sorumluluk girişimini açıklayarak yanıtlamıştır:

- **Hayırseverlik İçin Hareket Etme:** Her yıl yaz aylarında 2 hafta sürecek şekilde organize ettikleri bu girişimde, PSA EuroMed ve PSA Americas bölgelerindeki iş birimleri arasında çalışanlarla bir araya gelerek takımlar halinde egzersiz yaptıklarını, egzersiz süresini her dakika başına kaydederek süre başına belirlenen (örneğin 1 dk = 1 euro) bağışların toplandığını; bu bağışların da yerel hayır kurumlarına bağışlandığını vurgulamıştır. Bu kampanya ile aktif bir yaşam tarzını teşvik etmeyi ve bireyleri sağlıklarını önemsemeye teşvik etmeyi amaçladıklarını, böylelikle, PSA olarak sağlıklı,

güvenli ve güvenilir bir çalışma ortamını sağlama değerleri ile uyumlu hareket ettiklerini ifade etmiştir.

- **Yeşil İçin Adım Atma:** PSA, sürdürülebilirlik için taahhüdünü gösteren ve tüm küresel ağı genelinde bir girişim olan bu etkinlik ile sürdürülebilirlik farkındalığını artırmayı hedeflemiştir. Bu girişimlerin örnekleri arasında iş ortamının temizlenmesi, geri dönüşüm projeleri ve ağaç dikme etkinlikleri gibi faaliyetlerin yer aldığı belirtmiştir. Bu adımlarla, çevresel koruma konusunda olumlu katkıda bulunmayı ve sürdürülebilirlik kültürünü teşvik etmeyi amaçladıklarını ifade etmiştir.

Cosco Shipping Ports için sürdürülebilirlik raporunda bu soruya yanıt bulunamamıştır.

China Merchants Ports, şirketin tüm hayır amaçlı bağış faaliyetlerini denetlediğini açıkça belirten hayır amaçlı bağışlar politikasını formüle ettiklerini, bağışlar yapılırken, yürürlükteki yasalara, yönetmeliklere ve şirketin yönergelerine uyduklarını, etik standartlara uygunluğun sağlanması ve toplumsal ahlak ihlallerinden kaçınılması gibi konulara odaklandıklarını ifade etmiştir. China Merchants Ports, bağışların, finansman, pazar erişimi, idari lisanslama veya kaynak edinimi gibi alanlarda haksız rekabet avantajları veya diğer uygunsuz faydalar elde etmek için bir araç olarak kullanılmaması gerektiği noktasında oldukça dikkatli davrandıklarını belirtmiştir. China Merchants Ports, kırsal okullardaki eğitim koşullarını iyileştirmek ve kamu refahını artırmak için C Blue Kırsal Eğitim Kamu Refahı projesini başlattıklarını, ayrıca, Shenzhen'deki çocuklara yönelik beş günlük bir yaz kampı düzenleyerek uluslararası kültürel değişim faaliyetleri gerçekleştirdiklerini vurgulamıştır.

APM Terminals, portföy şirketlerinin IFC Performans Standartları'na uymakta olduğunu, bunlar arasında IFC Performans Standartı 1'in de yer aldığını, bunun da paydaş katılımı ve iletişimine ilişkin belirli bir gereklilik içerdiğini belirtmiştir. Ayrıca portföy şirketlerinin, projeye ilgi duyabilecek paydaşların yelpazesini belirlemesi gerektiğini ve harici iletişimin tüm paydaşlarla diyaloğu kolaylaştırabileceğini düşünerek oluşturulması gerekliliğini vurgulamıştır. Ayrıca, topluluklara olan olumlu etkilerini ölçerek, bunlar arasında iş yaratma ve GSMH'ye etki etme noktasında sorumlu davrandıklarını belirtti.

DP World, her yıl iş önceliklerine ve odak alanlarına bağlı olarak birkaç projede yer aldıklarını bu projelerden DP World Belçika terminalleri kapsamında bazılarının aşağıda belirtildiği şekilde gerçekleştirildiğini belirtmiştir:

- **KiemKracht vzw:** Kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan KiemKracht, düzenli iş piyasasında yer bulamamış kişilere fırsatlar sunmaktadır. Her üç haftada bir, altı ila sekiz kişi terminale gelerek çöpleri temizlemektedir. Bu temizliklerde yaklaşık olarak 25 kg çöp toplanır ve bu sigara izmaritleri, plastik şişeler, ambalaj malzemeleri vb. atıkları içermektedir. DP World, bu düzenli temizliklerle, bu atıkların Scheldt Nehri'ne ve dolayısıyla okyanusa ulaşmasını önlediklerini belirtmiştir.
- **Kullanılmayan İş Kıyafetlerinin Bağışlanması**: Güvenlik ayakkabıları, iş kıyafeti montları, vb. kişisel koruyucu ekipmanları bağışladıklarını ifade etmiştir.
- **WISTA Belgium vzw (Kadınlar Uluslararası Denizcilik ve Ticaret Derneği):** Denizcilik endüstrisindeki kadın yöneticileri ve karar vericileri bir araya getiren; çeşitlilik, hoşgörü ve profesyonellik anlayışıyla hareket eden bir denizcilik endüstrisine doğru küresel bir organizasyon olma vizyonunda olan WISTA Belgium vzw ile bilgi paylaşımı yapmak, desteklemek ve birlikte büyümek amacıyla düzenli olarak bir araya geldiklerini vurgulamıştır.
- **KSC City Pirates vzw:** Dezavantajlı mahallelerdeki çocuklara fırsatlar sunan bir sosyal futbol projesinin kızlar bölümü ile ortaklık yapmakta olduklarını, futbol ve yan etkinlikler aracılığıyla, Antwerp'te sosyal yaşamı ve katılımı desteklemeyi amaçladıklarını ifade etmiştir.
- **Aile Günü:** İş arkadaşları ve aileleri için etkinlikler organize ettiklerini belirtmiştir.
- **Antwerp Üniversitesi:** Enerji ve çevre koordinatörü, "Ulaşım ekonomisi, ulaşım modellemesi, denizcilik teknolojisi ve (teknik) inovasyonların yeşil hale gelmesi ve maliyet verimliliğinin artırılması için ekonomik değerlendirme" konusunda bir öğrenci araştırma makalesine katkıda bulunduklarını ifade etmiştir.
- **Dünya Okyanuslar Günü:** Gönüllülerle (iş arkadaşları) temizlik etkinliği organize ettiklerini vurgulamıştır.
- **Beverse Feesten:** Terminalin bulunduğu Beveren belediyesinde bir festivale sponsor olduklarını ifade etmiştir.

- **Technica Antwerpen vzw:** Antwerp Uygulamalı Bilimler ve Sanatlar Üniversitesi'nde elektromekanik, elektronik, bilişim teknolojisi, bütünsel güvenlik ve enerji yönetimi alanlarında okuyan öğrenciler için bir öğrenci derneğine destek vererek, üyeleri ve diğer öğrenciler için çeşitli etkinliklere destek verdiklerini belirtmiştir.
- **Üniversite kürsüsü "Dennie Lockefeer":** İç sularda nakliyat alanında araştırma ve eğitimi teşvik etmek için üniversite kürsüsü "Dennie Lockefeer" ile bir ortaklıklarının olduğunu vurgulamıştır.
- **Truck Drivers Day:** Milli Kamyon Şoförleri Günü'ne katıldıklarını, yiyecek ve içecek temininde bulunduklarını belirtmiştir.
- **Moeders voor Moeders vzw:** Maddi sıkıntılar çeken genç çocuklu ailelere malzeme ve gıda dağıtan kâr amacı gütmeyen bir kuruluşa destek verdiklerini belirtmiştir.
- **IJspiste Beveren:** Her yıl, Beveren şehir merkezinde bir buz pateni pisti ve Noel pazarına sponsorluk verdiklerini ifade etmiştir.
- **Natuurpunt vzw:** Flaman Bölgesi'nde hassas ve tehlikede olan doğayı koruyan bağımsız bir gönüllü derneğe destek verdiklerini belirtmiştir.
- **WEB werkt (Werkervaringsbedrijven vzw):** İşgücü piyasasında zorluklarla karşılaşan insanlara odaklanan bir organizasyona destek verdiklerini vurgulamıştır.
- **Terminal turları ve DP World hakkında bilgi:** Düzenli olarak öğrenci gruplarını terminallerine davet ederek, öğrencilere staj yapma fırsatları yarattıklarını vurgulamıştır.

Hutchison Ports'un yanıtı ise kurumsal sosyal sorumluluk çabaları kapsamında yaşlıların bakımı, gençlerin eğitimi ve çevre koruma gibi alanlarda bir dizi proje ve iş birliğine odaklandıkları yönünde olmuştur. Hutchison Ports, bu çabalarının prestijli ödüllerle takdir edildiğini, "Caring Company Award 2023" ve "2023 Yaşlılara Bakım Ödül Programı" şeklinde 2 adet kurumsal sosyal sorumluluk ödülü aldıklarını belirtmiştir. Ayrıca, genç mezunların kariyer gelişimine destek vererek ve çalışanların emeklilik sonrası korumasına yönelik projeler geliştirerek ödüller aldıklarını vurgulamıştır.

ICTSI bu soru için, farklı sosyal sorumluluk projelerine odaklanarak ev sahibi toplumların ihtiyaçlarına yönelik çeşitli çözümler sunduklarını ifade etmiştir. Söz konu projeler şu şekilde ifade edilebilir:

- **Sosyal Sorumluluğa Bütünsel Yaklaşım:** BGT ve OMT gibi terminaller, topluluklarına destek olmak için çeşitli projeler yürütmektedir. Örneğin, BGT, sert hava koşulları nedeniyle evini kaybeden bir aileye yardımcı olmuş ve yeni bir ev inşa etmiştir. OMT ise güneş enerjisiyle çalışan su sistemleriyle topluluğun suya erişimini artırmıştır.
- **Yarını İnşa Etmek:** "Gençler İçin Eğitim" konsepti kapsamında TecPlata ve BICT gibi terminaller, gençlerin eğitimine katkıda bulunarak geleceklerini desteklemektedir. TecPlata, çalışanlarının çocuklarına okul malzemeleri dağıtarak mali yüklerini hafifletmiştir. BICT ise öğrencilere tam burs sağlamıştır.
- **Toplum, Kamu Sağlığı ve Refahın Güçlendirilmesi:** Tecon Suape ve KMT gibi terminaller, toplum sağlığına ve refahına katkıda bulunmaktadır. Tecon Suape, kanser tedavisine katkıda bulunarak kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını güçlendirmiştir. KMT ise sıtma ile mücadeleye destek olmuş ve sağlık hizmetleri sunmuştur.
- **Geleceğin Şampiyonlarını Güçlendirmek:** ICTSI'nın Spor Gelişim Girişimleri: MGT ve CGSA gibi terminaller, sporun önemini vurgulayarak gelecek nesillerin yeteneklerini desteklemektedir. MGT, Kinshasa International Open gibi etkinliklerin ana sponsoru olmuş ve gençlerin yeteneklerini desteklemiştir. CGSA ise golf tutkunu Daniela Darquea'ya destek vermiştir. Bu projelerin hepsi, ICTSI'nın sürdürülebilirlik ve toplum odaklı yaklaşımını yansıtmaktadır.

Yedinci soruda katılımcılara, tedarikçi ve paydaşlarının sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk kriterlerine uyması için hangi politikaları ve denetimleri uyguladıkları sorulmuştur. Bu sorunun amacı, şirketin tedarikçileri ve paydaşlarıyla olan ilişkilerini sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk ilkelerine uygun şekilde yönetme politikalarını ve denetimlerini anlamaktır. Bu, şirketin tedarik zinciri ve iş ortakları aracılığıyla sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma çabalarını değerlendirmeyi ve nasıl yönlendirdiğini anlamayı içermektedir.

PSA International bu soruyu; PSA olarak, çeşitli paydaşların sağlayabileceği görüşleri ve bakış açılarını sürdürülebilirlik stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanması açısından önemsedikleri şeklinde yanıtlamıştır. PSA, sürdürülebilirlik konusundaki ihtiyaçlarını, endişelerini ve beklentilerini daha iyi anlamak için kilit paydaşlarıyla etkileşimde bulunmaya büyük önem verdiklerini vurgulamıştır. PSA, çeşitli bölge ve iş birimlerindeki ekiplerle birlikte çalışarak, iş rutinlerinin bir parçası olarak ana paydaş gruplarını iki yönlü, şeffaf ve işbirlikçi bir şekilde sınıflandırdıklarını, resmi etkileşimler ve diğer düzenli iletişim kanalları aracılığıyla iş birliklerini sürdürdüklerini ifade etti. PSA ayrıca, sürdürülebilirlik yaklaşımları hakkında paydaşlarına bilgi vermek için çeşitli iletişim kanallarına sahip olduklarını belirtmiştir. Sürdürülebilir liman ve tedarik zinciri çözümlerinin çok paydaşlı bir yaklaşım gerektirdiğinin farkında olarak, PSA, endüstri genelinde iş birlikleri için benzer düşünen paydaşları bir araya getirmeyi ve birlikte yaratıcı girişimler başlatmayı hedeflemektedir. PSA, Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Denizcilik İş Ağı, Küresel Denizcilik Forumu, Yeni Enerjiler, Taşımacılık ve Lojistik İçin Enerji Koalisyonu, Akıllı Yük Merkezi ve birçok diğer uluslararası ve sektörler arası platformda ve eylem grubunda aktif olarak yer almaktadır. Ayrıca, pozitif iklim etkisi sağlamayı amaçlayan projelerde Yeşil Koridorlar ve ESG dijital varlık çözümleri gibi ortaklarla iş birliği yaptıklarını vurguladı.

Cosco Shipping Ports, tedarikçilerin sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk kriterlerine uyumunu değerlendirmek için yıllık değerlendirmeler gerçekleştirmekteler. Faaliyet gösteren tedarikçiler için, temel nitelikler, maliyet rekabetçiliği, teslimat ve performans, kalite kontrolü, müşteri hizmetleri, iş inovasyonu, güvenlik ve çevre performansı gibi kriterler dikkate alınmaktadır. Faaliyet göstermeyen tedarikçiler için ise işletme tescil sertifikaları, özel sektör sertifikaları, lisans belgeleri ve ISO kalite belgelendirme sistemi belgeleri gibi belgeler talep edilmektedir. Tedarikçiler, yıllık incelemeye katılmaz veya gereksinimleri karşılamazsa, veri tabanından çıkarılmaktadır. Şirket, sağlam bir tedarikçi ödüllendirme ve cezalandırma sistemi kurarak, mükemmel tedarikçilere öncelik ve standart iş ortaklıkları sunmaktadır. Ancak yasa ve yönetmelikleri ihlal eden, profesyonel nitelikleri karşılamayan, sözleşme yükümlülüklerini yerine getirmeyen, kalite ve hizmet risklerine maruz kalan veya güvenlik ve çevre olaylarına neden olan tedarikçiler kara listeye alınmakta ve ticari işlemlerden menedilmektedir (COSCO Shipping Port Limited, 2023: 61).

China Merchants Ports'un bu soruya yanıtı; tedarik zinciri yönetiminde sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk kriterlerine uymak için çeşitli politikalar ve denetimler uygulamakta oldukları, 2023 yılında, tedarikçi Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ÇYS) yönetimini geliştirmek için çabaladıkları ve tedarikçi performansını artırmak amacıyla çeşitli adımlar attıkları şeklinde olmuştur. Bu çabaların sonucunda, müşteri hizmet kalitesi ve memnuniyet oranları yükseltilmiş; standart, profesyonel ve sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimine katkıda bulunulmuştur. China Merchants, Şubat 2024'te yürürlüğe giren Tedarikçi Yönetimi Uygulama Kurallarını yenileyerek, ÇSY gerekliliklerini tüm bağlantılara tam olarak entegre ettiklerini, tedarikçi yönetiminde karşılıklı güvene dayalı, kazan-kazan iş birliği ilişkileri kurulması için çaba gösterdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca özel idari politikaların yanı sıra mühendislik ve ekipman ihalelerine ilişkin idari tedbirler ve mal ve hizmet ihalelerine ilişkin idari tedbirler gibi önlemler geliştirdiklerini belirtmiştir. Son olarak, China Merchants, tedarik zinciri yönetimine "açıklık, adalet ve tarafsızlık" ilkelerini entegre ederek, tedarikçilerle eşitlik, karşılıklı yarar ve uzun vadeli yakın iş birliği ilişkileri kurmayı ve sürdürmeyi taahhüt ettiklerini, bu şekilde, tedarik zinciri risklerini önlemeyi ve kontrol etmeyi amaçlayarak, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk kriterlerine uygun tedarik zinciri yönetimini sağlamayı hedeflediklerini vurgulamıştır.

APM Terminals, bu soruya yanıt olarak, portföy şirketleri ve tedarikçilerin ulusal gereksinimlere ve uluslararası standartlara uyum sağlaması için önlemler aldıklarını belirtmiştir. Bu önlemlerin, tedarik zincirinde çocuk işçi çalıştırılmadığından ve zorla çalıştırmanın olmadığından emin olmayı, ayrıca tedarik zinciri çalışanlarıyla ilgili önemli güvenlik sorunlarının ele alındığını doğrulamayı amaçladığını ifade etmiştir.

DP World ise yedinci soru için; şu anda genellikle sözleşmelerdeki anlaşmalar doğrultusunda yaptırımlar ve talep edilen ön bilgiler yoluyla gerçekleştirildiği yanıtını vermiştir.

Hutchison Ports bu soruyu; sürdürülebilirlik uygulamalarını desteklemek için tedarikçilerle yakın iş birliği yaparak, Tedarikçi Davranış Kuralları, insan ve işçi hakları, tedarik zinciri yönetimi ve etik iş uygulamaları için en yüksek standartların karşılanmasını sağladıkları bir yaklaşımı benimsedikleri şeklinde yanıtlamıştır. Sürdürülebilir bir çevresel yaklaşım ve uygun sosyal standartların benimsenmesini sağlamak için, tedarikçilerin ve yüklenicilerin denetlenmesi sırasında tespit edilen

önemli sosyal veya çevresel risklerin sözleşmenin feshedilmesine veya durdurulmasına yol açabildiğini, tüm tedarikçi ve yüklenicilerden çevre uygulamalarını şu şekillerde uygulamalarını talep ettiklerini belirtmiştir:

- Çevresel yasal gerekliliklere uyum
- Doğal kaynakları ve enerjileri koruma
- Kirleticilerin çevreye etkisini kontrol altına alma
- Çevre dostu teknoloji kullanımı
- Geri dönüştürülmüş veya sürdürülebilir kaynaklardan ürün kullanımı
- Atık yönetimi ve tehlikeli maddelerin taşınması veya bertarafı konusunda yasal gerekliliklere uyum
- İklim değişikliği riskini azaltma
- Yerel topluluklarla etkileşim kurma.

Ayrıca, Hutchison Ports potansiyel riskleri ele almak ve işlerinin kendi politikaları ve yönetim sistemiyle uyumlu olmasını sağlamak için tedarikçilerini düzenli olarak izlediklerini ifade etmiştir.

ICTSI'ın bu soruya yanıtı; verimli ve sürdürülebilir liman tesisleri geliştirmek ve işletmek için çaba gösterdikleri, bu doğrultuda, paydaş ihtiyaçlarına ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne (SDG'ler) uyumlu dört temel sürdürülebilirlik önceliği belirledikleri şeklinde olmuştur. ICTSI, bu önceliklerin, ESG Stratejisi'ni oluştururken performanslarını sürekli iyileştirmeyi ve kalıcı değer yaratmayı hedeflemekte, işlerini ve hizmetlerini tek başına değil, bir tedarikçi çemberiyle iş birliği yaparak ve karşılıklı güven, iş birliğine dayalı değer ve ortak bir hedef üzerine inşa ederek sürdürdüklerini vurgulamıştır. Bu iş birliği çerçevesinde, ICTSI'nin tedarikçilerden beklediği minimum standartları ve beklentileri açıklayan Küresel Politika ile uyumlu olmalarını beklemekte olduklarını eklemiştir.

Sekizinci soruda katılımcılara, şirketin kurumsal sosyal sorumluluk projelerini uygularken çevresel etki değerlendirmesi ve izleme çalışmaları (hava kalitesi, su kalitesi, gürültü kontrolü vb.) yapıp yapmadıkları sorulmuş, yapıyorsa bunları detaylandırmaları istenmiştir. Bu sorunun amacı, şirketin çevresel etki değerlendirmesi ve izleme çalışmalarını nasıl yaptığına dair bilgi edinmek, şirketin çevresel etkilerini ölçme ve izleme yöntemlerini, kullanılan metrikleri, değerlendirme süreçlerini ve sonuçların nasıl yönetildiğini anlamaktır.

PSA International'in sekizinci soruya yanıtı; küresel tüm iş birimlerindeki terminallerinde gerçekleştirdikleri genişleme ve arazi kazanımına konu olan projeleri için, yerel Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) prosedürlerine tam olarak uymak amacıyla gerekli tüm adımları attıkları yönünde olmuştur. PSA bununla, projelerinin çevresel etkilerini doğru bir şekilde değerlendirme ve yönetme konusundaki taahhütlerini vurgulamıştır. Aynı zamanda, küresel standartlara uygun bir şekilde hareket ederek, en iyi uygulamaları benimsedikleri için uluslararası danışmanlık firmalarının uzmanlığından da yararlandıklarını ifade etmiştir. PSA, bu firmaların, projelerinin çevresel sürdürülebilirlik açısından en iyi şekilde yönetilmesine katkıda bulunurken, aynı zamanda hesap verebilirlik ve çevresel koruma ilkeleri ile uyum sağladıklarını belirtmiştir.

Cosco Shipping Ports, kurumsal sosyal sorumluluk projelerini uygularken çevresel etki değerlendirmesi ve izleme çalışmaları yapmaktadır. Bu kapsamda, şirket, yatırım yönetimini düzenlemek için öncelikle Yatırım Yönetimi Politikası geliştirmiştir. Herhangi bir yatırım kararı almadan önce, çevre koruma, enerji tasarrufu performansı, güvenlik düzenlemeleri ve sürdürülebilir kalkınma kapasitesi gibi faktörleri değerlendirmek için proje üzerinde fizibilite çalışmaları yürütmektedir. Onaylanan projeler için ise ilgili güvenlik ve çevre koruma çalışmalarını yürütmek üzere yönetim politikası doğrultusunda gereken adımları atmaktadır. Bununla birlikte, şirket çevre yönetim sistemini sürekli olarak geliştirmekte, bağlı ortaklıklarının çevre performansını düzenli olarak analiz etmekte ve gözden geçirmektedir. Terminallerin çevre yönetimi kapasitelerini artırmak için üçüncü taraf denetim kuruluşlarına başvurmalarını teşvik etmektedir. Bu şekilde, çevresel etkinin izlenmesi ve değerlendirilmesi, şirketin çevresel performansını sürekli olarak iyileştirmesine yardımcı olmaktadır (COSCO Shipping Port Limited, 2023: 40).

China Merchants Ports bu soruya yanıt olarak, sosyal etkiye odaklandıklarını ve faaliyetlerini toplumun ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmak için proaktif bir şekilde uyarladıklarını belirtmiştir. Kaynakları yerel halkın faydasına kullanarak faaliyet alanlarındaki toplulukların ihtiyaçlarını belirlemek için iştirakleri ziyaret ettiklerini ve bu şekilde kalıcı olumlu etkiler yaratmayı hedeflediklerini ifade etmiştir. China Merchants Ports "China Merchants İpek Yolu Umut Köyü " projesini örnek göstererek, projenin inşası ve desteklenmesindeki ilerlemeyi tüm aşamalarda takip ederek, topluluk araştırması gerçekleştirdiklerini, topluluk

sakinlerinin ihtiyaçlarını ele aldıklarını ve yerel toplulukların kendini geliştirme kapasitesini artırmak için beceri eğitimi planları oluşturduklarını vurgulamıştır. Tedarik zinciri boyunca meslektaşlarla birlikte sürdürülebilir bir ekosistem oluşturma misyonu olan China Merchants, tüm projelerinde çevresel ve sosyal değerlendirmelere öncelik verdiklerini belirtmiştir.

APM Terminals, çevresel etki değerlendirmelerini (ÇED) kendilerinin yapmadıklarını, ancak tüm yatırımlarında bir ÇED sürecinin tamamlanmış olması şartı koştuklarını belirtmiştir. APM, geliştirme projeleri için, ERM veya Ramboll gibi nitelikli üçüncü taraflarla ÇED süresince iş birliği ve çözüm ortağı olarak çalıştıklarını, portföy şirketlerin hava ve su kalitesini, ayrıca gürültü kontrolünü izlediklerini ve bunları KEY ESG adlı ESG yazılımını kullanarak üç ayda bir kendilerine raporladıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, portföy şirketlerinin ESG performansını üç ayda bir değerlendirdiklerini, ilaveten en son Avrupa Birliği düzenlemeleri de dahil olmak üzere, Article 9 fonu olmanın gerekliliklerine ilişkili gereksinimlere dayanarak kendi hedeflerini belirlediklerini belirtmiştir. Bu hedeflere yönelik çalışmalarda kendilerine destek olması için danışmanlarla çalıştıklarını, böylece en iyi uygulamalar konusunda uzman danışmanlıklar alarak belirlenen hedeflere ulaşılacağından emin olduklarını ifade etmiştir.

DP World, iş birimlerinin bulunduğu ülkenin kurallarına bağlı olmak kaydıyla kendi liman yönetimleri tarafından gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Örnek olarak Antwerp Bruges'da bulunan limanları için liman yönetiminin kendisi tarafından yapıldığını vurgulamıştır.

Hutchison Ports şirketin çevresel etki değerlendirmesi ve izleme çalışmaları yaptığını, oluşturdukları vakfın proaktif bir yaklaşımla çevreyi izleyerek ve çevre koruma girişimlerini uygulayarak çevresel etkileri en aza indirme ve biyolojik çeşitliliği koruma amacını taşıdığını belirtmiştir. Liman işletmecisi olarak, su ortamını korumayı, hava, ışık, gürültü ve su kirliliğini kontrol etmeyi ve atık üretimini azaltmayı hedeflediklerini belirtmiştir. Bu çerçevede, rahatsız edici unsurları azaltmayı, atık ve su kirliliğini minimize etmeyi taahhüt ettiklerini vurgulamıştır. Hutchison Ports çevre yönetmeliklerine ve standartlarına uyulmasına odaklandığını, biyoçeşitliliği desteklediğini ve çevre bilincini artırmak için personel faaliyetleri düzenlediklerini belirtmiştir. 2023'te yerel kirlilikle ilgili herhangi bir şikâyet alınmamış olmasının

şirketleri için bir başarı kaynağı olduğunu ve bu yıl için de sıfır şikâyet hedeflediklerini ifade etmiştir.

ICTSI, ICTSI'nin Çevresel, Sosyal ve Kurumsal Yönetişim (ESG) komitesi olduğunu, komitenin iki bağımsız yönetici ve bir de bağımsız yönetim kurulu üyesinden oluşan bir yapıya sahip olduğunu belirtmiştir. Bu komitenin periyodik olarak şirketin çevresel etkileri, sosyal sorumlulukları ve kurumsal yönetimi gibi ESG konularını gözden geçirdiğini vurgulamıştır. Şirketin sürdürülebilirlik taahhütlerine ulaşmasını sağlamak için ESG politikalarını, hedeflerini ve başarılarını titizlikle gözden geçirdiklerini ifade etmiştir.

Dokuzuncu soruda katılımcılara kurumlarında son on yılda hayata geçirilen veya planlanan yenilikçi kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin neler olduğu sorulmuştur. Bu sorunun amacı, son on yılda gerçekleştirilen veya planlanan yenilikçi kurumsal sosyal sorumluluk projelerini öğrenmektir. Bu projeler hakkında bilgi edinmenin, şirketin toplumsal etkisini artırmaya yönelik nasıl bir yaklaşım benimsediğini ve hangi alanlarda inovatif adımlar attığını anlamaya yardımcı olacağı düşünülmüştür.

PSA International, son on yılda, kurumsal sosyal sorumluluk projelerinde bir dizi yenilikçi yaklaşım benimsediklerini, bunlar arasında toplumun ihtiyaçlarına yönelik çeşitli programlar geliştirme, çevre koruma ve sürdürülebilirlik alanlarında yeni uygulamalar başlatma, eğitim ve teknoloji alanlarında topluma fayda sağlayacak projeleri destekleme gibi çalışmalar bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca, yerel topluluklarla iş birliği içinde gerçekleştirdikleri yenilikçi projelerle halkın yaşam kalitesini artırmaya odaklandıklarını vurgulamıştır. PSA, gelecek yıllarda da bu çabaları sürdürmeyi ve daha da genişletmeyi hedeflediklerini eklemiştir.

Cosco Shipping Ports için sürdürülebilirlik raporunda bu soruya yanıt bulunamamıştır.

China Merchants Ports, son on yılda gerçekleştirdikleri yenilikçi kurumsal sosyal sorumluluk projelerinden bazılarını şu şekilde ifade etmiştir:

- Shantou Limanı, gençleri çeşitli sosyal yardım hizmetlerine dahil etmek için yerel okullarla iş birliği içinde "kampüste üç saat kamu hizmeti" etkinlikleri düzenlemiştir. Bu etkinlikler arasında pratik beceri kursları da bulunmaktadır.

Yalnızca 2023 yılında bu proje kapsamında toplam 6 etkinlik gerçekleştirilmiştir.

- China Merchants Ports, yerel bir sivil toplum kuruluşu ile ortaklaşa Göttinga Adası'ndaki yerli köyü için bir kültür merkezinin tasarım çalışmalarına başlamıştır. Daha önce de Kızılderili sakinlerinin barınma koşullarını iyileştirmek için köye köy evleri bağışlanmış ve Amparo Adası'ndaki balıkçı topluluğu için bir ortaokul inşa edilmiştir.
- Kumport, Türkiye Liman İşletmecileri Derneği (TÜRKLİM), Deniz Temiz Derneği (TURMEPA) ve Uluslararası Deniz Ticareti Kadın Derneği (WISTA) tarafından ortaklaşa yürütülen "Mavi İklim Elçileri" programına katılmıştır. Bu program, katılımcı tüm çalışanlara iklim değişikliği farkındalık eğitimi sunmaktadır. Ayrıca, Kumport çalışanlarını kıyı temizleme girişimlerine dahil ederek kurumsal sosyal sorumluluğa olan bağlılığını göstermektedir.
- Zhangzhou Limanı, topluluk bağlantılarını güçlendirmek için bir dizi yerel işletme ile "Mahalle Kültür Festivali" düzenlemiştir. Etkinlik, mahalle sakinlerini gönüllü faaliyetlere ve topluluk tartışmalarına teşvik etmiş ve komşuluk desteği ve etkileşimi için bir platform sağlamıştır.

APM Terminals dokuzuncu soru için, özel kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin olmadığını, ancak ESG risklerini azaltmaya odaklı yenilikçi girişimlerde bulunduklarını belirtmiştir.

DP World ise üçüncü soruda verdikleri detaylı bilgilerin dokuzuncu soruya da karşılık geleceğini ve yanıt olarak kullanılabileceğini belirtmiştir.

Hutchison Ports, son on yılda bir dizi yenilikçi kurumsal sosyal sorumluluk projesi gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Söz konusu çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

- **Toplumsal Etkileşim ve Yardımlaşma:** HIT Toplumsal Bakım Grubu ve T8 Gönüllü Ekibi, Sonbahar Ortası Festivali'ni kutlamak için Yan Chai Hastanesi Fong Yock Yee Mahallesi Yaşlılar Merkezi'nde bir konser düzenlemiştir. Yaşlılarla birlikte pop şarkıları seslendirilmiş ve bayram tebrikleri ile hediyeler dağıtılmıştır.
- **Çevre Dostu Etkinlikler:** Ocak ayında, HIT Toplum Bakım Grubu ve T8 Gönüllü Ekibi, Yan Chai Hastanesi'ndeki yaşlılar için kırmızı paketleri kullanarak "yeşil" süsler oluşturmak için bir atölye çalışması düzenlemiştir. Bu

etkinlik, çevre dostu bir yaşam tarzını teşvik etmenin yanı sıra Yeni Ay Yılı kutlamalarına da katkı sağlamıştır.

- **Eğitim ve Staj İmkanları:** HIT, Hong Kong Mesleki Eğitim Enstitüsü'nden mühendislik öğrencilerine burslar sağlamakta ve staj imkanları sunmaktadır. Ayrıca, IVE Tsing Yi'nin Havacılık ve e-Lojistik Yüksek Diploma Programı'na sponsor olmaktadır.
- **Toplum Destek Projeleri:** HIT ve COSCO-HIT, diğer iş birimleriyle birlikte "Birlikte Patikayı Yürüyelim" etkinliğini düzenleyerek Sowers Action için fon toplamıştır. Bu etkinlik, çalışanları egzersiz yapmaya teşvik etmiş ve düşük gelirli ailelere yardım sağlamıştır.
- **Çevre Koruma Faaliyetleri:** Hutchison Ports ve COSCO SHIPPING Ports, Go Green girişimini desteklemek için Anglers' Beach'te bir kıyı temizleme etkinliği düzenlemiştir. Ayrıca, çevre bilincini artırmak amacıyla çeşitli personel faaliyetleri düzenlenmektedir.
- **Gençleri Destekleme:** Hutchison Ports HKSAR Hükümeti'nin Strive and Rise Programı'nda aktif bir katılımcıdır ve gençlere yönelik çeşitli faaliyetler düzenlemektedir. Bu faaliyetler arasında staj imkanları, ziyaretler ve mentorluk programları bulunmaktadır.

ICTSI, kurumsal sosyal sorumluluk projelerini çeşitli başlıklar altında aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

- Endonezya'daki Doğu Java Çok Amaçlı Terminali, Lamongan kentine Ramazan Ayı boyunca gıda paketleri dağıtarak topluma destek oldu ve yeni bir terminal inşa ederek bölgenin ekonomik büyümesine katkı sağladı.
- Manila'daki ICTSI Vakfı, beş devlet okuluna akıllı televizyon bağışlayarak interaktif öğrenmeyi teşvik etti.
- Subic Bay International Terminals ve ICTSI Vakfı, tıbbi misyonlarını desteklemek için ilaç ve malzeme bağışladı ve bölgedeki sağlık hizmetlerine katkıda bulundu.
- Polonya'daki Baltic Container Terminal, Gdynia Winter Swimming Cup'a sponsor oldu ve Ronald McDonald Vakfı'na katkıda bulunan bir yüzme yarışmasına ev sahipliği yaptı.

Onuncu ve son soruda ise katılımcılara gelecekte kurumsal sosyal sorumluluk alanında hangi konuların önem kazanacağını düşündükleri sorulmuştur. Bu sorunun

amacı, şirketlerin gelecekteki kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerini belirlerken hangi konulara odaklanmaları gerektiğini anlamaktır. Gelecekte kurumsal sosyal sorumluluk alanında önem kazanacak konuları öngörmek, şirketlerin sürdürülebilirlik çabalarını yönlendirmelerine ve stratejik planlamalarını bu doğrultuda yapmalarına yardımcı olabilir. Aynı zamanda bu soru proaktif bir sorumluluk çabası olup gelecek kurumsal sosyal sorumluluk konularına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

PSA International onuncu soru için iklim değişikliği ve çevresel sürdürülebilirlik konularının öncelik olmaya devam ederken, aynı zamanda aşağıdaki konulara da odaklanılacağı yanıtını vermiştir:

- **Çeşitlilik, Eşitlik ve Katılım:** Toplumun çeşitliliğini yansıtan daha kapsayıcı işyerleri yaratma, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim veya diğer özelliklere bakılmaksızın tüm çalışanlar için adil muamele sağlamak.
- **İnsan Hakları ve Etik Tedarik Zincirleri:** Adil iş uygulamalarının sağlanması, çocuk işçiliğinin ve zorla işçiliğin önlenmesi ve tedarik zincirinin tüm aşamalarında etik standartların korunmasını sağlamak.
- **Dijital Sorumluluk ve Veri Gizliliği:** Müşteri verilerini korumak, yapay zekâ ve diğer teknolojilerin etik kullanımını sağlamak.
- **Çalışan İyi Oluş Hali ve Ruh Sağlığı:** Ruh sağlığını teşvik eden destekleyici ortamlar yaratmak, stres yönetimi için kaynaklar sağlamak, tükenmişlik ve iş memnuniyeti gibi konuları ele almak.

Cosco Shipping Ports için bu soruya sürdürülebilirlik raporlarında yanıt bulunamamıştır.

China Merchants Ports, birleştirilmiş toplumsal kalkınma politikası oluşturmak ve şirketin toplumsal kalkınmasının sistematik ve bilimsel niteliğini geliştirmek, daha geniş ve derin bir etkiye sahip olmak için "Mavi Hayalleri Birlikte Şekillendirmek (C Blue)" markası altında yardım projelerini teşvik etmek amacıyla toplumun ve profesyonel araçların gerçek taleplerine odaklanacaklarını belirtmiştir.

APM Terminals ise iklimle ilgili etkilerin topluluklar üzerindeki olası etkilerine yönelik ne olduğu fark etmeksizin herhangi bir kurumsal sosyal sorumluluk çabasının ön planda ve odaklarında olacağını ifade etmiştir.

DP World, mevcut kaynaklar açısından bütçe, işgücü (örneğin, proje liderleri, paydaşlar), parçalar (örneğin, elektrikli taşıma ekipmanı) ve belirli yasal süreçlerin kurulumlarına ilişkin zamanlama (örneğin, güneş panellerinin kurulumu) gibi konular üzerine yoğunlaşabileceğini ifade etmiştir.

Hutchison Ports ise, gelecekte toplumlar üzerinde olumlu bir etki yaratmak için çeşitli toplumsal katılım programları geliştirme ve sürdürme hedefinde olacaklarını, bu hedefin, orta ve uzun vadede de geçerli olacak şekilde belirleneceğini, güçlü kurumsal yönetişim standartlarını korumak için en iyi uygulamalara öncelik vereceklerini ifade etmiştir. Ayrıca, gelecekteki değişikliklere uyum sağlamak amacıyla her yıl varsa yeni düzenlemeleri gözden geçirdiklerini vurgulamıştır.

ICTSI, gelecekteki küresel kurumsal sosyal sorumluluk odaklarını, kurumsal hayırseverlikten ziyade aktif kalkınma ortaklıklarını destekleyen bir perspektife yönlendirdiğini belirtmiştir. Bu yaklaşımın, somut ve güçlü projelere odaklanarak toplumların gerçek ihtiyaçlarına çözümler üretmeyi gerektirdiğini vurgulamıştır. Gelişim alanlarında ise aşağıdaki noktaları vurgulamıştır:

- **Gençlerin Gelişimi:** Gençlerin haklarının korunması, eğitimleri ve gelişim potansiyellerinin artırılması temel öncelikler arasında yer almaktadır. Bu, eğitim, spor ve sosyal yardım gibi çeşitli programları içermektedir.
- **Çevrenin Korunması:** İnsanların ekonomik faaliyetlerinin çevresel etkilerini azaltma, yaban hayatının ve doğal yaşamın korunması ve tahrip edilmiş ekosistemlerin restore edilmesi gibi alanlarda çevre koruma çabaları önem kazanmaktadır.
- **Toplum Desteği:** ICTSI'nin faaliyet gösterdiği topluluklara sağlık, geçim kaynakları, yerel liderlik, afetlere hazırlık ve müdahale gibi konularda destek sunarak toplumların kalkınmasına katkıda bulunması beklenmektedir.

ICTSI, bu odakların kurumsal sektörün toplumlara ve çevreye yönelik sorumluluklarını artırarak gelecek nesiller için daha sürdürülebilir bir dünya yaratmaya odaklanmasını sağlayacağını vurgulamıştır.

Sorulara verilen yanıtların betimsel analizi yapıldığında, öne çıkan ortak cevaplara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Araştırma Sorularına Yönelik Yanıtların Analizi

Soru	Sorular	Yanıtların Analizi
1	İşletmenizin kurumsal sosyal sorumluluk stratejisinin odaklandığı hususlar nelerdir?	▪ Toplumsal Kalkınma ▪ Sürdürülebilirlik ▪ İş Güvenliği ve Etik ▪ Sosyal Etki ve Farkındalık
2	Kurumsal sosyal sorumluluk stratejinizi belirlerken faydalandığınız uluslararası standartlar ve rehberler var mıdır? Bunlar nelerdir?	▪ Global Reporting Initiative (GRI) ▪ ISO Standartları (9001, 14001, 45001) ▪ Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ▪ World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) ▪ International Maritime Organization (IMO)
3	İşletmeniz bünyesinde enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı konusunda attığınız adımlar nelerdir? Yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmak ve enerji tüketimini azaltmak için yürüttüğünüz projeler nelerdir?	▪ Yenilenebilir Enerji Yatırımları (güneş, rüzgâr enerjisi, enerji satın alma anlaşmaları) ▪ Enerji Verimliliği Teknolojileri (elektrikli ve hibrit ekipmanlar, LED aydınlatma, akıllı liman çözümleri) ▪ Dijitalleşme ve Otomasyon (akıllı teknolojiler, otomasyon projeleri) ▪ Enerji Tasarrufu Programları (enerji ölçüm yönetimi, çevre dostu ekipman kullanımı, enerji tasarrufu politikaları) ▪ Gelişmiş Projeler ve Araştırmalar (hibrit araçlar, güneş panelleri, enerji verimli ekipmanlar)
4	Kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında emisyon azaltma stratejileriniz nelerdir? Hava kalitesini iyileştirmek ve karbon ayak izini azaltmak için kullandığınız teknolojileri ve uygulamaları detaylandırır mısınız?	▪ Yenilenebilir Enerji Kullanımı ▪ Elektrifikasyon ▪ Atık ve Su Yönetimi ▪ Enerji Optimizasyonu ve Emisyon Yönetimi ▪ Yeşil Teknoloji Yatırımları

5	Atık yönetimi politikalarınız ve geri dönüşüm oranlarınız hakkında bilgi verebilir misiniz?	▪ 3R ilkesi (reduce, reuse, recycle) ▪ Yasal Uyumluluk ve Denetim ▪ Performans ve İzleme ▪ Su ve Atık Yönetimi ▪ Eğitim ve Bilinçlendirme
6	Toplum ile ilişkiler noktasında dahil olduğunuz iş birlikleri ve projeleri aktarır mısınız?	▪ Eğitim ve Gençlik Destek Projeleri ▪ Çevre Koruma ve Sürdürülebilirlik Projeleri
7	Tedarikçilerinizin/paydaşlarınızın sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk kriterlerine uyması için hangi politikaları ve denetimleri uygulamaktasınız?	▪ Yıllık Değerlendirmeler ▪ Şeffaflık ve İletişim ▪ Standartların Belirlenmesi ▪ Ödüllendirme ve Cezalandırma Sistemleri ▪ Çevresel ve Sosyal Performans ▪ Politika ve Denetim Kuralları ▪ İzleme ve Denetim
8	Şirketiniz kurumsal sosyal sorumluluk projelerini uygularken çevresel etki değerlendirmesi ve izleme çalışmaları (hava kalitesi, su kalitesi, gürültü kontrolü vb.) yapıyor mu? Yapıyorsa bunları detaylandırabilir misiniz?	▪ Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Prosedürlerine Uyum ▪ Üçüncü Taraf Denetimleri ve Danışmanlık ▪ Çevresel İzleme ve Raporlama ▪ Yerel Yönetmeliklere ve Standartlara Uyum ▪ Sosyal ve Toplumsal Etki ▪ Çevre Koruma ve Sürdürülebilirlik Hedefleri
9	Kurumunuzda son on yılda hayata geçirilen veya planlanan yenilikçi kurumsal sosyal sorumluluk projeleriniz nelerdir?	▪ Toplumun ihtiyaçlarına yönelik projeler ve destekler ▪ Çevresel etki azaltma ve doğa koruma girişimleri ▪ Eğitim programları ve staj fırsatları sunma ▪ Gençlere yönelik programlar ve faaliyetler ▪ Yerel topluluklarla iş birliği ve etkinlikler
10	Gelecekte kurumsal sosyal sorumluluk alanında hangi konuların önem kazanacağını düşünüyorsunuz?	▪ İklim Değişikliği ve Çevresel Sürdürülebilirlik ▪ Çeşitlilik, Eşitlik ve Katılım ▪ İnsan Hakları ve Etik Tedarik Zincirleri ▪ Dijital Sorumluluk ve Veri Gizliliği ▪ Çalışan İyi Oluş Hali ve Ruh Sağlığı ▪ Toplumsal Katılım Programları

3.6. Genel Değerlendirmeler

Bu bölümde, elde edilen genel bulgular çerçevesinde, araştırma kapsamında yanıtlanması amaçlanan sorulara verilen yanıtlar genel bir değerlendirme ile yer almaktadır.

- **Küresel liman işletmeleri kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerinde hangi unsurlara odaklanıyor?**

Küresel liman işletmeleri, kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerini çeşitli alanlara odaklayarak sürdürülebilirlik ve toplumsal katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, firmalar genellikle çevre yönetimi, enerji verimliliği, iş sağlığı ve güvenliği gibi operasyonel alanlarda uluslararası standartları benimsemekte ve iyileştirmeler yapmaktadır. Ayrıca, toplumla etkileşim ve paydaşlarla sürekli iletişim içinde olma önemli bir odak noktasıdır. Şirketler, yerel toplulukların gelişimine katkı sağlamayı, eğitim ve sosyal refah programları yürütmeyi ve çevre farkındalığını artırmayı amaçlayan sosyal sorumluluk projeleri de hayata geçirmektedir.

- **Küresel liman işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk projelerini veya stratejilerini belirlerken faydalandıkları uluslararası standartlar var mı?**

Küresel liman işletmeleri, kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerini belirlerken çeşitli uluslararası standartlar ve rehberlerden yararlanmaktadır. Bu standartlar arasında öne çıkanlar; Global Reporting Initiative (GRI), Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), Global Maritime Forum, The Silk Alliance, World Economic Forum (WEF), International Organization for Standardization (ISO), United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) ve International Maritime Organization (IMO)'dur. Küresel liman işletmeleri bu standartlara uygun olarak kurdukları kalite, çevre, iş sağlığı ve güvenliği, enerji yönetimi gibi sistemlerle sürdürülebilirlik stratejilerini şekillendirmektedir. Uluslararası rehberler, işletmelerin toplumlarla ve çevreleriyle olan etkileşimlerini optimize etmelerini ve sürdürülebilirlik performanslarını artırmalarını amaçlamaktadır.

- **Küresel liman işletmelerinin enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı konusunda attıkları adımlar ve yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmak ve enerji tüketimini azaltmak için yürüttükleri projeler nelerdir?**

Küresel liman işletmeleri, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı alanında bir dizi proje yürütmektedir. Bu projeler arasında rüzgâr türbini ve biyoyakıt tesisleri kurulumu, güneş panelli ekipmanlar ile vinçlerin üzerine monte edilen güneş enerji panelleri, LED aydınlatma sistemleri, hibrit ve elektrikli ekipmanların kullanımı, çevre dostu teknolojilere yatırım yapma ve yeşil enerji satın alma yer almaktadır. Her bir küresel liman işletmesinin sürdürülebilirlik hedeflerini iş stratejilerine entegre ederek, yeşil liman gelişimi ve uzun vadeli enerji yönetimi çözümlerini desteklemek amacıyla hareket ettiği görülmektedir.

- **Küresel liman işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında emisyon azaltma gibi sürdürülebilir sosyal sorumluluk stratejileri nelerdir? Hava kalitesini iyileştirmek ve karbon ayak izini azaltmak için kullandıkları teknolojiler ve uygulamalar nelerdir?**

Küresel liman işletmeleri, kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde enerji verimliliği ve karbon azaltma stratejileri doğrultusunda çeşitli çevre dostu teknolojilere yatırım yapmaktadır. Bu kapsamda enerji geri kazanım teknolojileri, %100 yeşil enerji geçişi stratejileri ve yenilenebilir enerji projeleri önemli rol oynamaktadır. Küresel liman işletmelerinin, atık yönetimi ve geri dönüşüm süreçlerini optimize ederek çevresel etkiyi azaltmaya çalışmakta oldukları görülmüştür. Ayrıca, ekipman elektrifikasyonu ve dijitalleşmeye odaklanarak otomatikleştirilmiş elektrikli AGV'ler ve enerji tasarruflu straddle taşıyıcılar gibi teknolojilerle operasyonel verimliliği artırmakta ve sıfır karbon hedeflerini destekleyici projeler üzerinde çalışmaktadırlar. Düşük karbonlu yakıt türlerini kullanmaya özen göstererek karbonsuzlaşma hedeflerine önemli katkı sağlamaktadırlar.

- **Küresel liman işletmeleri, kurumsal sosyal sorumluluk projelerini uygularken çevresel etki değerlendirmesi ve izleme çalışmaları (hava kalitesi, su kalitesi, gürültü kontrolü vb.) yapmakta mıdır?**

Küresel liman işletmelerinin, kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde çevresel etki değerlendirmesi ve izleme çalışmalarına büyük önem verdiği görülmüştür. Projelerini planlarken ve uygularken, yerel ve uluslararası çevresel

standartlara tam uyum sağlamak için çeşitli adımlar atmaktadırlar. Bu kapsamda, özellikle liman geri saha veya rıhtım genişleme projelerinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) prosedürlerini titizlikle takip etmekte ve projelerinin çevresel etkilerini doğru bir şekilde değerlendirip yönetmeyi amaçlamaktadırlar. Buna ek olarak, atık yönetimi ve geri dönüşüm süreçlerini optimize ederek çevresel etkileri en aza indirme hedefiyle çalışmakta oldukları görülmüştür. Bu çabalarıyla, sıfır karbon hedeflerine doğru ilerlemekte ve hem yerel topluluklara hem de küresel çevre koruma çabalarına katkıda bulunmaktadırlar.

SONUÇ

Kurumsal firmalar, küresel çevre sorunları beraberinde gelişen endişelerle birlikte yalnızca maddi kazançları hedeflemek yerine toplumsal faydayı arttıracak ve çevreye olumlu katkılar sağlayacak sosyal sorumluluk projelerine yönelmektedir. Küresel çevresel sorunlar, ticaret ve rekabetin artmasıyla birlikte iklim krizi gibi temel sorunlar öne çıkmıştır. Sosyal sorumluluk anlayışı çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin bulundukları endüstriye liderlik etmeleri için bir motivasyon kaynağına dönüşmüştür. Küresel ısınma ve beraberinde gelen net sıfır karbon emisyonu hedefi, çevresel etkileri kontrol altına almak için oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, denizcilik endüstrisi, küresel lojistik sektörünün %80'ninden fazlasını karşılıyor olması sebebiyle çevresel boyutta atacağı sosyal sorumluluk çalışmaları ile net sıfır karbon emisyonu hedefine ulaşmada önemli bir role sahiptir.

Dünya liman endüstrisindeki önde gelen liman işletmelerinin çevresel boyutta gerçekleştirdikleri kurumsal sosyal sorumluluk yönetimi ve iklim krizi ile mücadelede uyguladıkları projeler tezin odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, küresel liman işletmelerinin çevresel boyuttaki kurumsal sosyal sorumluluk performanslarını değerlendiren ve geliştiren stratejik adımları anlamak, bu çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan liman işletmeleri, kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerinde toplumla etkileşim, çevre koruma ve sosyal gelişim gibi unsurlara odaklanmaktadır. Liman işletmeleri, sadece çevresel değil aynı zamanda toplumsal sorumluluklarını da yerine getirme çabası içindedir. Toplumun farklı kesimlerine yönelik eğitim, sağlık, kültür ve spor alanlarında destekleyici programlar geliştirilmekte ve bu programlar aracılığıyla toplumsal refah artırılmaktadır. PSA International'ın toplum paydaşları ile etkileşimde bulunarak güven oluşturma çabaları, kurumsal sosyal sorumluluğun toplumsal boyutunun ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

İşletmeler, kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerini uluslararası standartlara uygun şekilde geliştirmektedir. APM Terminals, yatırımlarının IFC Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Performans Standartları, Dünya Bankası Grubu Çevresel Sağlık ve Güvenlik Rehberleri gibi standartlarla uyumlu olduğunu belirtmiştir. DP World, GRI (Global Reporting Initiative) standartlarını takip ettiklerini ve bu standartların çevresel, sosyal ve ekonomik performanslarını ölçme ve raporlama süreçlerinde kullanıldığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, Hutchison Ports, ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi

Standardı'na uygun olarak çevre yönetim sistemleri geliştirmekte ve uygulamaktadır. Bu standart, işletmelerin çevresel performanslarını sürekli olarak iyileştirmelerine yardımcı olur ve çevresel etkilerini minimize etmelerini sağlar. COSCO Shipping Ports da benzer şekilde, ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Kılavuzu'nu takip ederek, sosyal sorumluluk ilkelerini iş süreçlerine entegre etmektedir. Bu standart, işletmelere sosyal sorumluluk konularında rehberlik eder ve topluma olan katkılarını artırmalarını sağlar. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda projeler yapmayı benimsediklerini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan firmalar, son on yılda birçok yenilikçi kurumsal sosyal sorumluluk projesini hayata geçirmiştir. Bu projeler arasında çevre dostu liman operasyonları, sürdürülebilir taşıma zincirlerinin oluşturulması ve yeşil teknoloji kullanımı bulunmaktadır. Ayrıca, çalışanların sürdürülebilir mobilitesini sağlama ve yeşil şirket filosu gibi girişimler de dikkate değerdir.

PSA International, liman operasyonlarında çevre dostu uygulamalar geliştirmek amacıyla geniş kapsamlı projeler yürütmektedir. Bu projeler arasında düşük emisyonlu araç ve ekipmanların kullanımı, atık yönetim sistemlerinin iyileştirilmesi ve enerji verimliliğini artırıcı uygulamalar yer almaktadır. Ayrıca, PSA International, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yaparak, limanlarının enerji ihtiyacını güneş ve rüzgâr enerjisi gibi sürdürülebilir kaynaklardan karşılamaktadır. APM Terminals, deniz yaşamını korumak için sualtı gürültüsünü azaltan teknolojiler kullanmaktadır. Bu teknolojiler, gemi trafiğinin deniz yaşamı üzerindeki olumsuz etkilerini minimize etmeyi amaçlamaktadır. APM Terminals ayrıca, çevresel izleme ve raporlama sistemleri kurarak, liman operasyonlarının çevresel etkilerini sürekli olarak izlemekte ve raporlamaktadır. DP World, sürdürülebilir lojistik çözümler geliştirmek amacıyla, karayolu taşımacılığında hibrit ve elektrikli araçların kullanımını artırmaktadır. Bu sayede, karbon ayak izini azaltmakta ve daha çevre dostu taşıma zincirleri oluşturmaktadır. Ayrıca, DP World, deniz taşımacılığında yakıt verimliliğini artırmak için yeni gemi tasarımlarını ve alternatif yakıtları araştırmaktadır. COSCO Shipping Ports, taşıma zincirlerinde demiryolu taşımacılığını artırarak, karayolu taşımacılığının neden olduğu karbon emisyonlarını azaltmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, demiryolu ağlarını genişleterek, konteyner taşımacılığında demiryolunun payını artırmaktadır. Hutchison Ports, liman ekipmanlarında yeşil teknolojiler kullanarak, operasyonel verimliliği artırmakta ve çevresel etkileri azaltmaktadır. Bu

kapsamda, liman vinçleri ve yükleme boşaltma ekipmanlarında elektrikli ve hibrit sistemlere geçiş yapmaktadır. Ayrıca, liman operasyonlarında akıllı enerji yönetim sistemleri kullanarak, enerji tüketimini optimize etmektedir.

APM Terminals, karbon nötr bir filo oluşturmak amacıyla, gemi filosunda alternatif yakıtları (örneğin LNG) kullanmakta ve yeni nesil gemi tasarımlarına yatırım yapmaktadır. Bu sayede, deniz taşımacılığının çevresel etkilerini azaltmakta ve sürdürülebilir lojistik çözümler geliştirmektedir. Bu yenilikçi kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, liman işletmelerinin çevresel ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirme konusundaki kararlılıklarını göstermektedir. Liman endüstrisinde sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk anlayışının yaygınlaşması, gelecekte daha yeşil ve sürdürülebilir liman operasyonlarının hayata geçirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Araştırma bulguları, büyük liman işletmelerinin çevresel sürdürülebilirliğe verdikleri önemin altını çizmektedir. Limanlar, operasyonlarını çevresel etkileri minimize edecek şekilde yeniden yapılandırmakta ve yeşil teknolojilere yatırım yapmaktadır. Özellikle karbon emisyonlarının azaltılması ve enerji verimliliğinin artırılması gibi hedefler, liman işletmelerinin uzun vadeli stratejilerinde öncelikli konular arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, limanların çevre dostu enerji kaynaklarına yönelmesi ve yenilenebilir enerji projelerine ağırlık vermesi önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Liman işletmelerinin uluslararası standartlara uyum göstermesi ve şeffaflık ilkesini benimsemesi, sürdürülebilirlik performanslarının izlenebilirliğini artırmaktadır. PSA International, APM Terminals ve DP World gibi büyük ölçekteki grup şirketlerin, küresel standartlara uygun olarak raporlama yapmaları, sektördeki diğer firmalara da örnek teşkil etmektedir. Bu sayede, liman işletmelerinin çevresel ve sosyal etkileri daha objektif bir şekilde değerlendirilebilmektedir.

Gelecekte, iklim değişikliğiyle mücadele, karbon emisyonlarının azaltılması ve çevre dostu teknolojilerin benimsenmesi gibi konuların kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerinde daha fazla önem kazanacağı düşünülmektedir. İşletmeler, sürdürülebilirlik performanslarını artırmak için sürekli olarak yeni yöntemler ve standartlar geliştirmeye devam edecektir. Aynı zamanda, işletmelerin gelecekte karşılaşabilecekleri çevresel ve toplumsal zorluklara karşı hazırlıklı olma stratejilerini

geliştirmeye odaklanacakları düşünülmektedir. İklim değişikliği ve sürdürülebilirlik konularında artan farkındalık, limanların uzun vadeli planlarına yön vermektedir. Bu bağlamda, sürekli iyileştirme ve yenilikçi çözümler geliştirme çabaları, liman endüstrisinin sürdürülebilirlik performansını daha da ileriye taşıyacaktır. Liman işletmelerinin sektörel liderlik rolünü güçlendirecek ve sektördeki yenilikçi projelerle çevresel ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirme konusundaki kararlılıklarını artıracak olan bu çalışmanın, Türkiye'deki limanlara ve bu limanların kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarına da önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Literatürde bu tür geniş kapsamlı küresel araştırmalara rastlanamamış olması, bu çalışmanın hem endüstri hem de ülkemizde yapılacak benzer çalışmalar için değerli bir kaynak oluşturacağını ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, liman endüstrisinde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının önemini vurgulamaktadır. Liman işletmeleri, kurumsal sosyal sorumluluk stratejilerini uluslararası standartlara uygun olarak geliştirerek, çevre koruma ve toplumsal gelişim alanlarında önemli katkılar sağlamaktadır. Gelecekte, iklim değişikliği ile mücadele ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma konusunda limanların rolü daha da artacak ve limanlar bu alandaki yenilikçi projelerle sektöre yön vereceklerdir. Benzer bir çalışmanın teknoloji ve dijitalleşme perspektifinden detaylandırılması, bu konudaki anlayışımızı daha da derinleştirebilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Ackerman, R. & Bauer, R. A., 1976. **Corporate Social Responsiveness: The Modern Dilemma**, Reston, VA, Reston Publishing Company.

Aktan, C. C., & Börü, D., 2007. **Kurumsal Sosyal Sorumluluk. Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk**, İstanbul, İgiad Yayınları.

Bat, M., & Akıncı Vural, Z. B., 2013. **Teoriden Pratiğe Kurumsal İletişim**, İstanbul, İletişim Yayıncılık.

Bayrak S., 2001. **İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk**, İstanbul, Beta Yayıncılık.

Bayraktaroğlu, G., İlter, B., & Tanyeri, M., 2009. **Kurumsal Sosyal Sorumluluk**: Pazarlamada Yeni Bir Paradigmaya Doğru. İstanbul, Literatür Yayıncılık.

Burns, M. G., 2018. **Port management and operations**, Boca Raton, CRC Press.

Çelik A., 2007. Şirketlerin Sosyal Sorumlukları, Aktan, C. C. (ed.), **Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumlulukları** içinde (ss. 43-58), İstanbul, İktisadi Gelişim ve İş Ahlakı (İGİAD) Yayınları.

Davis, K., & Blomstrom, R. L., 1966. **Business and its Environment**, New York, McGraw-Hill.

Elden, M., 2009. **Reklam ve Reklamcılık**, İstanbul, Say Yayınları.

Eren, E., 2013. **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, İstanbul, Beta.

Ersöz, H. Y., 2007. **Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul, İTO Yayınları.

Freeman, R. E., 1984. **Strategic Management: A Stakeholder Approach**, Boston, Pitman.

Göksel, A. B., 2010. **Stratejik Halkla İlişkiler Yönetimi**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Gruning, J. E. & Hunt T., 1984. **Managing Public Relations**, New York, Holt, Rinehart and Winston.

Hitt, M. A., Middlemist, D. & Mathis, R. L., 1986. **Management: Concepts and Effective Practice**, 2. bs., New York, West Publishing Company.

İlic K. D., 2015. Farklı Bakış Açılarıyla Sosyal Sorumluluk, Akman, E. (ed), Eser, B. ve Ören K., **Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve İşletme Yönetimi** içinde (ss. 69-96), Ankara, Pelikan Yayıncılık.

İsmail, A., Dahalan, W. M., & Öchsner, A., 2021. **Advanced Engineering for Processes and Technologies II**, Springer International Publishing.

Johnson, H. L., 1971. **Business in Contemporary Society: Framework & Issues**, Belmont, CA, Wadsworth.

Korkusuz, M. H., 2012. **Mukaddime'den Muahhire'ye: Modern Dünya'nın, Ulus-Devlet'in, Din'in ve Milliyetçiliklerin Ekonomi, Kültür ve Siyaset Atlası**, 2. bs., İstanbul, Bilge Kültür Sanat.

Notteboom, T., Pallis, A., & Rodrigue, J. P., 2022. **Port Economics, Management and Policy**, Oxfordshire, Routledge.

Okay, A. & Okay, A., 2011. **Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları**, İstanbul, Der Yayınları.

Özgener, Ş., 2004. **İş Ahlakının Temelleri Yönetsel Bir Yaklaşım**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Öztürk, M. C., Torlak, Ö., Tokgöz, N., Ayman, M., & Özgen, E., 2013. **Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Peltekoğlu, F., 2001. **Hakla İlişkiler Nedir?**, 2. bs., İstanbul, Beta Yayınları.

Smith, C., Babich, C. & Lubrick M., 2020. **Leadership and Management in Learning Organizations.**

Sorgenfrei, J., 2018. **Port Business**, 2. bs., Boston/Berlin, Walter de Gruyter Inc.

Şimşek, Ş. M., Çelik, A. & Akgemci, T., 2015. **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Konya, Eğitim Yayınevi.

Tak, B., 2009. **İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları ve Paydaş Grupları ile İlişkilerin Yönetimi**, İstanbul, Beta Basım A.Ş.

Torlak Ö., 2013. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanları, Öztürk, M. C. (ed), Torlak Ö., Tokgöz, N., Şen, M., & Özgen, E., **Kurumsal Sosyal Sorumluluk** içinde (ss. 32-49), Eskişehir, AÖF Yayınları.

Yaşamış, D. F., 1995. **Çevre Yönetiminin Temel Araçları**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

MAKALELER

Acciaro, M., 2015. Corporate Responsibility and Value Creation in the Port Sector. **International Journal of Logistics Research and Applications**, 18(3), 291-311.

Akkoyunlu, G.Ş. & Kalyoncuoğlu, S., 2014. İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çalışmalarının Marka Algısı Üzerine Etkisinin

Değerlendirilmesi, **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 7(3): 125-144.

Aktan, C. C., & Vural, İ. Y., 2007. Kurumsal sosyal sorumluluk: Uluslararası kuruluşlar ve hükümet-dışı organizasyonlar tarafından sürdürülen başlıca girişimler. *Çimento İşveren Dergisi*, *21*(3), 4-21.

Altunoğlu, A. E., & Saraçoğlu, N. T., 2013. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Müşteri Güveni, Müşteri Bağlılığı ve Firma İmajı Üzerine Etkileri: Otel İşletmelerinde Bir İnceleme, **Sakarya İktisat Dergisi**, 2(2), 69-86.

Arslan, O., Solmaz, M.S., & Usluer, H.B., 2022. Determination of the Perception of Ship Management Towards Environmental Pollion Caused by Routine Operations of Ships, **Aquatic Research**, 5(1), 39-52.

Ataç, D., 1982. İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları, **Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, 18 (1), 104-109.

Ateş, A., Karadeniz, Ş., & Esmer, S., 2010. Dünya Konteyner Taşımacılığı Pazarında Türkiye'nin Yeri, **Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Dergisi**, 2 (2), 83-98.

Aygül, Ö., & Baştuğ, S., 2020. Deniz Taşımacılığı Kaynaklı Hava Kirliliği ve İnsan Sağlığına Etkisi, **Journal of Maritime Transport and Logistics**, 1(1), 26-40.

Balık, İ., 2014. Limanlar ve Liman Yeri Seçimi, ***Kent Akademisi***, *7*(18), 37-48.

Bayraktutan, Y. & Özbilgin, M., 2013. Limanların Uluslararası Ticarette Etkisi ve Kocaeli Limanlarının Ülke Ekonomisindeki Yeri, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 26, 11-41.

Bergqvist, R., & Egels-Zandén, N., 2012.	Green Port Dues - The Case of Hinterland Transport, **Research in Transportation Business & Management**, 5, 85–91.
Bolat, O. İ., 2006.	Konaklama İşletmelerinde Kurumsal İmaj Oluşturma Süreci, **Balıkesir Üniversitesi SBE Dergisi**, 9(15): 107-126.
Boulouta, I., & Pitelis, C. N., 2014.	Who Needs CSR? The Impact of Corporate Social Responsibility on National Competitiveness, **Journal of Business Ethics**, 119 (3), 349-364.
Bowd, R., Bowd, L., & Harris, P., 2006.	Communicating Corporate Social Responsibility: An Exploratory Case Study of a Major UK Retail Centre, **Journal of Public Affairs**, 6(2), 147–155.
Burke, L. & Logsdon, J. M., 1996.	How Corporate Responsibility Pays Off, **Long Range Planning**, 29(4): 495-502.
Carroll, A. B., 1979.	A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance, **Academy of Management Review**, 4(4), 497-505.
Carroll, A. B., 1991.	The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders, **Business Horizons**, 34(4), 39–48.
Carroll, A. B., 1999.	Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct, **Business and Society**, 38(3): 268-295.
Carroll, A. B., 2016.	Carroll's Pyramid of CSR: Taking Another Look, **International Journal of Corporate Social Responsibility**, 1, 1-8.
COSCO Shipping Port Limited, 2023.	"Sustainability Report 2023", (Çevrimiçi) https://doc.irasia.com/listco/hk/coscoship/annual 9.5.2024

Çerik, S., & Özarslan, E., 2008. Çalışanların Sosyal Sorumluluk Boyutlarına İlişkin Algılamaları: İlaç Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama, **Ege Academic Review**, 8(2), 587-604.

Çetin K. Ç., & Şakar, D. G., 2015. Value-Driven Corporate Social Responsibility in Ports/Limanlarda Değer Odaklı Kurumsal Sosyal Sorumluluk, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12(29), 405-429.

Davis, K., 1960. Can Business Afford to Ignore Corporate Social Responsibilities?, **California Management Review**, 2(3), 70- 76.

Davis, K., 1973. The Case for and Against Business Assumption of Social Responsibilities, **Academy of Management Journal**, 16(2), 312-322.

Demirci, M. K. & Aydemir, M., 2006. Örgütsel Değerlerin İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Anlayışlarını Belirlemedeki Rolü, Bursa İlinde Gerçekleştirilen Bir Araştırma, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 20(2), 311-326.

Frederick, W. C., 1960. The Growing Concern Over Business Responsibility, **California Management Review**, 2, 54-61.

Frederick, W. C., 1986. Toward CSR3: Why ethical analysis is indispensable and unavoidable in corporate affairs. **California management review**, *28*(2), 126-141.

Frederick, W. C., 1994. From CSR1 to CSR2: The Maturing of Business and Society Thought, **Business and Society**, 33(2), 150-164.

Frederick, W. C., 1998. Moving to CSR4. What to Pack for the Trip, **Business and Society**, 37(1), 40-59.

Green, A., 2005. Climate Change, Regulatory Policy and the WTO, **Journal of International Economic Law**, 8(1), 143–189.

Gültekin, N., Çelik, A., & Aykanat, Ş., 2007. Sosyal ve Hukuki Boyutu ile İşletmelerin Çevreye Karşı Sorumluluğu, **Öneri Dergisi**, 7(27), 151-158.

Gürel, T., 2011. Kurum İçi Hedef Grupların, Sosyal Sorumluluk Uygulamalarındaki Yeri ve 'Pfizer Toplum Takımı' Projesi İncelemesi, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi- Istanbul University Faculty of Communication Journal**, (34), 53-68.

İnal, Ö. B., & Dere, Ç., 2024. An Approach to Green Ports in Terms of Low-Carbon Energy and Sustainability, **International Journal of Environment and Geoinformatics**, 11(1), 43-49.

Jamali, D. & Mirshak, R., 2007. Corporate Social Responsibility (CSR): Theory and Practice in a Developing Country Context, **Journal of Business Ethics**, (72): 243–262.

Kılıç, A., 2009. Marmara Denizi'nde Gemilerden Kaynaklanan Egzoz Emisyonları, **BAÜ FBE Dergisi**, 2013 / 11 (2), 124-134.

Köseoğlu, B., Töz, A. C. & Şakar, C., 2016. Deniz Atıklarının değerlendirilmesi ve Geri Dönüşümü: İstaç Örneği, **Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi**, ULK 2015 Özel Sayı, 153-177.

Kutluk, E., 2018. İstanbul Boğazı'ndan Geçen Gemilerin Oluşturduğu Trafik Yükünün Çevresel Etkileri: Ro-Ro Gemileri Özelinde Bir İnceleme, **Marmara**

Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 6(1), 285-310.

Lantos, G. P., 2001. The Boundaries of Strategic Corporate Social Responsibility, **Journal of Consumer Marketing**, (18), 595-632.

Lantos, G. P., 2002. The Ethicality of Altruistic Corporate Social Responsibility, **Journal of Consumer Marketing**, 19(3), 205-230.

Lazarus, E. D., & Ziros, L. A., 2021. Yachts and Marinas as Hotspots of Coastal Risk, **Anthropocene Coasts**, 4(1), 61-76.

Leonard, D., & McAdam, R., 2003. Corporate Social Responsibility, **Quality Progress**, 36(10), 27-32.

Lin, B., & Lin, C.-Y., 2006. Compliance with International Emission Regulations: Reducing the Air Pollution From Merchant Vessels, **Marine Policy**, 30(3), 220-225.

López-González, E., Martínez-Ferrero, J., & García-Meca, E., 2019. Corporate Social Responsibility in Family Firms: A Contingency Approach, **Journal of Cleaner Production**, 211, 1044-1064.

Notteboom, T., Lugt, L. van der, Saase, N. van, Sel, S., & Neyens, K., 2020. The Role of Seaports in Green Supply Chain Management: Initiatives, Attitudes, & Perspectives in Rotterdam, Antwerp, North Sea Port, and Zeebrugge, **Sustainability**, 12(4), 1688, 1-23.

Öberseder M., Schlegelmilch B. B. & Murphy P. E., 2013. "CSR Practices and Consumer Perceptions", Journal of Business Research, 66 (10), 1839-1851.

Özerdem, F., 2024. İklim Krizinin Gölgesi Altında Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Türkiye'yi Bekleyen Zorluklar, **Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(31), 51-65.

Pelit, E., Keleş, Y., & Çakır, M., 2009. Otel İşletmelerinde Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, **Yönetim ve Ekonomi**, 16(2), 19-30.

Puig, M., & Darbra, R. M., 2019. The Role of Ports in a Global Economy, Issues of Relevance and Environmental Initiatives, World Seas: An Environmental Evaluation, 593–611.

Sartor, M., Orzes, G., Di Mauro, C., Ebrahimpour, M., & Nassimbeni, G., 2016. The SA8000 Social Certification Standard: Literature Review and Theory-Based Research Agenda, **International Journal of Production Economics**, 175, 164-181. doi:10.1016/j.ijpe. 2016.02.018.

Seyitoğulları, O., & Bilen, A., 2020. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üzerine Bir Literatür Taraması. **Sosyal Bilimler Akademi Dergisi**, 3(2), 195-205.

Tien, T. H., 2014. What is the Difference Between CSR1, CSR2, CSR3 and CSR4?, **Nanyang Technological University**, 1-7.

Top, S., & Öner, A., 2008. İşletme Perspektifinden Sosyal Sorumluluk Teorisinin İncelenmesi, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(7), 95-108.

Toscano, D., & Murena, F., 2019. Atmospheric Ship Emissions in Ports: A Review. Correlation With Data of Ship Traffic, **Atmospheric Environment: X**, 4, 100050, 1-15.

TEZLER

Akmeşe, K., 2015. **Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma,** Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin

Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bal, K., 2014. **Liman İşletmelerinde ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı ve Uygulama Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Baran, H., 2010. **Limanların Etki Alanı Saptanması İçin Bir Yöntem Önerisi (İzmir Alsancak Limanı)**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Basah, M.Y.A., 2012. **Corporate Social Responsibility and Natural Environmental Risk Management in The Context of the Banking Sector of Malaysia, Doctor of Philosophy, Accounting and Finance Section**, Cardiff Business School.

Casanova, L., Schneider, S., Berchicci, V., Gradillas, M., Hansen, M., Lawrence, J., ... & Lewicka-Strzalecka, A., 2007. **Understanding and Responding to Societal Demands on Corporate Responsibility (RESPONSE): Sixth Framework Programme Priority 7" Citizens and Governance in a Knowledge Based Society"**, Final Report, Copenhagen Business School.

Çalışkan, O., 2010. **KSS Algılama Boyutunun Personelin İş Tatminine ve İşte Kalma Niyetine Etkisi: Antalya Bölgesinde Yer Alan Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Çalışanlar Üzerinde Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Coşkun, S., 2022. **Yöneticilerin Bireysel Değerlerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısı Üzerine Etkisi**,

Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Gürsoy, A. G., 2015. **Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Müşteri Tercihleri Üzerinde Etkisi: Lojistik Sektörü Üzerine Bir Çalışma.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İbişoğlu, A., 2007. **Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Vestel Örneği**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Kua, P., 2010. **Scouting in Hong Kong: Citizenship Training in a Chinese Context**, Doctoral Dissertation, University of Hong Kong, Hong Kong.

Nazlieva, N., 2021. **Corporate Social Responsibility and Employee Well-Being in Light of the COVID-19 Pandemic,** Published at Department of Earth Sciences, Uppsala University.

Özgener Ş., 2000. **İş Ahlâkı ve Sosyal Sorumluluk: İmalat Sanayinde Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özüpek, M.N., 2004. **Kurum İmajında Sosyal Sorumluluk Kuramsal ve Uygulamalı Bir Çalışma**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Pusak, S., 2014. **Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üzerine Bir Araştırma: Şirketlerin Periyodik Yayınlanan Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarının İçerik Analizi**, Yayınlanmış Yüksek

Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Uçar, F.O., 2014. **Samsun İli Limanlarına Gelen Gemilerin Oluşturduğu Egzoz Gazı Emisyonlarının İncelenmesi ve Çevresel Etkileri**, Denizcilik Uzmanlık Tezi, T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Samsun Liman Başkanlığı, Samsun.

Ulucenk, E., 2022. **Sürdürülebilirlik Kapsamında Denizyolu Taşımacılığında Karbon Muhasebesi İşlemleri ve Bir Model Önerisi,** Yayınlanmış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Yıldıran, K., 1995. **Dünya'da Belli Başlı Limanların Yönetim Şekilleri ve Türkiye'deki Limanların Özelleştirilmesinin Ulusal Ekonomiye Katkılarının Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Zoroğlu, E., 2001. **Türk Otomotiv Sektöründe Sosyal Sorumluluk Uygulamaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

COSCO Shipping Port Limited **"COSCO SHIPPING Lines Integrate Management System",** (Çevrimiçi) https://lines.coscoshipping.com/, 8.6.2024.

Drewry Maritime Research **Global Container Terminal Operators Annual Review and Forecast, Annual Report 2023: "Global terminal operators' equity-based**

throughput league table for 2022", 2023 (Çevrimiçi) https://www.drewry.co.uk/ 2.4.2024.

European Commission **"Sustainable Development Goals"**, (Çevrimiçi) https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies, 1.2.2024.

GESAMP **"Environmental capacity an approach to Marine Pollution Prevention"**, 1986, (Çevrimiçi) http://www.gesamp.org/ , 24.5.2024.

Global Reporting Initiative **"Our mission and history"**, (Çevrimiçi) https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/, 1.2.2024.

IMEAK **"Denizcilik Sektöründe Dekarbonizasyon Süreci Hk.: DTO Sirküler No: 406"**, 2021, (Çevrimiçi) https://www.denizticaretodasi.org.tr/, 6.5.2024.

IMEAK **Denizcilik Sektörünün 2050 Yılı Net Sıfır Emisyon Hedefi Hk.: DTO Sirküler No: 1057"**, 2021, (Çevrimiçi) https://www.dto.org.tr/tr/Media , 6.5.2024.

International Labour Organization **"How the ILO works"**, (Çevrimiçi) https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/lang--en/index.htm, 1.2.2024.

International Maritime Organization **"Initial IMO GHG Strategy, What does the initial IMO GHG strategy say?"**, (Çevrimiçi) https://www.imo.org/en/, 26.5.2024.

International Maritime Organization **"IMO and the UNFCCC policy framework"**, (Çevrimiçi) https://www.imo.org/en , 27.5.2024.

Lloyd's List **"Sectors: Ports & Logistics"**, 2024 (Çevrimiçi) https://lloydslist.com/. 25.4.2023.

Maersk **“What is TEU?”**, (Çevrimiçi) https://www.maersk.com/ , 1.5.2024.

Management Innovations **“Keith Davis Model of Corporate Social Responsibility”**, 6.12.2008, (Çevirimiçi) https://managementinnovations.wordpress.com, 4.6.2024):

Marine Insight **“Marine Ports”**, 11.2.2024, (Çevrimiçi) https://www.marineinsight.com , 1.5.2024.

Organisation for Economic Co-operation and Development **“Together, we help shape”**, (Çevrimiçi) https://www.oecd.org/about/impact/, 1.2.2024.

Organisation for Economic Co-operation and Development **“History”**, (Çevrimiçi) https://www.oecd.org/, 1.2.2024.

Queensland Government **“Environment, land and water- Air Pollutants”**, (Çevrimiçi) https://www.qld.gov.au/, 26.5.2024.

Social Accountability International **“About SA8000”**, (Çevrimiçi) https://sa-intl.org/programs/sa8000/, 1.2.2024.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı **“Avrupa Yeşil Mutabakatı”**, (Çevrimiçi) https://iklim.gov.tr/dokumanlar, 27.5.2024).

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı **“Paris Agreement”**, (Çevrimiçi) https://iklim.gov.tr/en/paris-agreement-i-117, 27.05.2024.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, **“BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi”**, (Çevrimiçi) https://www.mfa.gov.tr/bm-iklim, 27.05.2024).

T.C. Ticaret Bakanlığı **"Yeşil Mutabakat Eylem Planı"**, 2021, (Çevrimiçi) https://ticaret.gov.tr/data/ 5.5.2024.

TÜİK	**"Dış Ticaret İstatistikleri"**, 2024, (Çevrimiçi) https://data.tuik.gov.tr/. 23.04.2024.
TÜRKLİM	**"Sektör İstatistikleri"**, 2023, (Çevrimiçi) https://www.turklim.org/. 25.04.2024.
Uluslararası Çalışma Örgütü	**"ILO'nun Görevi ve Hedefleri",** 1.6.2015, (Çevrimiçi) https://www.ilo.org/ankara, 1.2.2024.
Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği	**"1978 Protokolü ile Değişik, 1973 Tarihli Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine Ait Uluslararası Sözleşme-MARPOL 73/78"**, (Çevrimiçi) https://www.utikad.org.tr/images/Mevzuat/marpol7378-4091.pdf, 26.5.2024).
UNCC	**"The Paris Agreement"**, (Çevrimiçi) https://unfccc.int/ , 27.5.2024.
UNCTAD	**"Social Responsibility"**, (Çevrimiçi) https://unctad.org, 20.12.2023.
UNESCO	"**Building peace in the minds of men and women**", (Çevrimiçi) https://en.unesco.org/silkroad/content/venice, 20.4.2024.
UNFCCC	**"Key aspects of the Paris Agreement"**, (Çevrimiçi) https://t.ly/x5_az , 24.5.2024.
United Nations	**"The 17 Goals"**, (Çevrimiçi) https://sdgs.un.org/goals, 1.2.2024.
United Nations	**"Principles for Responsible Business"**, (Çevrimiçi) https://www.cauxroundtable.org, 1.2.2024.

United Nations Global Compact | **“The Ten Principles of the UN Global Compact”**,(Çevrimiçi) https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles , 1.2.2024.